

OPINNÄYTETYÖ

”Jokaiselle elävälle olenolle oikeus pelottomaan elämään!”
**Asunnottomuutta kokevien ihmisten
väkivaltakokemukset**

Vlada Petrovskaja

Yhteisöpedagogi AMK
(210 op)

Arvioitavaksi jättämisaika
11/2023

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Yhteisöpedagogi AMK

Tekijät: Vlada Petrovskaja

Opinnäytetyön nimi: ”Jokaiselle elävälle olenolle oikeus pelottomaan elämään!” -
Asunnottomuutta kokevien ihmisten väkivaltakokemukset.

Sivumäärä: 112 ja 23 liitesivua

Työn ohjaaja: Tarja Jukkala

Työn tilaaja: Vailla vakinaista asuntoa ry

Opinnäytetyössä tutkittiin Vailla vakinaista asuntoa ry:n toiminnan piirissä asioivien asunnottomuutta kokevien tai asunnottomuusuhan alla olevien eri-ikäisten ja -taustaisten ihmisten kohtaaman väkivallan muotoja, toistuvuutta ja väkivallan tekijöitä sekä muuttujia, jotka lisäävät väkivallan riskejä.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli lisätä tietoisuutta väkivallan esiintyvyydestä asunnottomuuden kontekstissa, tuottaa uutta tietoa väkivaltakokemuksista ja niiden taustalla olevista syistä sekä esittää ratkaisuja väkivallan ennaltaehkäisemiseksi ja poistamiseksi.

Opinnäytetyö toteutettiin monistrategisena tapaustutkimuksena, jossa käytettiin sekä kvalitatiivisen että kvantitatiivisen tutkimuksen aineistokeruu- ja aineistoanalyysimenetelmiä. Aineistokeruu toteutettiin kyselytutkimuksella, teemahaastatteluilla ja havainnoinnilla. Tutkimustulosten analyysissä perehdyttiin väkivalta- ja rikoskäyttäytymisen taustalla oleviin syihin muun muassa kriminologian teorioita hyödyntäen, tarkasteltiin todellisuuden sosiaalista rakentumista ja asunnottomuutta kokevien vuorovaikutusdynamikkaa.

Kyselytutkimukseen osallistui 42 henkilöä, joista neljällä ei ollut kokemuksia väkivallasta. Teemahaastatteluun vastasi kolme kokemusasiantuntijaa ja kaksi Vailla vakinaista asuntoa ry:n toiminnan piirissä olevaa kävijää. Haastatteluun osallistuneilla oli kaikilla väkivaltakokemuksia ja havaintoja muihin ihmisiin kohdistuvasta väkivallasta.

Tutkimustulosten perusteella voidaan osoittaa, että naisten ja miesten väkivallan kokemuksissa on eroja ja että muualta Suomeen muuttaneilla ihmisillä on korkeampi riski joutua väkivallan uhriksi.

Tutkimuksesta selviää, että asunnottomuutta kokeneiden ihmisten väkivaltakokemusten taustalla on moninaisia yksilöllisiä, historiallisia, kliinisiä ja ympäristöriskitekijöitä. Tutkimuksen osallistuneiden mukaan katu, hätämajoituspaikat, tilapäismajoitus ja asumisyksiköt ovat väkivallan käyttöön ja väkivallalle altistavia ympäristöjä. Asunnottomuus olosuhteena heikentää sosiaalisia siteitä ja sitä kokeneiden keskuudessa on sekä aiemmin elämässä että asunnottomuuskokemuksen myötä väkivaltakäyttäytymiseen oppineita ihmisiä. Myös asunnottomuuteen kohdistetut ennako-oletukset ja mielikuvat vaikuttavat väkivaltakäyttäytymisnormien muodostumiseen.

Asiasanat: asunnottomuus, asunnottomat, väkivalta, kokemus

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Community Educator (BH)

Author: Vlada Petrovskaja

Title: "For every living being right to fearless life!"- Experiences of violence among people experiencing homelessness.

Number of Pages: 112 and 23 attachment pages

Supervisor: Tarja Jukkala

Commissioned by: Vailla vakinaista asuntoa ry (No Fixed Abode NGO)

This thesis examines the forms, frequencies and factors of the violence encountered by people of different ages and backgrounds experiencing homelessness or threatened with homelessness, using the services of the NGO No Fixed Abode.

The aim of this study was to increase awareness of the prevalence of violence in the context of homelessness, to generate new information about the experiences of violence and their underlying causes, and to present solutions to prevent and end violence.

The research was conducted as a multi-strategic case study, in which both qualitative and quantitative data collection and analysis methods were used. The data was collected through methods of survey, focused interviews and observation. The analysis of the research results deployed theories of criminology, social construction of reality, and inquired into the interaction dynamics between people experiencing homelessness.

Altogether 42 people, of whom four had no experience of violence, participated in the survey. Three experts by experience and two No Fixed Abode NGO's service users participated in the focused interviews. All of the interviewed participants had experiences of violence and seeing violence against others.

The research results indicate that there are gender differences in the experiences of violence. According to the research participants, streets, emergency or temporary accommodation, and "housing first" housing units are environments that promote violence and expose people to violence.

Homelessness as a life situation weakens social ties. Among homeless there are people who had learnt violent behavior both earlier in life and through the experience of homelessness. The preconceived expectations and images associated with homelessness also influence the formation of violent behavior norms.

Keywords: homelessness, homeless, violence, experience

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	8
2	VAILLA VAKINAISTA ASUNTOA RY.....	10
3	ASUNNOTTOMUUS SUOMESSA	12
	3.1 Kielitietoisuus ja tietoinen termivalinta	12
	3.2 Asunnottomuuden määritelmä	13
	3.3 Asunnottomuus tilastoissa	14
	3.4 Asunnottomuuden hoito ja syyt ilmiön taustalla	16
	3.5 Väkipalta asunnottomuuden kontekstissa	17
4	VÄKIVALTA	19
	4.1 Väkivallan määrittely	19
	4.2 Väkivallan eri muodot	20
	4.3 Väkivallan syyt	21
	4.3.1 Aggressio ja tuhokäyttäytyminen	21
	4.3.2 Väkipaltakäyttäytymisen riskitekijät	22
	4.3.3 Rikoskäyttäytymisen syyt.....	23
5	TUTKIMUKSEN METODOLOGIA	26
	5.1 Tutkimuksen lähestymistavan valinta.....	26
	5.2 Monimenetelmällisyys.....	27
	5.3 Kyselytutkimuksen toteutus ja analyysi	27
	5.3.1 Kyselytutkimuksen aineistokeruu.....	27
	5.3.2 Kyselytutkimuksen laadullinen sisältöanalyysi.....	29

5.3.3	Kyselytutkimuksen määrällinen sisältöanalyysi.....	30
5.4	Teemahaastattelu	31
5.4.1	Teemahaastattelun toteutus.....	31
5.4.2	Teemahaastattelun analyysi.....	33
5.5	Havainnointi.....	34
5.5.1	Havainnoinnin toteutus.....	34
5.5.2	Havainnoinnin analyysi	35
6	KYSELYTUTKIMUKSEN TULOKSET	37
6.1	Sukupuolen merkitys väkivaltakokemuksissa	38
6.2	Väkivallan toistuvuus	40
6.3	Paikat, joissa väkivaltaa koetaan	40
6.4	Väkivallan tekijät.....	41
6.5	Iän merkitys väkivaltakokemuksissa	43
6.6	Kansalaisuuden merkitys väkivaltakokemuksissa	45
6.7	Majoittumismuodon vaikutus väkivaltakokemuksiin.....	48
6.8	Syyt väkivallan taustalla	51
6.9	Avun saanti väkivaltatilanteissa.....	53
6.10	Keinot väkivallan lopettamiseksi	54
7	TEEMAHAASTATTELUN TULOKSET.....	57
7.1	Väkivallan muodot.....	57
7.2	Paikat, joissa väkivaltaa koetaan	59
7.3	Väkivallan tekijät.....	59
7.4	Syyt väkivallan taustalla	62
7.4.1	Lähtökohdat, yhteiskunnan tila ja sosiaalinen ympäristö.....	62
7.4.2	Asunnottomuus olosuhteena.....	64

7.4.3	Ennakkoasenteet	66
7.5	Keinot väkivallan lopettamiseksi	67
8	HAVAINNOINNIN TULOKSET	70
8.1	Fyysisen ja taloudellisen väkivallan merkkejä	70
8.2	Vuorovaikutus.....	70
8.3	Etnisyyteen tai syntyperään viittaavat haukkumasanat.....	71
8.4	Sukupuolinormit vuorovaikutuksessa.....	72
9	YHTEENVETO	74
9.1	Johtopäätökset.....	75
9.1.1	Sukupuolen merkitys väkivaltakokemusten eroissa	77
9.1.2	Asunnottomuutta kokevien ihmisten kansalaisuus voi vaikuttaa väkivallan riskiin 79	
9.1.3	Asumisratkaisu vaikuttaa väkivaltakokemusten luonteeseen.....	81
9.2	Syitä asunnottomuutta kokevien kohtaamaan väkivaltaan	82
9.2.1	Persoonallisuus ja käyttäytymisnormit.....	82
9.2.2	Lähtökohdat ja kasvatus	84
9.2.3	Asunnottomuus olosuhteena.....	85
9.2.4	Palvelut ja rakenteet.....	88
9.2.5	Ennakkoasenteet	88
9.3	Toimenpide-ehdotukset	89
9.3.1	Ennaltaehkäisyn merkitys.....	90
9.3.2	Tunnistaminen	91
9.3.3	Puheeksiotto ja tietoisuuden lisääminen.....	91
9.3.4	Rakenteelliset muutokset.....	93
9.3.5	Turvalliset tilat.....	94
9.3.6	Osallisuuden edistäminen	96

9.3.7	Jatkotutkimuksen tarve	100
10	POHDINTA.....	101
10.1	Tutkimustyön prosessin arviointi	101
10.1.1	Tutkimusetiikka, luotettavuus ja laatu.....	101
10.1.2	Kulttuurisensitiivisyys.....	104
10.1.3	Tilaaajan arvio.....	105
	LÄHTEET	107

1 JOHDANTO

Väkivallan kokeminen asunnottomuuden kontekstissa ei ole aiheena uusi. Asunnottomuustutkimukset Suomessa ovat pääosin laadullisia tutkimuksia, joilla kartoitetaan asunnottomuutta olosuhteena, asunnottomuuden taustalla olevia syitä, asunnottomuuden aiheuttamia seurannaisvaikutuksia ja palveluiden saavutettavuutta. Vaikka väkivalta on noussut tutkimuksissa esille sekä asunnottomuutta aiheuttavana että asunnottomuusilmiötä varjostavana tekijänä, ei yksinomaan asunnottomuutta kokevien ihmisten väkivaltakokemuksiin syventyvää tutkimusta tois-taiseksi ole. Asunnottomuuskentältä puuttuu tietoa muun muassa siitä, kuinka yleisestä ja laa-jasta ilmiöstä on kyse, korostuuko asunnottomuutta kokevien ihmisten väkivaltakokemuksissa jotkut tapauksia yhdistävät syyt tai mahdollisesti väkivallan tekijä.

Opinnäytetyön toisessa pääluvussa kerrotaan opinnäytetyön tilaajaorganisaatiosta Vailla vai-naista asuntoa ry:stä, missä opinnäytetyön tekijä työskentelee järjestösuunnittelijan ja hanke-päällikön roolissa. Tutkimusaiheen valinta pohjaa tilaajaorganisaation säännöllisiin väkivalta-kokemuksiin liittyviin havaintoihin organisaation ruohonjuuritason työssä sekä tiedontarpee-seen väkivallan ilmenemisestä asunnottomuuden kontekstissa.

Tässä tutkimuksessa kolmas ja neljäs pääluku määrittelevät keskeisiä asunnottomuuteen ja vä-kivaltaan liittyviä termejä, minkä jälkeen luvussa viisi syvennyttään tutkimuksen metodologi-aan: aineistokeruu- ja analyysimenetelmiin.

Tutkimustuloksia esitetään luvuissa kuusi, seitsemän ja kahdeksan. Yhteenveto, tutkimuksen johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset tilaajaorganisaation toiminnan kehittämiseksi esite-tään luvussa yhdeksän.

Luku kymmenen sisältää opinnäytetyön tekijän pohdintaa tutkimusprosessin etenemisestä ja eettisten tutkimusperiaatteiden noudattamisesta sekä tilaajaorganisaation arvion opinnäyte-työstä ja sen hyödyllisyydestä ammattialalle.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tapaustutkimusstrategiaa soveltaen tuottaa lisää ja uutta empiiristä, eli todellisuudesta kerättävää kokemuseräistä tietoa erilaisista taustoista tulevien Vailla vakinaista asuntoa ry:n toiminnan piirissä olevien asunnottomuutta kokevien kävijöiden kokemuksista väkivallasta. Tarkoituksena oli niin ikään syventää ymmärrystä väkivallan syistä ja tuottaa ehdotuksia ilmiöön puuttumiseen. Opinnäytetyöllä saatu tieto ohjautuu järjestön työn kehittämiseksi, väkivaltavastaisen ja vaikuttamistyön pohjaksi.

Tieto jaetusta kokemuksesta voi edistää väkivallasta puhumista ja avun piiriin hakeutumista. Minna Piispa ja Markku Heiskanen näkevät, että tietoon nojaten voidaan kohdentaa oikein ongelmaratkaisuun tarvittavaa resurssointia, suunnitella todelliseen näyttöön perustuvia toimintoja sekä arvioida niiden toimivuutta (Piispa & Heiskanen 2017, 68). Tutkimustieto väkivallasta edistää ilmiön perustelua sosiaalisena ja yhteiskunnallisesti merkittävänä ongelmana.

Opinnäytteellä saaduilla tuloksilla lisätään asunnottomuutta kokevien, asunnottomuustoimijoiden, sosiaali- ja terveysalan sekä turvallisuusalan ammattilaisten ymmärrystä asunnottomuutta kokevien ihmisten väkivaltakokemuksista ja tarjotaan konkreettisia työkaluja väkivaltaan puuttumiseksi ja sen ennaltaehkäisemiseksi.

2 VAILLA VAKINAISTA ASUNTOA RY

Vailla vakinaista asuntoa ry (jatkossa Vva ry) on valtakunnallinen asunnottomuutta kokeneiden ja päihderiippuvuudesta toipuneiden ihmisten aloitteesta vuonna 1986 perustama vaikuttamis- ja edunvalvontakansalaisjärjestö (Fredriksson 2018, 83–84). Vva ry:n verkkosivuilla kerrotaan, että järjestö on Suomen ainoa puoluepoliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton edunvalvontajärjestö, jonka kaiken toiminnan tavoitteena on ennaltaehkäistä ja vähentää asunnottomuutta, edistää asunnottomuutta kokevien ihmisten itsemääräämisoikeutta, oikeuksien toteutumista ja osallisuutta. Osallisuuden periaate läpileikkaa koko järjestön toimintaa. Vertaisuus ja kokemus- asiantuntijuus ovat järjestötyössä voimavara. Peräti 30 % järjestön henkilökunnasta omaa kokemuksen asunnottomuudesta. (Vva ry 2023a; Vva ry 2023b.)

Vva ry tuottaa Helsingissä monipuolisesti matalan kynnyksen palveluita erilaisista taustoista tuleville asunnottomuutta kokeneille ja kokeville tai asunnottomuusuhan alla eläville ihmisille, tuottaa tilapäismajoitusta ja Asunto ensin -periaatteella toimivaa asumisyksikköpalvelua Helsingin kaupungille, tekee vaikuttamistyötä valtakunnallisesti asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi ja poistamiseksi. (Vva ry 2023b.)

Vaikuttamistoiminnan tavoitteena on taata asunnottomuutta kokeneiden ja kokevien äänen kuuluminen kaikessa päätöksenteossa, asunnottomuutta kokevien kohtaamien ennakoasenteiden vähentäminen ja asunnottomuuteen liittyvän stigman purkaminen. Järjestö reagoi nopeasti asunnottomuusilmion ja yhteiskunnallisiin muutoksiin viestinnän keinoin, innovatiivisin hankkein ja muuttamalla perustoimintaansa kohderyhmänsä tarpeisiin vastaavaksi. Matalan kynnyksen toimipisteissä kohdataan asunnottomuutta kokevia ja kokeneita ja asunnottomuusuhan alla olevia ihmisiä erilaisista taustoista. Havaintojen mukaan miltei puolet järjestön kävijöistä puhuu jotain muita kieliä äidinkielenään kuin suomen kieltä. (Vva ry 2023a.)

Opinnäytetyö toteutettiin Vva ry:n kolmessa toimipisteessä: matalan kynnyksen toimipisteistä vertais- ja vapaaehtoistoiminnan keskuksessa Vepassa ja yökeskus Kalkkersissa sekä Tupa -tilapäismajoitusyksikössä. Vepa toimii arkisin kello 9–19 välisenä aikana. Vepan henkilöstö koostuu vertaisohjaajista. Vepassa kohdataan päivittäin keskimäärin 70–150 asunnottomuutta kokevia ja kokeneita, asunnottomuusuhan alla eläviä ja haavoittuvassa elämäntilanteessa olevia ihmisiä. Päivittäin Vepassa tarjotaan aamupala ja lämmin ateria, siellä on mahdollisuus pyykinpesuun, tarjolla lahjoitusvaatteita ja hygienia tuotteita. Vepassa saa vertaistukea ja apua vieranomaisasioiden hoitoon. Järjestön vuosikertomuksen mukaan Vepassa tilastoitiin 13 988 tapaamiskertaa vuonna 2022. Kävijöistä 84 % oli miehiä ja 16 % naisia. Valtaosa kävijöistä oli

30–62-vuotiaita. Muita sukupuolia edustavia ihmisiä ei vuosikertomuksen mukaan tavoitettu. (Vva ry 2023a.)

Kalkkersin toimintakausi ajoittuu talvikaudella loka–toukokuulle. Kalkkers on auki 22–06 välisenä aikana ja sen kohderyhmänä ovat muiden palveluiden ulkopuolelle jäävät asunnottomuutta kokevat ihmiset. Kalkkersin tavoitteena on tarjota suojaa vailla yösijaa oleville ihmisille, ohjata hätmajoitukseen ja palvelujärjestelmän piiriin. Vuonna 2022 Kalkkersissa kohdattiin yhteensä 688 eri kävijää, joista 83 % miehiä ja 17 % naisia. Vuosikertomuksen mukaan tapaamiskertoja oli 2 228. (Vva ry 2023a.)

Järjestön matalan kynnyksen palveluissa reagoidaan asunnottomuutta kokevien ihmisten tarpeisiin helpottaen arjen haasteita, ohjataan ja saatetaan palveluihin ja tuetaan elämäntilanteeseen sopivan asumisratkaisun löytämisessä. Tilapäismajoituksen kuten asumisyksikköasumisen tarkoituksena on parantaa asunnottomuutta kokeneiden ihmisten arjenhallintataitoja ja lisätä edellytyksiä itsenäiseen asumiseen. (Vva ry 2023a; Vva ry 2023b.)

Tilapäismajoituksessa Tuvassa on yhteensä 55 henkilöpaikkaa. Palvelu tuotetaan ostopalveluna Helsingin kaupungille ja majoittujat ohjautuvat Tupaan Helsingin aikuissosiaalityön tai Hieta-niemenkadun asunnottomien palvelukeskuksen kautta. Tilapäismajoituksessa kyse on lyhytaikaisesta tilapäisestä asumisesta, josta käsin ihmistä autetaan pysyvämpään asumiseen siirtymisessä. Vuonna 2022 Tuvassa majoittui yhteensä 112 eri henkilöä. Majoittujista 74 % oli miehiä ja 26 % naisia. (Asumisen palvelut 2023; Vva ry 2023a.)

Järjestön kehittämistyön ja vaikuttamistyön pohjaksi Vva ry:n kaikissa toimipisteissä kerätään systemaattisesti ruohonjuuritason tietoa asunnottomuudesta ja siihen liittyvistä lieveilmiöistä (Vva ry 2023a).

3 ASUNNOTTOMUUS SUOMESSA

3.1 Kielitietoisuus ja tietoinen termivalinta

Tässä opinnäytetyössä tavoitellaan kielitietoisuutta tunnistamalla ja tunnustamalla kielen merkitys identiteettien ja todellisuuden rakentumisessa ja yhteiskuntaan juurtumisessa sekä oppimisessa. Elina Vainikainen määrittelee syrjimätöntä eli inklusiivista kieltä kaikkien ihmisarvoa kunnioittavana kielenä, jossa ei stereotypisoida, loukata tai yleistetä. (Vainikainen 2022, 9, 21.) Opinnäytetyössä on pyritty välttämään leimaavien ja toiseuttavien käsitteiden, määritelmien ja termien käytöstä tavoitteena syrjimätön kieli. Tietoisin valinnan taustalla on tavoitteellinen vääristyneiden stereotyyppien purkaminen. On kuitenkin mainittava, että opinnäytetyön yhteydessä tutkittavan kohderyhmän jäsenten toisistaan käyttämien nimitysten esiin tuominen oli väkivalta- tai väkivaltamuotojen kuvaamisen näkökulmasta välttämätöntä.

Euroopan unionin neuvoston ”Osallistava viestintä” -oppaassa todetaan, että syrjivä kielellinen ilmaisu jättää ihmisiä ulkopuolelle ja on viestinnän esteenä. Oppaassa kehoitetaan käytettäväksi ilmaisuja, jotka eivät ulossulje esim. sukupuolen, uskonnollisen tai muun vakaumuksen, etnisyyden, yhteiskuntaluokan tai fyysisten tai henkisten ominaisuuksien perusteella (Osallistava viestintä neuvoston pääsihteeristö 2018, 10). Poliitikassa, lainsäädännössä ja julkisuudessa käytettävä sanasto vaikuttaa suorannaisesti viranomaisten käyttämään kieleen, kohtaamiseen sekä yleisesti asenneilmapiiriin yhteiskunnassa (Kotoutumisen sanasto:1.laitos 2021, 4).

Asunnoton vs. asunnottomuutta kokeva

Opinnäytetyössä käytetään tietoisesti asunnoton termin sijaan asunnottomuutta kokeva/ kokenut ihminen -ilmauksia. Valinta perustuu ajatukseen siitä, että yleisessä käytössä oleva asunnoton -termi viittaa ihmisen identiteettiin, mitä asunnottomuuden ei tulisi olla. Asunnottomuudessa on kyse väliaikaisesta olosuhteesta, joka voi oikea-aikaisen ja tarpeisiin vastaavan tuen myötä muuttua. (Vva ry 2023b; Immonen, Lassy, Liukkonen, Petrovskaja, Rusi, Saaristo & Turk 2019, 5.)

Maahanmuuttaja vs. maahan muuttanut/ Suomeen muualta muuttanut

Maahanmuuttaja -termin käyttö on monella tavalla ongelmallinen. Työ- ja elinkeinoministeriön Valtioneuvoston laatimassa vuoden 2021 kotoutumisen sanaston suosituksissa huomautetaan, että termiä tulisi käyttää, mikäli selitettävää arvoa on esimerkiksi tilastoissa. Ohjeistuksessa

painotetaan, ettei termiä tule käyttää henkilön taustaan, syntyperään, ulkonäköön liittyvien oletamuksien perusteella. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021, 23.)

Termi on arvolatautunut, epätarkka ja tulkinnanvarainen, sekä viittaa henkilön identiteettiin, kun kyseessä on kokemus maasta maahan muuttoon liittyvästä prosessista ja väliaikaisesta elämäntilanteesta. Termi on riittämätön kuvaamaan tarvittaessa Suomeen muuttaneen ihmisen taustaa, maassaolostatusta, oikeutta sosiaaliturvaan. (Petrovskaja 2020, blogi.)

3.2 Asunnottomuuden määritelmä

Asunnottomuustutkija Riitta Granfelt jakaa asunnottomuusilmiön kolmeen alueeseen. Hän puhuu absoluuttisesta, suhteellisesta ja uusasunnottomuudesta. Absoluuttista asunnottomuutta kokevat muun muassa kadulla ja rappukäytävissä majoittuvat ihmiset. Sen sijaan suhteellinen asunnottomuus ei välttämättä näy katukuvassa ja koskettaa laitoksissa ja sukulaisten luona asuvia. Uusasunnottomuus on Granfeltin mukaan traditionaalisen asunnottomuusmääritelmän vastakohta ja tunnistaa asunnottomuutta kokevien ryhmän heterogeenisyyden. Uusasunnottomuus pyrkii pois stereotyyppisestä asunnottomuutta kokevan ihmisen profiloinnista. Uusasunnottomuutta kokevat ovat Granfeltin mukaan esim. naiset, nuoret sekä perheet. (Granfelt 1998, 54–56.)

Tutkija Jouko Karjalainen nimeää asunnottomuuden modernin yhteiskunnan kipeimmäksi sosiaalisesti ongelmaksi (Karjalainen 2018, 55). Asunnottomuuden erityisasiantuntija Peter Fredriksson kuvaa asunnottomuutta hyvän elämän elementtejä murtavana syrjäytymisen äärimmäisenä muotona (Fredriksson 2018, 7). Järjestötoimijoiden keskuudessa esitetään edellä mainittuun näkökulmaan kritiikkiä. Teoksessa ”Toimittaja, sinua tarvitaan muutoksessa! Opas asunnottomuudesta viestimiseen” vedotaan asunnottomuutta kokevien joukossa olevan ihmisiä, jotka eivät identifioitu syrjäytyneiksi, joiden sosiaaliseen elämään kuuluvat esimerkiksi opiskelu ja harrastukset. (Immonen ym. 2019, 9; Vva ry 2023b.)

Euroopan asunnottomuustoimijoiden kattojärjestö European Federation of National Organisations Working with the Homeless – FEANTSA:n asunnottomuusongelman kartoittamis- ja seurantakäytäntöjä helpottamaan kehitetyssä ETHOS-luokittelussa asunnottomuutta kokevat jaotellaan neljään kategoriaan: katuasunnottomuutta kokevat ihmiset eli ulkona tai ensisuojojissa elävät (roofless), asunnottomuutta kokevat ihmiset eli vailla vakinaista asuntoa olevat (houseless), asunnottomuusuhan alaiset ihmiset eli epävarmoissa asuinoloissa elävät (living in

insecure housing) ja puutteellisissa tai epätyytyttävissä asuinoloissa elävät (living in inadequate housing). Kyseinen luokittelu pohjautuu ETHOKSEN kodin määritelmiin, joita nähdään olevan kolme. Ensimmäinen - tilallinen kuvastaa kansainvälisiä laatusuosituksia mukailevaa asumismuotoa, johon ihminen ja hänen lähiomaisensa ovat yksinoikeutettuja. Toinen - sosiaalinen taas painottaa ihmisen oikeutta ja mahdollisuutta yksityisyyteen ja sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen. Kolmas - laillinen kertoo asumisoikeuden laillisista perusteista. (FEANTSA 2012.)

Suomessa asunnottomuutta kokeviksi määritellään ihmiset, jotka nukkuvat ulkona, porrashuoneissa tai ensisuojoissa, majoittuvat asuntoloissa ja majoitusliikkeissä, asuvat erilaisissa huoltokotityyppisissä- ja kuntouttavissa asumisyksiköissä ja laitoksissa, vailla asuntoa olevat vapautuvat vangit sekä tilapäisesti sukulaisten tai ystävien luona majoittuvat ihmiset. Jälkimmäisessä kyse on piiloasunnottomuutta kokevista ihmisistä. (ARA 2023, 25.) Piiloasunnottomuutta kokevat myös ihmiset, jotka eivät näy asunnottomuustilastoissa. Kyseiseen ryhmään voivat kuulua muun muassa EU:n liikkuvaan väestöön kuuluvat ja EU:n ulkopuolelta Suomeen tulevat ihmiset, jotka eivät ole sosiaaliturvan piirissä ja ovat jääneet palveluiden ulkopuolelle. (Kriminaalihuollon tukisäätiö ym. 2023; Vva ry 2023b.)

Pitkäaikaisasunnottomuudessa Peter Fredrikssonin mukaan kyse on ihmisen sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien negatiivisesta vaikutuksesta itsenäisen asumisen onnistumiseen (Fredriksson 2018, 80). ARA määrittelee pitkäaikaisasunnottomuutta kokeviksi ihmiset, joilla asunnottomuuskokemus kestää vähintään vuoden tai toistuu kolmen vuoden aikana. Asunnottomuuden pitkittymisen taustalla on henkilön asumista vaikeuttavat haasteet. (ARA 2023, 4.)

3.3 Asunnottomuus tilastoissa

Suomessa on tilastoitu asunnottomuutta vuodesta 1987. Asunnottomuustilastoista vastaa Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA, joka lähettää vuosittain kaikille Manner-Suomen kunnille asunnottomuuskyseleyn. Kysely toteutetaan poikkileikkausajankohtana marraskuussa. Asunnottomuuskyselelyssä kysytään, kuinka paljon asunnottomuutta kokevia ihmisissä kunnissa on kyselyn poikkileikkausajankohtana. Vuonna 2022 kyselyn ajankohta oli 15.11.2022. Kaikista 293 kunnasta kyselyyn osallistui 209. (ARA 2023, 3.) Asunnottomuus näkyy kaikilla hyvinvointialueilla ja konkreettisesti esiintyi 2022 vuonna kaikkiaan 103 kunnassa (Kaakinen 2023, 6).

Vuoden 2022 lopussa Suomessa oli 3 686 yksinelävää asunnottomuutta kokevaa ihmistä. Suomessa asunnottomuus keskittyy pääkaupunkiseudulle, jossa asuu puolet kaikista asunnottomuutta kokevista ihmisistä. (ARA 2023, 3, 5.)

Pitkäaikaisasunnottomuutta kokevien määrä oli vuonna 2022 asunnottomuustilastojen mukaan 1 133, perheiden ja pariskuntien 155. Porraskäytävissä ja ensisuojoissa majoittui 492, asuntoiloissa 302, laitospöissö yksiköissö 328 ja tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona majoittui 2 564 henkilöä (ARA 2023, 3, 7).

Asunnottomuusselvityksessö ilmenevät asunnottomuutta kokevien ihmisten lukumäärät ovat kuntien tilastointi- ja arviointimenetelmien eroavaisuuksien takia suuntaa antavia (ARA 2023, 3).

Suomi on Euroopan ainoa maa, joka Asunto ensin -periaatteella on onnistunut vähentämään asunnottomuutta (Kaakinen 2023, 5). Asunto ensin -periaatteen lähtökohtana on turvata asukkaalle riittävä yksityisyys omassa asunnossaan ja tarpeeseen vastaava yhteisöllinen ja ammatillinen tuki. Perusajatuksena on, että asumisratkaisujen lainsäädännöllisen pohjan tulee olla huonevuokralaissa tai sosiaalihuoltolaissa. (Fredriksson & Kaakinen 2018, 115–117.) Asunto ensin -periaatteen pitkäjänteisen kokeilun myötä on todettava, että asunto on välttämätön perusta, kun ratkaistaan asunnottomuusjakson aikana ihmiselle muita kasautuneita haasteita ja ongelmia.

Puhuttaessa onnistuneesta suomalaisesta asunnottomuustyöstö muun muassa julkisesti käytävissä keskustelussa huomiotta saattavat kuitenkin jäädä asunnottomuutta kokevien ihmisten ryhmän sisällä olevat demografiset muutokset: esim. nuorten ja naisten asunnottomuutta kokevien osuuden nousu, kun kaikkien asunnottomuutta kokevien yhteismäärä on laskenut. Kymmenessä vuodessa naisten suhteellinen osuus asunnottomuutta kokevista on kasvanut 26 prosenttiin noin 20 prosentista (Lehtonen & Azeem 2020, 14). Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARAn mukaan vuoden 2022 aikana asunnottomien naisten määrä kasvoi 19 henkilöllö ja nuorten asunnottomuutta kokevien määrä kasvoi peräti 104 henkilöllö edellisvuoteen nähden (ARA 2023). Myös EU:n liikkuvaan väestöön kuuluvat ja EU:n ulkopuolelta Suomeen tulevat ihmiset eivät näy tilastoissa huolimatta siitä, että etenkin pääkaupunkiseudulla kyseiset ryhmät ovat isosti edustettuna (Helsingin kaupunki 2023, 6).

3.4 Asunnottomuuden hoito ja syyt ilmiön taustalla

Ennen 1970-lukua Suomen asunnottomuuden hoidossa keskityttiin sosiaali- ja päihdehuollollisiin toimenpiteisiin. 70-luvulla asunnottomuus alettiin tunnistamaan myös asuntopoliittisena kysymyksenä, jonka ratkaisuksi käynnistettiin valtion tukemaa kohtuuhintaisen vuokra-asumisen rakentamisen hanke. Rakentaminen jatkui 2000-luvulle Suomen euroon liittymisen saakka. Asunnottomuustyössä merkittävänä pidetty 1980-luku oli poliittisten muutosten aikaa, silloin hallitusohjelmaan saatiin ensimmäisen kerran asunnottomuuden poistamiseen tähtäävä tavoitekirjaus, luotiin rakenteita ja rahoituspohja asunnottomuustyölle, systematisoitiin asunnottomuuden tilastointia sekä käynnistettiin asunnottomuutta kokevien ihmisten toteuttama edunvalvontatyö. Asunnottomuuden poistoon nähtiin tarpeelliseksi soveltaa myös eriarvoisuutta ja köyhyyttä vähentäviä sosiaalipoliittisia keinoja ja asunnottomuus tunnistettiin moniulotteiseksi ilmiöksi. (Granfelt & Seppälä & Sunikka 2007; Fredriksson 2018, 8, 73–90, 77; Karjalainen 2018, 55; Kärkkäinen 2005, 293.)

Asunnottomuus on kaupungistumisen, palveluiden toimimattomuuden, talouden suhdannevaihteluiden ja henkilökohtaisten elämäntilanteiden seurausta. Asunnottomuus ilmiönä heijastaa yhteiskunnallisia muutoksia. Asunnottomuuden ilmentymiseen vaikuttavat yhteiskunnalliset rakenteet, poliittinen päätöksenteko, sosiaaliset ilmiöt kuten syrjintä, köyhyys ja eriarvoisuus. (Immonen ym. 2019, 5; Kärkkäinen 2005, 293; Sunikka 2016, 5, 13.)

Ilmiön taustalla olevia syitä voidaan jakaa kolmeen pääkategoriaan: rakenteellisiin syihin, kuten taloudellisiin suhdanneheittelyihin, väestön suuriin tuloeroihin, kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen riittämättömyyteen tai puutteeseen; hyvinvointijärjestelmään liittyviin syihin, kuten perus- ja sosiaaliturvan riittämättömyyteen; ja yksilötason syihin, kuten pitkäaikaistyöttömyyteen, riippuvuussairauksiin, eroon, taloudellisiin vaikeuksiin ja rikostuomioon. Riskitekijöitä asunnottomuudelle ovat heikko sosioekonominen asema ja neuropsykiatriseen oireyhtymään liittyvät haasteet. Asunnottomuusriski on korkeampi työttömällä tai matalapalkkaisella-alalla työskentelevillä ihmisillä, rikoksilla oireilevilla nuorilla ja Suomeen muualta muuttaneilla ihmisillä. (Granfelt 1998, 49–51; Immonen ym. 2019, 5, 16; Vva ry 2023b.)

Tutkija Hannele Tainion mukaan, pitkäaikaisasunnottomuutta kokevien kohdalla köyhyys, psykososiaaliset ongelmat, hallitsematon päihderiippuvuus sekä asumisjärjestelmän puutteet ovat syynä asunnottomuuskierteen jatkumoon (Tainio 2009, 7). Myös asunnottomuuden asiantuntija

Juha Kaakinen nimeää yleisimmiksi asunnottomuuden syiksi mielenterveyden haasteet, riippuvuussairaudet ja velkaantumisen. Viimeisempinä keskusteluun on nostettu neurokirjo. (Kaakinen 2023.)

Asunnottomuuteen ei kuitenkaan välttämättä liity päihdesairautta, mielenterveyden haasteita tai muita sosiaalisia ilmiöitä. Granfelt ym. toteaa, ettei asunnottomuus kosketa pelkästään ”moniongelmaisista” ihmisiä vaan kyseessä on hyvin heterogeeninen joukko (Granfelt ym. 2007, 10–13).

Suomessa vuonna 2023 asunnottomuudesta puhuttaessa huomioidaan ilmiön intersektionaalisuus, moniulotteisuus ja moninaisuus. Kyseessä on kompleksinen ilmiö, johon voi liittyä seurannaisvaikutuksia ja muita sosiaalisia lieveilmiöitä. Yksi asunnottomuuteen liitettävistä ilmiöistä on väkivalta, jota tässä opinnäytetyössä tutkitaan.

3.5 Väkivalta asunnottomuuden kontekstissa

Kaikkien asunnottomuutta kokevien ihmisten joukosta erottuu heterogeeninen ihmisryhmä, joka kohtaa palveluissa ja laajemmin yhteiskunnassa systemaattista ulossulkemista, syrjäyttämistä ja väkivaltaa.

”Kertomuksia asunnottomuudesta” -gradussa tuodaan esille, että asunnottomuutta kokiessa ihmiset altistuivat mm. ryöstöille ja väkivallalle. Gradussaan Anne Kristiina Kantoluoto kertoo, ettei väkivallasta puhuminen sitä kokevalle ihmiselle ole tyypillistä tai toivottavaa. Kantoluodon mukaan tutkimuksen aikana asunnottomuutta kokeneet ihmiset kertoivat väkivaltakokemuksistaan asiaa vähätellen tai eivät halunneet puhua väkivallasta. Aiheena väkivalta näyttäytyi tabuna. Tutkimukseen osallistuneet ihmiset mainitsivat väkivallan olleen satunnaista ja heidän itseänsä aiheuttamaa. (Kantoluoto 2011, 50–51.)

Väkivalta esiintyy usein asunnottomuuskirjallisuudessa yhtenä riskitekijänä asunnottomuuden taustalla. (Kostiainen & Laakso 2015, 12). Muun muassa naiset saattavat jättää kodin parisuhdeväkivallan takia. Myös hätämajoitukseen ja asumisyksiköihin hakeutumista vältetään väkivallan pelon vuoksi.

Asunnottomuutta kokeville suunnatuissa palveluissa pyritään reagoimaan ja puuttumaan väkivaltaan. Ennaltaehkäisytoimenpiteiden suunnittelu ja käyttöönotto vaatii ymmärrystä väkivaltaisen käyttäytymisen taustatekijöistä. Helmikuussa 2023 Vva ry:n Vertais- ja vapaaehtoistointakeskuksen Vepan henkilöstön aloitteesta toteutetussa nimettömässä kyselyssä selvisi, että

järjestön matalan kynnyksen palvelujen kävijöiden keskuudessa on aikaisemmin esiintynyt tai esiintyy väkivaltakokemuksia, mutta kokemusten huomioiminen ja väkivaltaan puuttuminen on toivottua vähäisempää. Vepan kävijät ovat asunnottomuutta kokevia, asunnottomuustaustaisia ja asunnottomuuden uhan alla olevia ihmisiä. (Vva ry 2023c.)

Olen kokenut itse fyysistä ja henkistä- sekä seksuaalista väkivaltaa nuorena aikuisena parisuhteessa ja myöhemmällä iällä niin miehiltä kuin naisilta. Olen myös todistanut ns. liveinä väkivallan tekoja julkisella paikalla. Minua on myös kiusattu koulussa yläasteella. Lapsuuteni kotona oli onnellinen. (Vva ry 2023c.)

Olen kokenut väkivaltaa jo noin 8-vuotiaana. Olen myöskin joutunut aiheuttamaan väkivaltaa (Vva ry 2023c.)

Henkilökunnan toteuttamaan kyselyyn vastanneet kävijät kertoivat myös todistaneensa ja todistavansa muihin ihmisiin kohdistuvaa väkivaltaa.

Itselleni nykyään ei ollenkaan, mutta esim. päihdemaailmassa ja piireissä tiedän, että molempiin sukupuoliin (Vva ry 2023c.)

Julkisessa tilassa esiintyvä väkivalta nousee Vepassa säännöllisesti keskusteluun ja viranomaisien suunnalta tulevaa rakenteellista väkivaltaa otetaan puheeksi Suomeen muualta muuttaneiden kävijöiden kanssa käytävissä keskusteluissa. Vva ry:n päivittäisessä ruohojuuritason työssä havaitaan myös asunnottomuutta kokevien ihmisten keskinäistä henkistä ja fyysistä väkivaltaa. Työntekijöiden havaitsemat hiljaiset signaalit, jotka näkyvät kävijöiden kehossa ruhjeina, mustelmina yms. tai poikkeavassa käyttäytymisessä esimerkiksi ihmisten välttelynä tai vaikenemisena, kertovat fyysisestä väkivallasta. Taloudellisen väkivallan esiintyvyydestä kielii toistuva puhe maksuvälineiden puuttumisesta tai talousvaikeuksien peittely. Opinnäytetyön tekijän mielestä havaintojen ja yksittäisten case-esimerkkien lisäksi tarvitaan systemaattisesti kerättyä tutkimusaineistoa väkivallan kokemuksista asunnottomuuden kontekstissa sekä ehdotuksia ennaltaehkäisytoimenpiteiden ja puheeksioton kulttuurin kehittämiseen.

Median asunnottomuuden ja sen seurannaisvaikutusten representaatio perustuu yksittäisiin henkilötarinoihin. Tarinallisuuden riskinä on yhteiskunnallisen ilmiön kaventaminen. Henkilötari-
noiden kautta lähestyminen voi yksinkertaistaa rakenteelliset yhteiskunnalliset ilmiöt taustalla. Asunnottomuutta tulisi tarkastella siten, että syy-seuraussuhteiden analysointi edesauttaisi asunnottomuusilmiön kokonaisvaltaista hahmottamista ja palvelujen kehittämistä. (Immonen ym. 2019, 9–12.)

4 VÄKIVALTA

4.1 Väkivallan määrittely

Väkivalta on globaalisti esiintyvä, valtasuhteita ja sosiaalista kontrollia ylläpitävä oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Väkivaltaa voidaan määritellä tekijän näkökulmasta, jolloin termi viittaa negatiiviseen ja tuomittavaan voimankäyttöön, jonka tarkoituksena on valta-aseman ja kontrollin tavoittelu. Väkivaltaa kohtaavan näkökulmasta väkivalta on oikeutta koskemattomuuteen loukkaavaa teko, josta seuraa kipua ja kärsimystä sekä pitkäkestoisia seurannaisvaikutuksia ja äärimmäisessä tapauksessa elämän loppuminen. Väkivallan nähdään vaikuttavan ihmisiin ja heidän asemaansa, ihmisten välisiin vuorovaikutussuhteisiin sekä koettuun sosiaaliseen tilaan. (Karkulehto & Rossi 2017, 11–12; Ronkainen 2017, 19–22.)

Legitiimistä eli laillisesta ja ei-legitiimistä eli laittomasta väkivallasta puhuttaessa on aina kysymys moraalisisesta arvottamisesta, kulttuurisesta, poliittisesta, historiallisesta ja sosiaalisesta kontekstista. Tällä viitataan ajatukseen, että sosiaalisesta ympäristöstä riippuen väkivallan kriminalisointi eli rikokseksi ja oikeudellisten toimien kohteeksi nimeäminen ja dekriminialisointi eli rikoksena rangaistavuudesta luopuminen vaikuttavat näkemykseen siitä, onko väkivallan teko oikeutettua. (Ronkainen 2017, 19–22.)

Väkivaltatilanteita voidaan jaotella kollektiiviseen, poliittiseen ja yksilöiden väliseen toimintaan. Jaottelussa kiinnitetään huomioita sekä väkivaltaa tekevien että väkivaltatekojen kohteena olevien ihmisten määrään. Kollektiivinen väkivalta on anonyymiä, jolloin vaikeuksia ilmenee pyrkimyksessä erottaa väkivallan syytä. Ryhmän tekemä väkivalta eroaa yksilöiden välisestä väkivallasta siten, että ryhmässä yksilöiden kantama vastuu väkivaltateosta hälvenee ja motiivina tunnistetaan ryhmään kuulumiseen osoittaminen. Poliittinen väkivalta tavoittelee määrätietoisesti yhteiskunnallisten valtarakenteiden muuttamista. Kyseisiä väkivallan muotoja ovat muun muassa kansanmurha ja terrorismi. (Ronkainen 2017, 27–28.)

Väkivallasta puhuttaessa on syytä puhua suorasta ja epäsuorasta väkivallasta. Näiden välinen eronteko on haastavaa. Väkivallan muodot voivat näyttäytyä sekä suorana että epäsuorana väkivaltana suhteessa erilaisiin väkivallan kohteena oleviin ihmisiin. Suora väkivalta kohdistuu ihmisiin tai ryhmiin. Suorassa väkivallassa on aina konkreettinen keino, jolla väkivallantekoja toteutetaan. Fyysisessä väkivallassa keinona voi olla fyysinen voima tai konkreettinen väline, hengellisessä väkivallassa yhdistävä keino voi olla uskonto tai arvo. Epäsuorassa väkivallassa

kyse on ylläpidettävistä olosuhteissa, joiden varjolla väkivalta on mahdollista. Esimerkiksi rakenteellinen ja kulttuurinen väkivalta on pääosin epäsuoraa. (Ronkainen 2017, 23–25.)

Kulttuurissa hallitsevat yleistävät sukupuolinormit ja -odotukset ovat symbolista eli erottelevaa ja luokittelevaa, epätasa-arvoa tuottavaa ja sukupuolen kanssa risteävää väkivaltaa (Karkulehto & Rossi 2017, 13). Feministisessä väkivaltatutkimuksessa väkivallasta puhutaan sukupuolistuneena ja sukupuolittuneena ilmiönä. Sukupuolittuneella väkivallalla viitataan siihen, että tilastollisesti väkivallan tekijöinä ovat useimmiten miehet (miesoletetut) ja että tilanteet, joissa väkivaltaa koetaan eroavat sukupuolen mukaan. Sukupuolistuneisuudella viitataan sukupuolen merkitykseen ja sukupuolten välisen dynamiikkaan väkivaltatilanteissa. Kyseisessä tarkastelussa juridisia sukupuolia ei lähtökohtaisesti nähdä väkivaltaisina tai väkivallan kohteena, vaan keskitytään yhteiskuntaan, sosiaaliin olosuhteisiin, instituutioihin, rakenteisiin ja prosesseihin, joissa väkivaltateot liitetään tiettyyn sukupuoleen. (Karkulehto & Rossi 2017, 13; Niemi & Kainulainen & Honkatukija 2017, 11–12.)

4.2 Väkivallan eri muodot

Opinnäytetyössä väkivalta tyypitellään yhdeksään eri väkivallan ilmenemismuotoon, joiden pohjalla on THL:n eli Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2020 julkaistu väkivaltakäsitteiden sanasto sekä Nollalinjan ja Ensi- ja turvakotien liiton Nettiturvakodin verkkosivuilla julkaistut väkivallan muotojen määrittelyt.

Fyysinen väkivalta on toisen ruumiillisen koskemattomuuden tahallista loukkaamista ja satuttamista. Se voi ilmetä muun muassa tönimisenä, lyömisenä, tukistamisena, potkimisena tai ampuma- ja /tai teräaseiden käyttämisenä ruumiillisten vammojen tuottamiseen. (THL 2020, Nollalinja 2021; Nettiturvakoti 2023.)

Henkinen väkivalta on henkilön henkisen terveyden tahallista vahingoittamista. Se voi olla henkilön alistamista, nimittelyä, kontrollointia, rajoittamista, voimakasta mustasukkaisuutta, eristämistä, tavaroiden hajottamista tai uhkailua. (THL 2020.)

Seksuaalista väkivaltaa ovat raiskaus, raiskauksen yritys, seksiin pakottaminen, seksuaalisella väkivallalla uhkailu, seksuaalinen halventaminen, pornografiaan pakottaminen, ehkäisyn käytön kieltäminen, aborttiin pakottaminen tai kieltäminen ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden rajoittaminen (Nollalinja 2021).

Sosiaalinen väkivalta on liikkumisen kontrollointia, sukulais-, ystävä-, tai muiden ihmiskontaktien rajaamista, sosiaalisen eristämisen uhkaa tai henkilön jatkuvaa seuraamista (Nettiturvakoti 2023).

Taloudellinen väkivalta on esimerkiksi itsenäisen rahankäytön estämistä, pakottamista omien rahojen antamiseen toisen käyttöön (Nollalinja 2021).

Vaino tarkoittaa toistuvia ja ei-toivottuja yhteydenottoja, perättömien tietojen levittämistä, omaisuuden tuhoamista, pelottelua, seuraamista tai tarkkailua tai henkilön tietojen kaappaamista ja väärinkäyttöä (Nollalinja 2021).

Laiminlyönti tarkoittaa, että henkilö jätetään ilman välttämätöntä hoitoa, huolenpitoa tai tukea. Opinnäytetyössä laiminlyöntiin on liitetty myös kemiallinen väkivalta, jossa ihmistä voidaan tahallisesti vahingoittaa lääkkeillä, päihteillä, kemikaaleilla tai liuottimilla. (THL 2020, Nollalinja 2021.)

Kulttuuriin ja/ tai uskontoon liittyvä sekä kunniaväkivalta ovat uskontoon tai kulttuuriin perustuvaa tai kohdistuvaa fyysistä tai henkistä väkivaltaa. Ne ilmenevät muun muassa kulttuurin tai uskonnonharjoittamisen pilkkaamisena tai kieltämisenä, uskonnolliseen vakaumukseen pakottamisena, väkivallalla uhkaamista tai sen käyttöä uskontoon tai kulttuuriin viittaamalla. Kunniaväkivalta kohdistuu henkilöön tilanteessa, jossa epäillään tai tiedetään kunniasääntöjen liittyvistä loukkauksista. Kyseisen tarkoituksena on kunniasääntöjen rikkoajan rankaiseminen ja kunnian palauttaminen. (THL 2020, Nettiturvakoti 2023.)

Rakenteellinen väkivalta on pääosin epäsuoraa yhteiskunnan rakenteissa olevaa väkivaltaa, joka heikentää yksilön oikeuksia. Rakenteellinen väkivalta voi ilmetä muun muassa rasismina, seksisminä, ableismina tai muuna syrjintänä ja näkyy epäinhimillisenä tai epätasa-arvoisena kohteluna laajemmin yhteiskunnassa tai sen palveluissa. (THL 2020.)

4.3 Väkivallan syyt

4.3.1 Aggressio ja tuhokäyttäytyminen

Keltikangas-Järvisen mukaan väkivalta on aggression ja tuhokäyttäytymisen ilmenemismuoto. Tuhokäyttäytymismuodoissa väkivallan katsotaan olevan juridista, kun taas itsemurhien ajatellaan olevan psykiatrinen ongelma. Keltikangas-Järvisen mukaan väkivallan näkeminen ainoas-

taan juridisena ongelmana on ajattelumallina hankala, sillä hän näkee, että molemmissa tuhoikäyttäytymismuodoissa ihmiset kärsivät samanlaisista psyykkiseen terveyteen liittyvistä vaikeuksista. (Keltikangas-Järvinen 1978, 12–13.)

Väkivallan syiden tutkimisen ympärillä on käyty kiivasta keskustelua, viekö syyn löytyminen vastuun teostaan väkivallan tekijältä ja oikeuttaa epäsosiaalista ja aggressiivista käyttäytymistä. (Keltikangas-Järvinen 1978, 14.) Väkivaltasyiden tutkiminen ja puheeksiotto kuitenkin mahdollistaa ilmiön ennaltaehkäisytoimeenpiteiden ja palveluiden kehittämistä.

Väkivaltaisen käyttäytymisen syitä voidaan tarkastella aggressiivisuuden tarkasteluna kolmesta näkökulmasta. Psykologiset selitykset viittaavat aggressiivisen käyttäytymisen kumpuavan väkivaltaa käyttävän ihmisen persoonallisuudesta. Oppimispsykologiassa aggressiivinen väkivaltainen käyttäytyminen nähdään ihmisen lähtökohtien ja virheellisen oppimisprosessin tuloksena. Psykodynaamisessa näkökulmassa taas nähdään käyttäytymisen johtuvan psyykkisistä häiriöistä. Sosiokulttuuralliset selitykset pohjautuvat ajatukseen, että yhteiskunnan ja yhteisöjen kehitys luo pohjaa aggressiiviselle käyttäytymiselle sekä eri kulttuurikonteksteissa vallitseville normeille ja käyttäytymistavoille. Biologiset selitykset löytävät väkivallan käyttämiseen syitä ihmisten perimästä, fysiologisessa ja neurologisessa kehityksessä tapahtuvien häiriöiden seurauksena muodostuneista oppimis- ja sopeutumisvaikeuksista. (Keltikangas-Järvinen 1978, 15–18; Haapasalo 2017, 29–31.)

Traumalla on osuutta väkivaltakäyttäytymisessä. Rikoksenteijöistä suurin osa on kokenut lapsuusiässä kaltoinkohtelua, joka on traumaattinen stressitekijä. Trauman kroonistuessa voi muodostua pysyviä psyykkisiä oireita ja käyttäytymismuutoksia. (Haapasalo 2017, 45–47.)

Keltikangas-Järvinen painottaa, että väkivaltatekojen syitä tulisi tarkastella monipuolisesti. Hän näkee tekojen taustalla yhtäaikaan sekä psykologisia että sosiologisia selityksiä. Väkivaltaisen käyttäytymisen laukaisee vallitseva elämäntilanne ja psyykkisen tasapainon horjuminen. (Keltikangas-Järvinen 1978, 20–22.)

4.3.2 Väkivaltakäyttäytymisen riskitekijät

Haapasalo nostaa MacArthur Risk Assessment-tutkimuksessa jäsenneilyt neljä väkivaltakäyttäytymisen riskitekijää: yksilölliset, kuten demografiset-, persoonallisuus- ja kognitiiviset tekijät; historialliset, kuten perhe- ja koulutus-, hoito-, rikos- ja väkivaltahistorian; ympäristötekijät, kuten elämäntilanteen stressin, sosiaalisen tuen, rikosvälineiden saatavuuden ja muut keinot; kliiniset tekijät, kuten diagnoosit ja oireet, toimintakyvyn ja päihteidenkäytön. Haapasalon

mukaan myös ympäristö- ja kliinisillä tekijöillä on merkitystä väkivaltariskin hallitsemisessa. (Haapasalo 2017, 225, 226.) Myös Nummenmaa näkee ympäristötekijöiden vaikutuksen aggressiivisen ja väkivaltaisen käyttäytymisen taustalla. Hän kuitenkin näkee, että kotikasvatuksen merkitys on aliravitsemuksen, laiminlyönnin ja turvan puuttumisen merkitystä pienempi. (Nummenmaa 2022, 134–135.)

4.3.3 Rikoskäyttäytymisen syyt

Väkivallan syitä tutkittaessa on käännettävä katse kriminologiaan, jossa keskitytään rikoskäyttäytymisen sosiaalisiin ja yksilöllisiin syihin. ”Rikollisuuden syyt” (Kivivuori 2013) ja ”Kriminologia” (Kivivuori ym. 2018) -teoksissa rikoskäyttäytymisen syitä lähestytään keskeisimmistä nykykriminologian teorioista käsin.

Evoluutiokriminologia nojaa Charles Darwinin (1809–1882) evoluutioteoriaan ja on saanut alkunsa William D. Hamiltonin ja Robert Triversin tutkimuksista. Teoriassa rikoskäyttäytymistä selittävät säännönmukaisuudet kumpuavat ihmisen lajinkehityksestä ja henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisestä. Evoluutiokriminologiassa ihmisen väkivaltaiset käyttäytymisstrategiat nähdään perimänä. (Kivivuori 2013, 13, 51, 53, 56.)

Valikoitumisteorioiden keskittyvät tutkimaan rikoskäyttäytymisalttiutta kasvattaviin yksilökohtaisiin tekijöihin, kuten persoonallisuuteen. Niistä Michael Gottfredsonin ja Travis Hirschin esittämä itsekontrolliteorian mukaan alhainen tai heikko itsekontrollikyky kasvattaa norminrikkomisalttiutta, korreloi muun muassa päihteiden käytön ja ihmissuhdevaikeuksien kanssa ja selittää impulsiivisina pidettäviä rikoksia. Biososiaaliset teoriat näkevät rikosalttiuden johtuvan biologisista tekijöistä, tutkivat hermoston anatomisen rakenteen ja fysiologisten prosessien vaikutusta ihmisen temperamenttiin ja käyttäytymisen kehitykseen. Käyttäytymisgenetiikassa paneudutaan geneettisesti perinnöllisiin luonteen piirteisiin vaikuttaviin tekijöihin. (Kivivuori 2013, 104, 108, 112, 119; Kivivuori ym. 2018, 147, 148, 151, 189–197.)

Sosiologi Robert K. Mertonin kehittämä paineteoria (strain theory) korostaa heikon sosiaalisen aseman vaikutuksia väkivalta- ja rikoskäyttäytymiseen. Köyhyyden, eriarvoisuuden ja rikoksilla oireilun välillä nähdään yhteys. Klassisessa paineteoriassa keskitytään yhteiskunnallisiin olosuhteisiin ja nähdään rikollisuuden syntyvän yhteiskunnan yksilölle asettamien pärjäämistavoitteiden ollessa ristiriidassa yhteiskunnan sosiaalisten rakenteiden kanssa. Pärjäämisen lähtökohtien ja vaurastumisen mahdollisuuksien ollessaan epäoikeudenmukaisia voidaan päämää-

rien tavoitteluun sopeutua vaihtoehtoisin keinoin. Yleinen paineteoria (GST) sen sijaan keskittyy yksilöä koskeviin psykososiaalisiin mekanismeihin tai turhautumisen lähteeseen esimerkiksi silloin kun hän epäonnistuu päämäärän tavoittelussa. (Kivivuori 2013, 147; Kivivuori ym. 2018, 155, 156, 157.)

Travis Hirschin kehittämä sosiaalisen tai yhteisöllisen kontrollin teoria perustelee rikoskäyttäytymistä yhteiskuntaan sosiaalisten siteiden heikentymisenä ja sosiaalisen kontrollin puutteena. Taustalla on ajatus siitä, että normien rikkominen tulee mahdolliseksi, kun yhteiskunnallinen kontrolli ei ole pidättelemässä ihmisten käyttäytymistä. Sen sijaan elämän käännekohtien, kuten työsuhteen, parisuhteen tai vanhemmuuden tuoma kontrolli voi muodostaa ja ylläpitää normeja, jotka ennaltaehkäisevät rikoskäyttäytymistä. Virallisia eli formaalisia sosiaalisen kontrollin muotoja ovat rikoslaki ja organisaatioiden järjestyssäännöt. Epävirallisia eli informaalisia kontrollin muotoja ovat vanhempien rangaistustoimenpiteet ja läheisten paheksunta. (Kivivuori 2013, 187–190; Kivivuori ym. 2018, 164–171, 210–212.)

Sosiaalisen tai yhteisöllisen kontrollin teorian rinnakkaismuotona voidaan pitää sosiaalisen disorganisaation teoriaa (social disorganization theory), jossa tarkastellaan huono-osaisuuden alueellisen kasautumisen sekä sosiaalisen järjestäytymisen ja sosiaalisten suhteiden vaikutuksia rikoskäyttäytymiseen. Teoriassa nähdään kaupunkirakenteen muutoksen ja nimenomaan valikoivan muuttoliikkeen vaikuttavan alueiden sosioekonomiseen rakenteen heikentämiseen esimerkiksi korkeampaan työttömyyteen ja heikkoon koulutustasoon. (Kivivuori 2013, 187–190; Kivivuori ym. 2018, 164–171, 210–212.)

Edwin H. Sutherlandin (1883–1950) edistämä oppimisteoria viittaa nimensä mukaisesti käyttäytymisen muodostumiseen oppimisprosessin kautta. Teoriassa puhutaan muun muassa rikollisuuden normalisoitumisesta yhteiskunnassa ja yksilöiden rikollisiin käyttäytymisstrategioihin siirtymisestä. Yleinen oppimisteoria näkee kyvyn eläytyä toisten asemaan ja ennakoita sekä rangaistuksia että palkintoja muodostuvan oppimisen kautta. Eriyttävän oppimisaltistumisen teorian (differential association theory) mukaan rikoskäyttäytymiseen opitaan vuorovaikutusprosessissa eikä yksilöllisten ominaisuuksien takia. (Kivivuori 2013, 223, 226; Kivivuori ym. 2018, 172.)

Leimaamisteoriassa leimaamisvaikutus, joka voi potentiaalisesti toteutua rangaistuksen muodossa olevien yhteiskunnan sosiaalisten reaktioiden, kuten pelon tai sosiaalisen torjunnan ja niiden myötä muuttuvan identiteetin kautta, selittää rikoskäyttäytymisen jatkuvuutta. Leimaamisteoriasta löytyy osittain vastauksia rikollisuuden uusiutumiseen. Sosiaalinen torjunta voi

ilmetä yhteisön haluttomuutena kanssakäymiseen rikokseen syyllistyneen kanssa tai rikosrekisterin tarkistamisena. Identiteetti muutoksella viitataan rikoksia tekevän minäkuvan muuttumiseen yhteisön reaktion ja määritelmän myötä. Käytännössä leima voi tuottaa ihmisen identiteetin. (Kivivuori 2013, 277–278; Kivivuori ym. 2018, 182–183.)

Rutiinotoimintojen teoriassa tarkastelun kohteena ovat rikostekojen tapahtumien edellytykset ja tilaisuuksien rakenteet eikä niinkään rikoksentekijän henkilökohtaiset motiivit. Teoriassa nähdään, että jotkut tilat tai alueet (crime generators) luovat tilaisuusrakenteita rikolliselle toiminnalle. Näitä ovat esimerkiksi ihmispaljous ja rikoksen kohteen päihtymystila. Teoriassa myös tunnustetaan puoleensa vetävät tilat (crime attractors), joissa on huono valaistus tai alueet, joilla tiedetään esiintyvän muita normien- tai lainrikkomisia. Valvonnan puute sekä rikollisuuden kerrannaisvaikutukset (crime multipliers) ovat myös keskeisiä käsitteitä rikollisuuden syiden taustalla. (Kivivuori 2013, 310–311; Kivivuori ym. 2018, 237–239.)

Per-Olof Wikströmin tilannetoimintateorian (Situational Action Theory, SAT) mukaan rikollisuus on yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksessa syntyvää, ja sisältää yksilöllistä (crime propensity) ja ympäristöllistä rikosalttiutta sekä pelotetta. Yksilöllinen rikosalttius koostuu yksilön moraalikäsitteistä ja itsekontrollikyvystä. Rikosalttiilla ympäristöllä (criminogenic setting) viitataan rikoksen tekemiseen rohkaisevia ominaisuuksia sisältävään sosiaaliseen ympäristöön. Sosiaalisen ympäristön ominaisuuksista pelotevaikutus (deterrence) on yksi kontrollin muodoista, joka vaikuttaa ulkoapäin estäen rikoksien tekemistä. (Kivivuori ym. 2018, 218–220.)

Cesare Beccarian (1738–1794) rationaalisen valinnan teoriassa ihmisen nähdään tavoittelevan etuaan omalla harkitulla toiminnallaan ja punnitsevan valittujen toimintatapojen haittoja ja hyötyjä. Teoria sisältää taloustieteellisen näkökulman, jossa rikoksella tavoitellaan rahallista hyötyä. Myöhemmin teoriasta haarautui rajoitetun rationaalisuuden teoria (bounded rationality), jossa tunnustettiin rationaalisen toiminnan olevan tilannesidonnaista ja subjektiivisiin arvoihin, tietoisuuteen ja kykyyn arvioida seurauksia pohjautuvaa. (Kivivuori ym. 2018, 226–229.)

5 TUTKIMUKSEN METODOLOGIA

5.1 Tutkimuksen lähestymistavan valinta

Opinnäytetyö on toteutettu mixed methods research (MMR)- eli monimenetelmällisenä tutkimuksena (Hirsjärvi & Hurme 2010, 28–29, 39; Tuomi & Sarajärvi 2018, 78–80), jossa on sovellettu paljastavaa laadullista case-tutkimusta eli tapaustutkimusta, tutkimusstrategiaa, jonka avulla tarkasteltiin Vva ry:n palveluita käyttävien asunnottomuutta kokevien kävijöiden ja asukkaiden väkivallan kokemuksia monipuolisesti, tarkasti ja yksityiskohtaisesti (Laine, Bamberg & Jokinen 2008, 18, 33; Nummenmaa & Holopainen & Pulkkinen 2016, 17).

Opinnäytetyön tekijän tavoitteena oli parhaan tai monipuolisen tutkimustuloksen saavuttaminen, joka Pertti Alasuutarin mukaan on mahdollista yhdistämällä kvalitatiiviset ja kvantitatiiviset menetelmät. Alasuutari perustelee näkökantaansa siten, että määrällisen tutkimuksen avulla saadaan pinnallista, mutta luotettavaa tietoa, kun taas laadullinen tutkimus tuottaa syvällistä, mutta vaikeasti yleistettävää tutkimusaineistoa. (Alasuutari 2011, 231.) Tuomi ja Sarajärvi puoltavat monimenetelmällisyyttä lähestymistapana, joka mahdollistaa sellaisten tutkimusongelmien asettamista, joihin vastaaminen pelkästään määrällisellä tai laadullisella tutkimuksella ei ole mahdollista (Tuomi & Sarajärvi 2018, 78). Määrällisen tutkimuksen deduktiivinen yleisestä yksittäiseen -etenemistapa täydentää tapaustutkimukselle ominaisimman induktiivisen tavon edetä yksityistapauksista analyttiseen yleistämiseen (Laine ym. 2008, 29).

Opinnäytetyön primäärilähteinä ovat aiemmin järjestössä tuotettu kyselyaineisto ja opinnäytteen kyselytutkimuksen avulla kerätty empiirinen – eli todellisuudesta kerättävä kokemusperäinen (Nummenmaa ym. 2016, 108) aineisto, jonka pohjalta toteutettiin vielä teemahaastattelu syventämään tutkittavien näkökantoja kohdattavasta väkivallasta ja sen syistä. Kyselyn ja haastattelujen lisäksi järjestön toimipisteessä toteutettiin havainnointijakso. Sekundaarilähteinä on hyödynnetty opinnäytetyön tekijän työkokemukseen perustuvaa esiymmärrystä ilmiöstä ja hiltajaista tietoa ja aiempia asunnottomuus- ja väkivaltatutkimuksia, tilastoja ja selvityksiä.

Tutkimusaineiston kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen keruu toteutettiin ajallisesti rinnakkain. Kyselyaineiston analyysissä on käytetty sekä määrällistä analyysiä että induktiivista eli laadullista aineistolähtöistä sisältöanalyysimenetelmää (Tuomi & Sarajärvi 2018, 107–109).

5.2 Monimenetelmällisyys

Opinnäytetyön tiedonkeruumenetelmiksi valittiin tapaustutkimukselle ominaiset survey- eli kyselytutkimus, teemahaastattelu ja havainnointi. Havainnointi keskittyi ympäröivään todellisuuteen ja nykyisyyteen, teemahaastattelun avulla nykyisyyden ymmärtämisen lisäksi tarkasteltiin menneisyyttä ja ilmiöille annettavia merkityksiä, sekä niiden muodostamista. Monimenetelmällisyys eli triangulaation menetelmän käyttö tapaustutkimuksessa mahdollistaa moninäkökulmaisuu- den, paljastaa lainalaisuudet, vahvistaa kohderyhmän oman äänen kuulumista tutkimus- tuloksissa sekä paljastaa mahdolliset ristiriitaisuudet ja sanomattomuudet. Triangulaation ansi- oista päästään syventämään ymmärrystä ja tarkastelemaan väkivaltailmiön eri puolia asunnot- tomuuden kontekstissa. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 38; Laine ym. 2008, 23–24.)

Tässä tutkimuksessa esiintyy voimakkaimmin kaksi triangulaatiotyppiä: aineistotriangulaatio viittaa tutkimusaineistojen keräämistä erilaisista lähteistä ja menetelmätriangulaatio kertoo tut- kimuksessa käytettävistä useista menetelmistä (Laine ym. 2008, 24–26).

Opinnäytetyön tutkimuksessa käytettävä kysely sisältää myös määrällisen eli kvantitatiivisen tutkimuksen elementtejä, joilla kerään määrällistä tietoa tutkittavasta kohderyhmästä ja koke- muksista. Kyselyn kohderyhmäksi on harkinnanvaraisen otannan mukaan valittu opinnäytetyön tekijän helposti tavoitettavissa olevat Vva ry:n toiminnan piirissä olevat kävijät ja asukkaat. Näin opinnäytetyön tekijä rajasi tutkittavaa tapausta ja ennakoi potentiaalista katoa eli kyselyyn vastaamatta jättämistä. (Nummenmaa ym. 2016, 33.)

5.3 Kyselytutkimuksen toteutus ja analyysi

5.3.1 Kyselytutkimuksen aineistokeruu

Kyselyaineistokeruu toteutettiin aikavälillä maaliskuu–kesäkuu 2023 eri vuorokauden aikoina kolmessa Vva ry:n toimipisteessä: Yökeskus Kalkkersissa, Vertais- ja vapaaehtoistoimintakes- kus Vepassa ja tilapäismajoitusyksikkö Tuvassa.

Opinnäytetyön tekijä vietti Vepassa yhteensä 14 tuntia kuutena eri päivänä, Kalkkersissa kolme tuntia kahtena eri yönä ja Tuvassa viisi tuntia. Opinnäytetyön tekijä ei laskenut, kuinka monta henkilöä lähestyi häntä Vepassa. Maalis–kesäkuussa Vepan päivittäinen kävijämäärä oli keski- määrin 70 eri henkilöä päivässä, joten tekijä arvioi kontaktoineensa noin 100:aa Vepan eri kä- vijää eli kato oli odotettua suurempi. Tämä selittyy muun muassa sillä, että opinnäytetyön tekijä ei lähestynyt ihmisiä, joiden kanssa ei puhunut yhteistä kieltä, esim. arabiankielisiä kävijöitä,

kävijöitä, joihin ei saanut katsekontaktia ja voimakkaasti päihtyneitä kävijöitä. Vepassa kolme opinnäytetyön tekijän tuntemaa kävijää kieltäytyi osallistumasta kyselyyn sillä perusteella, ettei ole kokenut tai koe väkivaltaa. Useampi kävijä kieltäytyi vastaamasta kyselyyn vedoten väsymykseen. Kahdessa tapauksessa toinen osapuoli kielsi opinnäytetyön tekijän lähestymää kävijää osallistumasta kyselyyn.

Kalkkersissa opinnäytetyön tekijä lähestyi yhteensä 9:ää henkilöä ja Tuvalla 12:ta henkilöä. Yhteensä kyselyyn vastasi 42 ihmistä. Kyselytutkimuksessa vastaajalle esitettiin häneen itseensä, hänen kokemuksiinsa ja havaintoihinsa liittyviä neutraalisti muotoiltuja kysymyksiä (Alasuutari 2011, 110).

Kyselylomake sisälsi 20 kysymystä, joista osa valinta- ja osa avoimia kysymyksiä. Kyselylomakkeessa tilastoyksiköt luokiteltiin laatuero- eli luokitteluasteikolla ennalta määriteltyihin luokkiin: ikä, sukupuoli, kansalaisuus, asumisratkaisu yms. (Nummenmaa ym. 216, 18). Järjestyksen eli ordinaaliasteikolla (Nummenmaa ym. 216, 19) mitattiin väkivallan toistuvuutta, esim. kysymällä, onko vastaaja kohdannut väkivaltaa päivittäin, viikoittain, kuukausittain yms. Lomakkeella kartoitettiin asunnottomuutta kokeneiden ja kokevien ihmisten kokemuksia siitä, millaista väkivaltaa, millaisissa tilanteissa ja kenen taholta he kohtaavat väkivaltaa. Tarkoituksena oli selvittää konkreettisia ja yksiselitteisiä ilmiöitä (Hirsjärvi & Hurme 2010, 37).

Kyselyssä selvitettiin, miten väkivalta näkyy eri sukupuolta olevien ihmisten elämässä. Siinä tarkasteltiin myös, miten Suomen kansalaisten, EU-maiden kansalaisten ja EU-maiden ulkopuolisten kansalaisten väkivaltakokemukset eroavat toisistaan. Lisäksi kyselyssä selvitettiin, kuinka moni asunnottomuutta kokenut on saanut väkivaltatilanteissa apua.

Kyselylomake laadittiin kattavaksi ja selkeäksi mahdollistamaan kyselyn itsenäisen täyttämisen kohtuullisessa ajassa. Vastaajille tarjottiin apua lomakkeen täyttämiseen esim. heikkonäköisyyden tai tarkkaavuuden häiriön varalta.

Kyselyjakson aikana tehtyjen havaintojen mukaan järjestön kävijöiden keskuudessa toiseksi suurin kieliryhmä muodostuu vironkielisistä, seuraavaksi suurin venäjänkielisistä. Suurin osa muista EU-maista tai EU:n ulkopuolelta tulevista kävijöistä puhuu englantia. Osittainen kielellinen esteettömyys toteutettiin kääntämällä kyselylomake englannin, venäjän ja viron kielille.

5.3.2 Kyselytutkimuksen laadullinen sisältöanalyysi

Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa keskitytään ymmärtämään ilmiötä luonnollisessa ympäristössään, erilaisista konteksteista ja itse tutkittavan näkökulmista käsin (Laine ym. 2008, 7–8.) Opinnäytetyötutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella vaikuttaako esimerkiksi asunnottomuutta kokevan ihmisen majoitusratkaisu väkivallan muotoon ja säännöllisyyteen sekä väkivallantekijän profiiliin. Tässä tutkimuksessa väkivallan kokemukset liitettiin asunnottomuuden kontekstiin ilmiöiden kausaali- eli syy-seuraussuhteiden tarkastelemiseksi.

Opinnäytetyössä laadullisella analyysillä lähestyttiin väkivaltakokemuksia kysymällä: ”miten?”, ”miksi?” ja ”millainen?” tarkoituksena selvittää millaista väkivaltaa vastaajat ovat kokeneet, miksi heihin on kohdistunut väkivaltaa ja millaista tukea he ovat saaneet väkivaltatilanteisiin. Väkivaltakokemusten ymmärtämiseen tarvittiin myös määrällistä analyysiä, jolla pystyttiin vastaamaan myös kysymyksiin ”missä?”, ”kuinka usein?” ja ”kuinka paljon?”. (Laine ym. 2008, 10; Malmsten 2008, 62; Nummenmaa ym. 2016, 16.) Lisäksi selvitettiin muun muassa, kuka on väkivallan tekijä ja millaisissa paikoissa väkivaltaa on koettu.

Laadullisen analyysin avulla opinnäytetyössä syvennyttiin asunnottomuutta kokevien ihmisten kokemaan väkivaltaan, kokemukselle annettavaan merkitykseen ja tulkintoihin. Näin pystyttiin kuvaamaan ja tulkitsemaan monimuotoisia ja moninaisia sosiaalisia, kulttuurisia ja psykologisia tekijöitä, jotka vaikuttavat ilmiön syntymiseen ja kehitykseen. Aineistoanalyysissä erot tutkittavan ryhmän yksilöiden välillä antavat johtolankoja ymmärtää ilmiön syy-seuraussuhteita, mistä ilmiö johtuu ja millä tavalla sitä voitaisiin ymmärtää (Alasuutari 2011, 43, 233; Laine ym. 2008, 30).

Opinnäytetyön tutkimuksessa edettiin yksittäisistä tapauksista kohti ymmärrystä, ovatko saadut tutkimustulokset yleistettävissä laajempaan asunnottomuutta kokevien ihmisten joukkoon. Tutkimusaineiston laadullinen sisällönanalyysi toteutettiin induktiivisella eli aineistolähtöisellä menetelmällä. Nummenmaan mukaan yhden samantyyppisen havainnon esiintyvyyden säännönmukaisuus voi kertoa ilmiön laajuudesta. Induktiivinen sisältöanalyysi perustuu ajatukseen siitä, että silloin kun vanhat ja uudet havainnot ovat samantapaisia, havaintojen yleistettävyys antaa osviittaa tulevaisuudessa kyseisen havainnon potentiaalisesta esiintymisestä. (Nummenmaa ym. 2016, 12.)

Laadullisen lähestymistavan valinta aineistoanalyysissä on havaintojen absoluuttisuuden tavoittelua. Myös opinnäytetyössä tarkoituksena oli yksittäisten havaintojen avulla koko tutkimusaineistoa läpileikkaavien sääntöjen ja säännönmukaisuuksien muodostaminen (Alasuutari 2011, 191). Kyseisten säännönmukaisuuksien ja toistojen laatimisessa käytettiin kyselytutkimuksen pohjalta nousseita havaintoja ja syvennyttiin kvantifioimisen eli teemoittelun avulla yleisimmin ja useimmiten esille nousseisiin väitteisiin, joihin syvennyttiin edelleen teemahaastatteluissa.

Kyselytutkimuksen tuloksista raportoitaessa suorien lainausten lähteenä ilmoitetaan vastaus ja numero. Numerointi perustuu lainausten tekstissä olevaan järjestykseen, esim. vastaus 1=V1, vastaus 5=V5. Käytettävä lainausten numerointi ei ole yhdistettävissä vastaajiin. Näin minimoidaan mahdollinen yksittäisten vastaajien tunnistettavuus. Lainauksista on poistettu mainitut paikat ja kansalaisuudet sekä henkilöön itseensä liittyvät henkilötietoja sisältävät yksityiskohdat. Suomenkieliset ja englanninkieliset lainaukset esitetään alkuperäisten vastausten kielellä. Opinnäytetyön tekijä on kääntänyt venäjän ja vironkieliset vastaukset suomeksi.

5.3.3 Kyselytutkimuksen määrällinen sisältöanalyysi

Määrällinen eli kvantitatiivinen tutkimus perustuu numeerisiin mittauksiin ja tilastolliseen analyysiin. Niiden avulla tutkimuksessa etsittiin tilastollisia säännönmukaisuuksia sekä tarkasteltiin tutkimustuloksia lukujen ja niiden välisten systemaattisten yhteyksien avulla (Alasuutari 2011, 34, 37).

Opinnäytetyön tekijä joutui pohtimaan, onko tutkimuksen otos riittävä ja edustava jotta sen tulokset ovat yleistettävissä kaikkiin Suomessa asunnottomuutta kokeviin ihmisiin? Koska otos koostuu vain 42:sta vastauksesta, sisältöanalyysissä ei käytetä ”tilastollisen harhan” välttämiseksi prosenttilukuja. Tulokset ilmoitetaan frekvenssissä eli lukumäärissä. Kyselytutkimuksen tulokset esitetään alkuperäisenä jakona eli numeroina sektorikuvaajia ja pylväskuvioita hyödyntäen. (Nummenmaa ym. 2016, 55.)

Määrällisen sisältöanalyysin avulla tutkittiin muun muassa sellaisia taustamuuttujia kuin vastaajien ikä, sukupuoli, asumisenmuoto, koetun väkivallan muoto ja toistuvuus. Määrällinen analyysi mahdollistaa kaksiulotteista frekvenssijakaumaa eli ristiintaulukointia, jolloin lasketaan kahden kategorisen muuttujan välisiä yhteisjakaumia (Nummenmaa ym. 2016, 43). Ris-

tiintaulukoinnin avulla päästiin arvioimaan sukupuolen, etnisen taustan tai asumismuodon vaikutusta koetun väkivallan muotoon tai yleisyyteen eli todistamaan muuttujien välistä kausaalisuhdetta (Laine ym. 2007, 30).

5.4 Teemahaastattelu

5.4.1 Teemahaastattelun toteutus

Haastattelu menetelmänä täydentää kyselylomakkeen avulla saatuja tietoja. Se on ennalta suunniteltua päämäärähakuista, mutta joustavaa toimintaa, joka tähtää tiedon keräämiseen ja taustalla olevien motiivien selvittämiseen ja mahdollistaa suoraa kielellistä vuorovaikutusta (Hirsjärvi & Hurme 1991, 25; 2010, 34, 42). Haastatteluiden avulla opinnäytetyössä motivoitiin tutkimukseen osallistuneita kertomaan kokemuksistaan kuvaavammin, yksityiskohtaisemmin ja syvällisemmin, sekä tulkitsemaan ja lähestymään kysymyksiä monipuolisemmin.

Haastattelu edellyttää tutkimusaiheen tuntemista ja jalkautumista keskelle ihmisten arkielämää, sekä itse haastattelutilanteessa tutkittavien yksilöllisten kontekstien huomioimista. Hiusjärven ja Hurmeen mukaan vasta yksilöllisten kontekstien ymmärtämisen myötä voidaan ymmärtää yksilöllisiä merkityksiä. (Hirsjärvi & Hurme 1991, 26; 2010, 19.)

Haastattelutilanteiden kautta opinnäytetyön tekijä pyrki väkivaltailmiön ja siihen liittyvien yksityiskohtien määrittelyyn Alasuutaria (2011, 149) seuraten tarkoituksenaan tuottaa sosiaalista todellisuutta, tuoda kunkin haastateltavan omat lähtökohdat näkyviin, heidän äänensä kuuluviin sekä kuvailla ymmärrettävästi olemassa olevia vuorovaikutussääntöjä. Myös Hirsjärvi & Hurme korostavat nimenomaan sosiaalisessa todellisuudessa tapahtuvassa vuorovaikutuksessa syntyviä tulkintoja asioista ja niille annettavia merkityksiä, jotka ovat teemahaastattelussa keskeisiä (Hirsjärvi & Hurme 2010, 48, 49).

Opinnäytetyössä käytettiin puolistrukturoitua eli puolistandardoitua teemahaastattelua, jonka tarkoituksena oli syventyä kyselylomakkeessa esille nouseviin säännönmukaisuuksiin. Haastattelu muistutti luonnollista keskustelutilannetta, jossa käytettiin suoraa lähestymistapaa, jolloin haastateltavalta kysyttiin väkivallan kokemussisällöistä ja väkivaltailmiöille annettavista merkityksistä. Opinnäytetyön tekijä lähestyi haastateltavia ja tilannetta omista lähtökohdistaan hyödyntäen kulttuurisen, sukupuolisidonnaisen ja sosioekonomisen asemansa pohjalta muodostuneita henkilökohtaisia vuorovaikutustaitojaan. Haastatteluun oli valittu tarkkaan määritellyt teema-alueet, mutta opinnäytetyön tekijä vaihteli käyttämiään sanamuotoja tilanteista ja

haastattelukielestä riippuen. (Alasuutari 2011, 143, 145; Hirsjärvi & Hurme 1991, 34; 2010, 41–48.)

Teemahaastattelun lähtökohtana on tietous tutkittavien samantyyppisten kokemusten jakamisesta (Hirsjärvi & Hurme 2010, 47–48). Haastattelu kohdennettiin kyselyaineiston pohjalta valikoituihin teemoihin: väkivallan muotoihin, väkivallan tekijöihin, väkivallan syihin ja siihen, millaisissa paikoissa väkivaltaa koetaan sekä toimenpide-ehdotuksiin väkivallan lopettamiseksi.

Haastatteluun osallistui kaksi asunnottomuutta kokevaa ja kolme järjestössä työskentelevää kokemusasiantuntijaa. Opinnäytetyön tekijä päätti haastatella kokemusasiantuntijoita, koska heidän elämäntilanteensa on jo stabiili, ajallinen etäisyys omiin kokemuksiinsa riittävä ja he pysyvät usein aistimaan tilanteissa sanottujen ja sanomatta jätettyjen asioiden taustatekijöitä (Brady & Eronen & Tuomi 2020, 59). Myös kokemusasiantuntijoiden tekemä pitkäjänteinen kohtaamistyö asunnottomuutta kokevien parissa, rakenteellisten syiden tunnistaminen kokemusten taustalla ja kyky tarkastella yksittäisen ihmisen henkilökohtaista kokemusta osana laajempaa kontekstia perustelivat päätöstä haastatella kokemusasiantuntijoita.

Suostumuksen jälkeen sovittiin haastattelumuoto ja ajankohta. Haastateltavat oli valittu tietoisesti edustamaan erilaisia ryhmiä: eri sukupuolia edustavia, eri etnisistä taustoista tulevia, erilaisia asunnottomuuden muotoja kokevia sekä kokemusasiantuntijoita eli ihmisiä, joilla on itsellään omakohtaista kokemusta asunnottomuudesta, päihderiippuvuudesta ja toipumisesta, rikoilla oireilusta ja väkivallasta.

Teemahaastattelu toteutettiin kesä–elokuussa 2023. Yksilöhaastattelut toteutettiin anonyyminä suomen ja venäjän kielillä. Haastattelussa opinnäytetyön tekijä kirjasi muistiinpanot käsin.

Haastattelutilanteessa kukin haastateltava kertoi henkilökohtaisista kokemuksistaan ja havainnoistaan asunnottomuutta kokevien ihmisten kokemista väkivallan muodoista, paikoista, joissa väkivaltaa esiintyy, kuka on väkivallan tekijä, millaisia syitä väkivallan taustalla heidän mielestään on ja millaisilla keinoilla väkivaltaa voitaisiin estää ja ennaltaehkäistä. Alasuutarin mukaan teemahaastattelussa haastateltavien tulee esiintyä tutkimusaineiston aktiivisina tuottajina sosiologista mielikuvitustaan käyttäen. Puheillaan, omaksumillaan rooleillaan ja suhtautumistavoillaan haastateltavien on määrä tuottaa konkreettisia esimerkkejä, mitkä toiminnot ja tavat ovat tutkittavan aiheen kontekstissa tavanomaisia. (Alasuutari 2011, 148.)

Haastattelussa kielelliset ja kulttuurilliset kontekstit huomioitiin haastateltavien kielellisissä valmiuksissa ja mahdollisissa vuorovaikutus- kommunikaatiotyyleissä. Sanojen konnotaatioiden eli sivumerkitysten tiedostettiin riippuvan sekä haastateltavan lähtökohdista että sosioekonomisesta asemasta (Hirsjärvi & Hurme 2010, 53). Erityisesti ”katukieltä” tai muuta kuin suomea äidinkielenään puhuvien haastateltavien kohdalla varmistettiin, että ilmaisut on ymmärretty oikein.

5.4.2 Teemahaastattelun analyysi

Teemahaastattelun analyysi toteutettiin laadullisena sisällönanalyysinä. Sisällönanalyysissä vastaukset käsiteltiin teema-alueittain säilyttäen vastausten tekstit ja konkreettiset haastattelunäytteet. Analyysissä hyödynnettiin opinnäytetyön tekijän haastattelun aikana tehtyjä havaintoja toistuvista ilmiöistä tai poikkeuksellisista näkökannoista.

Haastatteluaineisto redusointiin eli pelkistettiin karsimalla epäolennainen pois ja valittiin kokonaisuuden kannalta relevantteja haastateltavien kommentteja. Opinnäytetyön tekijän tavoitteena oli saada kaikki aineistot refleктоimaan keskenään ja täydentämään toisiaan. Toiseksi aineisto klusterointiin eli ryhmiteltiin tekemällä merkintäkortteja teemoittain. Näin haluttiin merkitä vastausten samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia.

Haastattelujen aineistoanalyysissä sovellettiin abduktiivista päättelyä. Menetelmän valintaan vaikuttivat opinnäytetyön tekijän esiyymmärrys väkivallan ja asunnottomuuden toisiinsa kytkeytymisestä, joita hän pyrki todentamaan haastatteluaineiston avulla. Analyysissä tehtiin merkitysanalyysiä ad hoc -menettelyä käyttäen eli ilmiölle annettuja merkityksiä tulkitsemalla pyrittiin löytämään sanomattomia merkityksiä, toistuvia ilmiöitä ja asiayhteyksiä, ja tarkasteltiin mitkä asiat esiintyvät yhdessä sekä vertailtiin niitä toisiinsa. (Miles ja Huberman 1994, 245–246, Hirsjärvi & Hurmeen 2010 sivut 136–138 mukaan.)

Analyysin abstrahoinnissa eli käsitteellistämisen edettiin aineiston pohjalta nouseviin johtopäätöksiin, muodostettiin kuvaus tutkimusaiheesta ja vastattiin tutkimuskysymyksiin, millaista väkivaltaa kohderyhmä kokee, mitkä ovat väkivallan syyt, kuka on väkivallan tekijä ja millaisilla keinoilla väkivaltaa voitaisiin estää.

5.5 Havainnointi

5.5.1 Havainnoinnin toteutus

Hirsjärven ja Hurmeen mukaan observointi eli havainnointi on kaikelle tieteelle välttämätön menetelmä, joka keskittyy aina nimenomaisesti nykyisyyteen. Sitä voidaan käyttää sekä kielellisten ilmaisujen että käyttäytymisen tarkasteluun. Hirsjärvi ja Hurme erottavat toisistaan reaktiivisen havainnoinnin ja systemaattisen eli strukturoidun havainnoinnin. (Hirsjärvi & Hurme 1991, 17–18 Hirsjärvi & Hurme 2010, 37.) Opinnäytetyössä käytettiin menetelmänä reaktiivista havainnointia, jolloin tutkittava oli tietoinen havainnoinnista. Havainnointi oli muodoltaan systemaattista, jolloin havainnoinnille voitiin asettaa Hirsjärveä ja Hurmea (1991, 17–18) seuraten vaatimuksia, jotka erottavat havainnointitilanteen arkipäivän tarkkailusta.

Havainnointi paljastaa mahdollisia ristiriitaisuuksia kohderyhmän kerrotun tarinan ja todellisen tapahtuman välillä. Hirsjärven ja Hurmeen (1991, 18) mukaan havainnointi edesauttaa tavoittamaan käyttäytymismuotoja, joista tutkittavat jättävät kertomatta. He myös painottavat, että kukin jaettu todellisuus on fysikaalinen maailma, joka perustuu subjektiiviseen tulkintaan, nojaa sopimuksenvaraisuuteen käsitteistä ja on sosiaalisesti konstruoitu eli syntynyt tietyssä sosiaalisessa ympäristössä. Opinnäytetyössä havainnointi menetelmänä edesauttoi tarkastelemaan asunnottomuutta kokevien ihmisten yhteisesti jaettua, reaaliajassa tapahtuvaa todellisuutta, joka Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 17–18) mukaan syntyy heidän välisestään sosiaalisesta vuorovaikutuksesta sekä heijastaa yhteisön asettamia normeja ja rajoja.

Opinnäytetyössä huomioitiin hyvien tutkimusperiaatteiden mukaisesti havainnoinnin eettiset kysymykset: kohderyhmää oli informoitu havainnoinnista ja opinnäytetyön tekijä suunnitteli etukäteen, mihin asioihin huomiota konkreettisesti kiinnitetään. Samoin suunnitelmallisuutta vaativat tiedon analysointi ja julkituominen. Opinnäytetyön tekijä oli ennalta pohtinut, kuinka tuoda havainnoinnin tulokset esille siten että kohderyhmä ei altistu riskeille, heidän anonymiteettinsä säilyy ja että kohderyhmän sisällä ei syntyisi eturistiriitaisuuksia.

Havainnointi toteutettiin Vepassa ja siihen käytettiin syyskuussa ja lokakuussa 2023 kolmena päivänä yhteensä seitsemän tuntia. Havainnoinnin yhteydessä opinnäytetyön tekijä laatii muis-tinpanoja, kirjasi ylös kävijöiden käyttämät voimasanat, nimittelyt ja määritelmät sekä laski niiden käyttökerrat. Havainnoinnin aikana kirjattiin ylös yleisimmät tilanteet, joissa sanojen käyttöä ilmeni puheen sisältämien merkitysten analysoimiseksi.

Havainnointitilanteissa opinnäytetyön tekijä keskittyi kävijöiden keskuudessa ilmeneviin väkivallan eri muotoihin. Havainnoinnin kohteena olivat Gerlanderia ja Poutiaista (2009, 83) mukaillen sosiaalinen ympäristö, verbaalinen eli sanallinen ja nonverbaalinen eli sanaton vuorovaikutus. Tarkoituksena oli tarkastella, esiintyykö havainnointitilanteissa haastattelujen tuloksista esille nousseita teemoja: stigmatisoivaa ja leimaavaa kielenkäyttöä, tai nimittelyä, ulossulkemisena, syrjintänä ja uhkailuna ilmenevää henkistä väkivaltaa.

5.5.2 Havainnoinnin analyysi

Havainnoituissa vuorovaikutustilanteissa keskityttiin puheen sisältöjen analyysiin, jotta ymmärrettäisiin, millaista puhetta asunnottomuuden kontekstissa syntyy. Maija Gerlanderin ja Saira Poutiaisen (2009, 83) mukaan vuorovaikutus toteutuu puhumisena ja kuuntelemisena, myös katselemisena ja liikkeenä. Vuorovaikutuksessa käytetään niin verbaalisia kuin nonverbaalisia merkkejä. (Gerlander & Poutiainen 2009, 83.)

Havainnoinnin analyysissä opinnäytetyn tekijä käytti semioottista lähestymistapaa, joka Alasuutarin (2011, 116) mukaan huomioi, miten asioista puhutaan ja millaisia merkityksiä valittuihin ilmaisuihin sisällytetään. Puheeseen keskityttiin myös sosiaalisena toimintana. Vuorovaikutustilanteissa nimenomaan puhumalla pystytään vaikuttamaan ja suostuttelemaan keskustelukumppania, tarjotaan sosiaalista tukea, osoitetaan kohteliaisuutta, ilmaistaan rakkautta tai kiusataan sekä ilmennetään kulttuurista identiteettiä (Gerlander & Poutiainen 2009, 87).

Myös Anu Klippi tarkastelee puhetta sosiaalisen kanssakäymisen keskeisenä muotona ja sosiaalisena ilmiönä. Klippi pitää puhumista keskeisimpänä viestintäkeinona ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Hän painottaa, ettei puhetta ja todellisuudessa tapahtuvaa toimintaa voida erottaa toisistaan, sillä puheenvuorojen muotoutuminen ja sittemmin niiden tulkinta ovat konteksteistaan riippuvaisia. Klippi toteaa keskustelun olevan rakenteellisesti organisoitua ja siinä voidaan jatkuvasti todistaa rakenteellisia säännönmukaisuuksia. Jokainen puheenvuoro voi vahvistaa tai kumota edellisen puheenvuoron luomat odotukset ja luoda uuden tilanteen, johon seuraava puheenvuoro suhteutetaan. (Klippi 2009, 76–78.)

Puhetta analysoitaessa pyritään analysoimaan semioottisen lähestymistavan lisäksi vuorovaikutuksen foneettisia ilmiöitä, kuten äänensävyä ja intonaatioita (Haddington & Kääntä 2011, 24–25), paralingvistiikkaa eli vokaalikkaa eli puheen ei-sanallisia ominaisuuksia kuten puhevoimakkuutta, painotuksia ja äännähdyksiä kuten naurua tai itkua, kinesiiikkaa eli elekieltä, ilmeitä, katseita, proksemiikkaa eli etäisyyttä toisiin ihmisiin, henkilökohtaista tilankäyttöä ja

oman alueen merkintää. Kaiken tämän sanattoman viestinnän funktiona on Gerlanderin ja Poutiaisen mukaan sanallisen viestinnän täydentäminen, korvaaminen, painottaminen ja tehostaminen. (Gerlander & Poutiainen 2009, 83, 84, 85.)

Vuorovaikutustilanteiden analyysissä opinnäytetyön tekijä kiinnitti huomiota multimodaaliseen vuorovaikutukseen, jolla viitataan ihmisten reaaliaikaisesti ja kasvokkain käytävään keskusteluun. Haddington ja Kääntä määrittelevät multimodaalisen vuorovaikutuksen viestinnäksi, jossa ihminen hyödyntää sekä fysiikkaansa, eli esim. omaa puhetta, kehoa ja eleitä, että reaaliaikaista ympäristöään kuten esineitä ja tilaa muodostaakseen ymmärryksen siitä, mitä toinen ihminen sen hetkessä vuorovaikutustilanteessa tekee ja miten ihmisen käyttäytyminen ilmentää sosiaalisia, kulttuurillisia ja historiallisia diskursseja. (Haddington & Kääntä 2011, 11, 13.)

Multimodaalisen vuorovaikutusanalyysin avulla tutkimuksessa pyrittiin selvittämään miten samaa arkitodellisuutta jakavat ihmiset hyödyntävät esimerkiksi eleitä ja muita kehollisia resursseja yhteisymmärryksen ja yhteisen osallistajuuden muodostamisessa. Haddingtonin ja Kääntän mukaan multimodaalisessa vuorovaikutusanalyysissä on mahdollista tarkastella vuorovaikutustilanteita ympäröivän fyysisen tilan sisältöjä: keitä vuorovaikutustilanteeseen osallistuu sekä millaisia sosiaalisia suhteita ihmiset neuvottelevat itselleen ja toisilleen (Haddington & Kääntä 2011, 20, 22–23).

Havainnoinnin aikana opinnäytetyön tekijä lähestyi vuorovaikutusta keskusteluanalyysiiä hyödyntäen. Osallistujalähtöisessä keskusteluanalyysissä tarkastellaan, miten vuorovaikutustilanteessa keskustelijat rakentavat ja neuvottelevat sosiaalista toimintaansa yhdessä viestittäen toisilleen keskinäistä yhteisymmärrystä. Keskusteluanalyysissä konteksti huomioidaan vuorovaikutusta muokkaavana ja uusintavana, ja keskitytään analysoimaan, miten intersubjektiivinen eli toisten ihmisten kanssa jaettu maailma tai arkitodellisuus rakentuvat. (Haddington & Kääntä 2011, 21–21; Berger & Luckmann 2009, 33.)

6 KYSELYTUTKIMUKSEN TULOKSET

Kyselylomakkeeseen vastasi yhteensä 42 henkilöä, joista 35 oli miehiä, kuusi naista ja yksi henkilö, joka ei kertonut sukupuoltaan. Kyselytutkimuksessa selvitettiin, millaista väkivaltaa vastaajat ovat kokeneet tai kokevat. Kysymykseen vastasi 41 henkilöä. Suurin osa vastaajista oli kokenut fyysistä väkivaltaa. Toiseksi eniten vastaajilla oli kokemuksia henkisestä väkivalta-

Vastaajista neljä henkilöä ilmoitti, että ei ollut kokenut väkivaltaa, kaksi vastaajaa ei osannut sanoa ja yksi ei halunnut vastata kysymykseen.

KUVIO 1. Asunnottomuutta kokevien ihmisten väkivaltakokemukset

Kyselytutkimuksessa kysyttiin, millaista muihin ihmisiin kohdistuvaa väkivaltaa vastaajat ovat nähneet tai näkevät. Kysymykseen vastasi 41 henkilöä, joista fyysistä väkivaltaa kertoi nähneensä 36, henkistä 31 ja seksuaalista väkivaltaa 13 henkilöä. Sosiaalista väkivaltaa oli nähnyt 19 ja taloudellista 14 henkilöä. Vainoa oli nähnyt 17 ja laiminlyöntiä 17 vastaajaa. Kunniaan tai uskontoon liittyvää väkivaltaa oli nähnyt 18 ja rakenteellista väkivaltaa 12 henkilöä. Vastaajista neljä ei ollut nähnyt muihin ihmisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja kolme ei osannut sanoa.

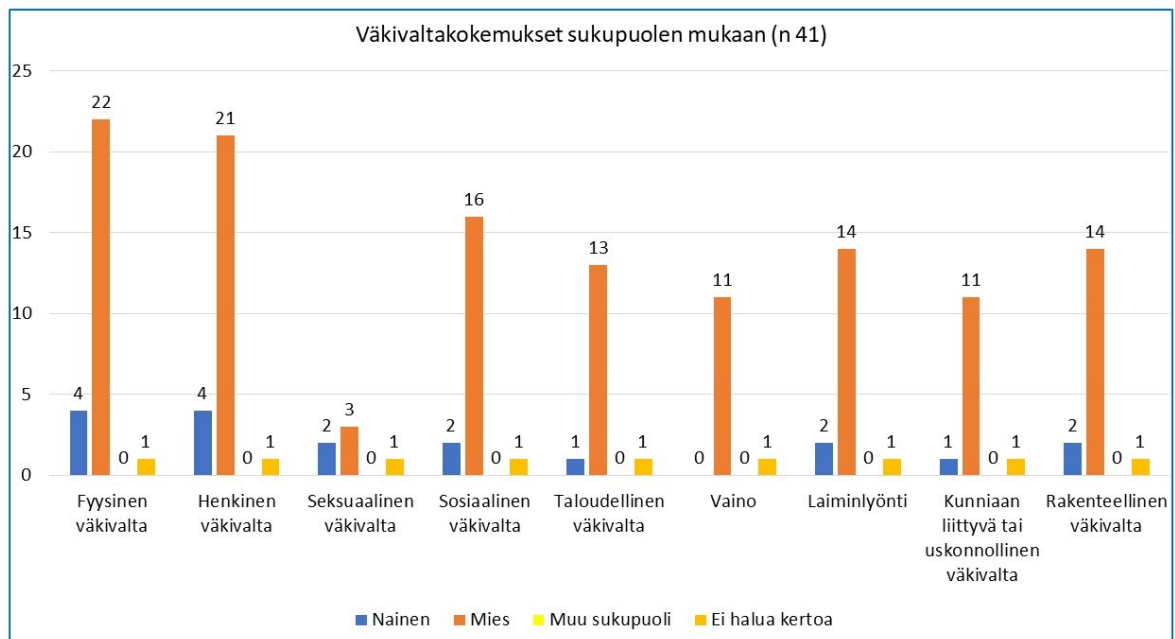
Lipuntarkastaja nappas kurkusta kiinni ja heitti ulos ratikasta. Enemmän turvallisia paikkoja. Enemmän valvontaa julkisissa paikoissa. Asemilla on liian vähän järjestyksenvalvontaa. Yksi nainen oli raiskattu (kauppakeskuksen nimi) vessassa.

Olen valmis käyttää itse väkivaltaa, jos läheiseen kohdistuu jotain. Vihaan väkivaltaa. (V1)

Kysymykseen onko vastaajia pakotettu väkivaltaan vastasi 40 henkilöä. Vastanneista 12 kertoi, että heidät on pakotettu väkivaltaan, yksi ei osannut sanoa ja yksi ei halunnut vastata kysymykseen. Kaikista kysymykseen vastanneista 26 kertoi ettei heitä ole pakotettu tekemään väkivaltaa.

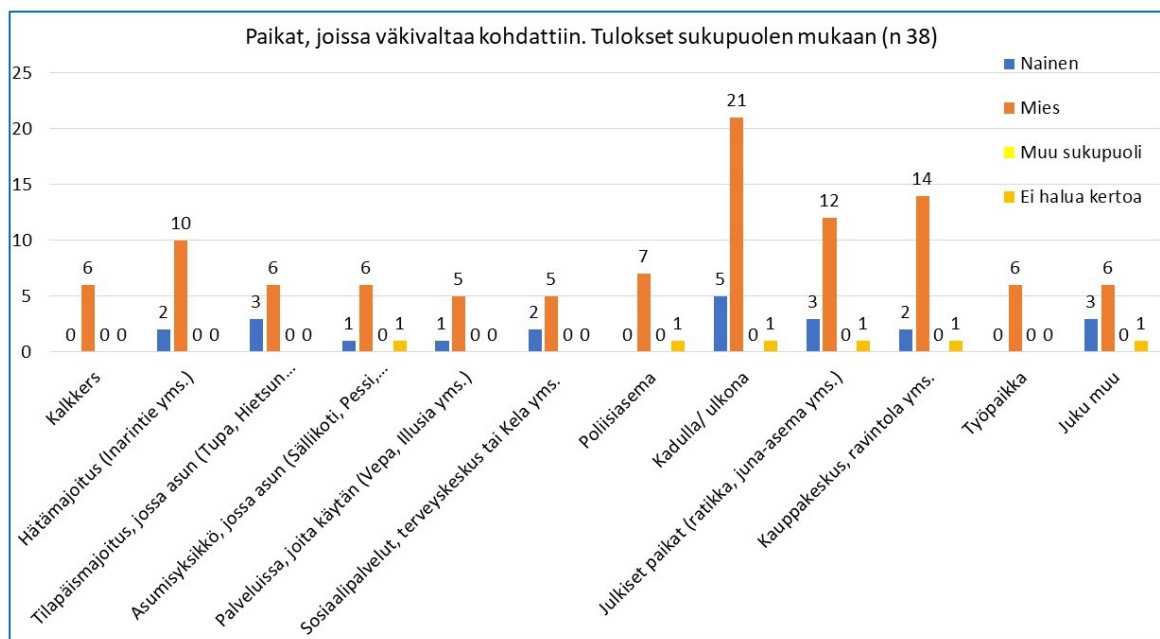
6.1 Sukupuolen merkitys väkivaltakokemuksissa

Tarkastellessa sukupuolten välillä olevia yhtäläisyyksiä ja eroja käy ilmi, että kyselytutkimukseen vastanneet naiset ja miehet ovat kokeneet miltei yhtä paljon sekä fyysistä että henkistä väkivaltaa. Naisista kaksi (n=6) kertoi kokeneensa tai kokevansa seksuaalista väkivaltaa ja miehistä kolme (n=34). Myös henkilö, joka ei kertonut sukupuoltaan vastasi kokevansa tai kokeneensa seksuaalista väkivaltaa.

KUVIO 2. Väkivaltakokemukset. Tulokset sukupuolen mukaan.

Yksi (n=6) naisista kertoi tulleen väkivaltaan pakotetuksi. Muut kysymykseen myöntävästi vastanneista 11 (n=34) olivat miehiä.

KUVIO 3. Paikat, joissa vastaajat kohtasivat väkivaltaa. Tulokset ilmoitettu sukupuolen mukaan

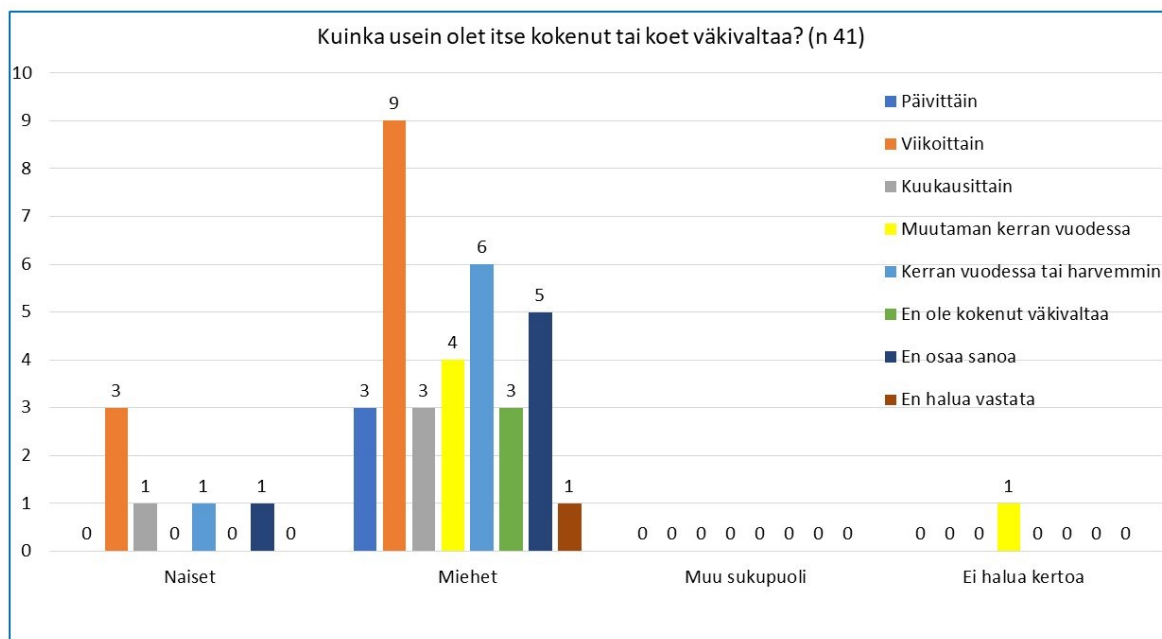
Määrällisesti eniten sekä naiset että miehet olivat kokeneet väkivaltaa kadulla. Toiseksi yleisimmäksi paikaksi miehet nostivat kauppakeskukset, kaupat, baarit tai ravintolat. Naisilla toiseksi vaarallisimmat paikat olivat tilapäismajoitus, jossa he majoittuvat, julkiset paikat kuten ratikka, bussi, metroasema, juna-asema yms. ja joku muu paikka.

Näköhavaintoja muihin ihmisiin kohdistuvasta fyysisestä väkivallasta oli viidellä (n=6) naisella ja 29:llä (n=34) miehellä. Henkistä väkivaltaa näki viisi naista ja 24 miestä. Muihin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa näki kaksi naista ja 10 miestä. Näköhavainnoistaan sosiaalisesta väkivallasta ilmoitti kaksi naista ja 16 miestä, ja taloudellisesta väkivallasta ilmoitti kaksi naista ja 11 miestä. Naisista kaksi näki vainoa ja miehistä 14. Laiminlyöntiä näki yksi nainen ja 15 miestä. Muihin ihmisiin kohdistuvaa kunniaan tai uskontoon liittyvää väkivaltaa kertoi nähneensä kaksi naista ja 15 miestä. Tutkimuksesta käy ilmi, etteivät naiset ole nähneet muihin kohdistuvaa rakenteellista väkivaltaa, sen sijaan 11 miehellä oli ollut siitä näköhavaintoja.

Henkilö, joka ei kertonut sukupuoltaan, vastasi nähneensä kaikkia muihin kohdistuneita kyselytutkimuksessa mainittuja väkivallan muotoja.

6.2 Väkivallan toistuvuus

Kyselytutkimuksessa selvitettiin väkivallan toistuvuutta kysymällä, kuinka usein vastaajat kokevat väkivaltaa. Kysymykseen vastasi 41 henkilöä, joista väkivaltaa päivittäin kokeneista kaikki olivat miehiä. Viikoittain väkivaltaa koki 12 vastaajaa, kolme naista ja yhdeksän miestä. Vastanneista kuusi henkilöä ei osannut sanoa, kuinka usein oli kohdannut väkivaltaa ja yksi vastaaja ei halunnut vastata kysymykseen.

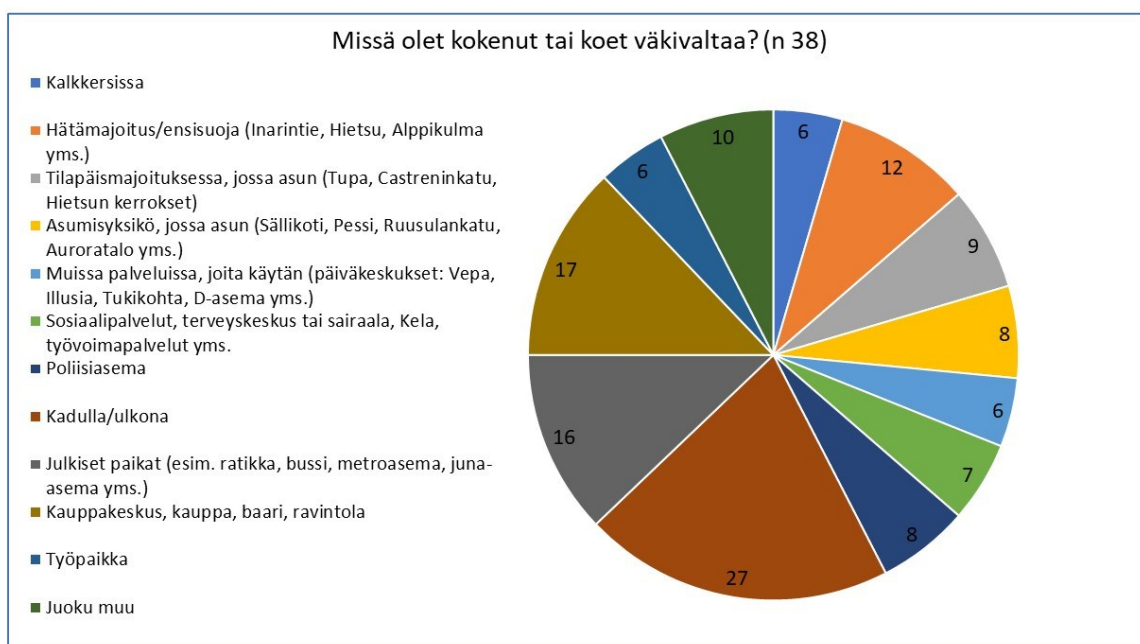
KUVIO 4. Väkivallan toistuvuus. Tulokset sukupuolen mukaan

Vastaajilta kysyttiin kuinka usein he näkevät muihin kohdistuvaa väkivaltaa. 41 vastanneesta kahdeksan, kaikki miehiä, näkivät päivittäin väkivaltaa. Viikoittain väkivaltaa näki 17 vastaajista, joista neljä naisia, 15 miestä ja yksi henkilö, joka ei kertonut sukupuoltaan. Miehistä viisi näki väkivaltaa kuukausittain ja kolme miestä muutaman kerran vuodessa. Neljä henkilöä, joista kaksi naista ja kaksi miestä näkivät muihin ihmisiin kohdistuvaa väkivaltaa kerran vuodessa tai harvemmin. Vastaajista kaksi henkilöä ei osannut kertoa väkivallan toistuvuudesta.

6.3 Paikat, joissa väkivaltaa koetaan

Kyselytutkimuksessa kartoitettiin paikkoja, joissa kävijät kokevat tai ovat kokeneet väkivaltaa. Kysymykseen vastasi 38 henkilöä, joista enemmistö kertoi kokevansa tai kokeneensa väkivaltaa kadulla tai ulkona. Toiseksi yleisimmin väkivaltaa koettiin kauppakeskuksissa, kaupassa,

baarissa, ravintolassa sekä julkisilla paikoilla, esim. ratikassa, bussissa, metroasemalla, juna-asemalla yms.).

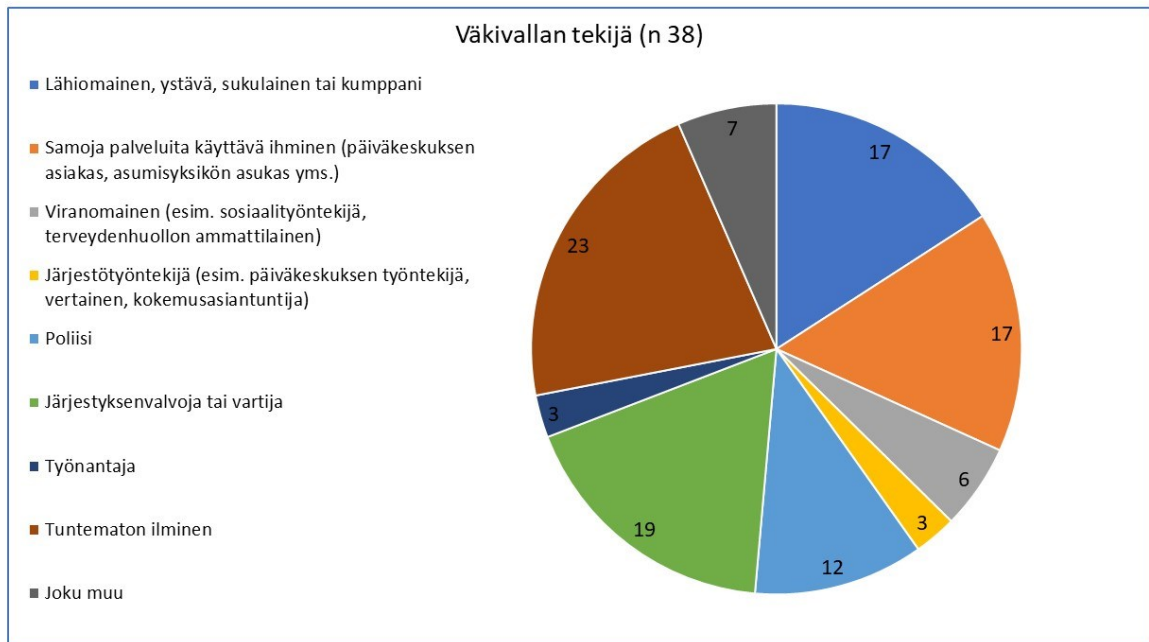
KUVIO 5. Väkivaltakokemusten jakaantuminen paikoittain

Muiksi paikoiksi, joissa kyselytutkimukseen osallistuneet olivat kokeneet tai kokevat väkivaltaa nimettiin yksityisasunto, nakkikioski, kotikaupunki, kirjasto ja vastaajan aiempi asunto.

6.4 Väkivallan tekijät

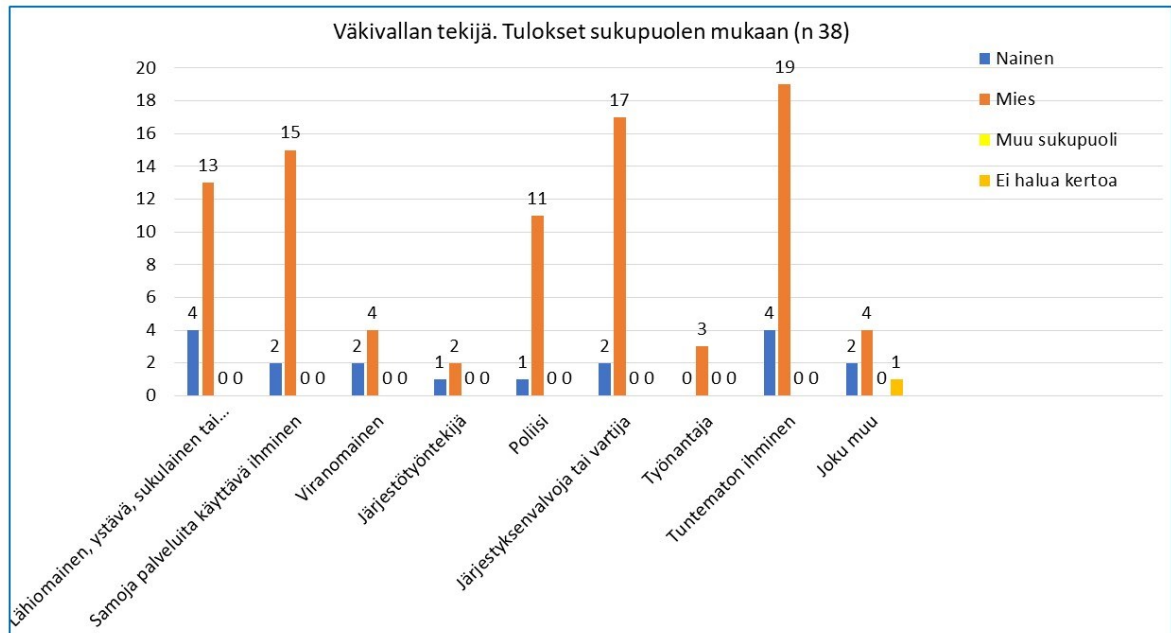
Väkivallan tekijäksi vastaajista 23 (n=38) nimesi tuntemattoman ihmisen tai kaupunkilaisen. Toiseksi yleisin tekijä peräti 19 vastaajan mukaan oli ollut järjestyksenvalvoja tai vartija. Poliisin vastattiin olleen väkivallan tekijä 12 henkilön vastauksissa.

Väkivaltaa harjoittavat vartijat. He käyttäytyvät niin kuin fasistit. Vartijat laittoivat käsirautoihin ja pitivät, kunnes poliisi saapui paikalle. Poliisi puuttui asiaan ja kielsi vartijoita toimimasta näin. Vartijat eivät osaa kunnioittaa ja ovat väkivaltaisia. Mutta poliisi on useimmiten kiltti ja auttaa. Poliisi puuttuu yleensä vartijoiden toimintaan. Nyt olen ensimmäistä kertaa asunnoton. Vartijat tarkastavat, nukunko, ja jos nukun asemalla tai kadulla, he tulevat potkimaan minua. He osoittavat valolla silmiin, viheltävät ja potkivat jalkoihin tai selkään. On myös normaaleja vartijoita, mutta nuoret vartijat ovat väkivaltaisia. He käyttäytyvät sikamaisesti. Koska olen asunnoton ja nukun kadulla tai asemalla. He ottivat kerran kaverini kiinni ja pitivät tunnin käsirautoissa maassa, kunnes poliisi tuli paikalle. Mun kaveri oli rauhallinen. (V2)

KUVIO 6. Väkivallan tekijät

Muita väkivallan tekijöitä olivat naapuri, lipuntarkastaja, rakennusmestari, esihenkilö, sisko, entinen poikaystävä, päihtyneet ihmiset, yhteisö ja media.

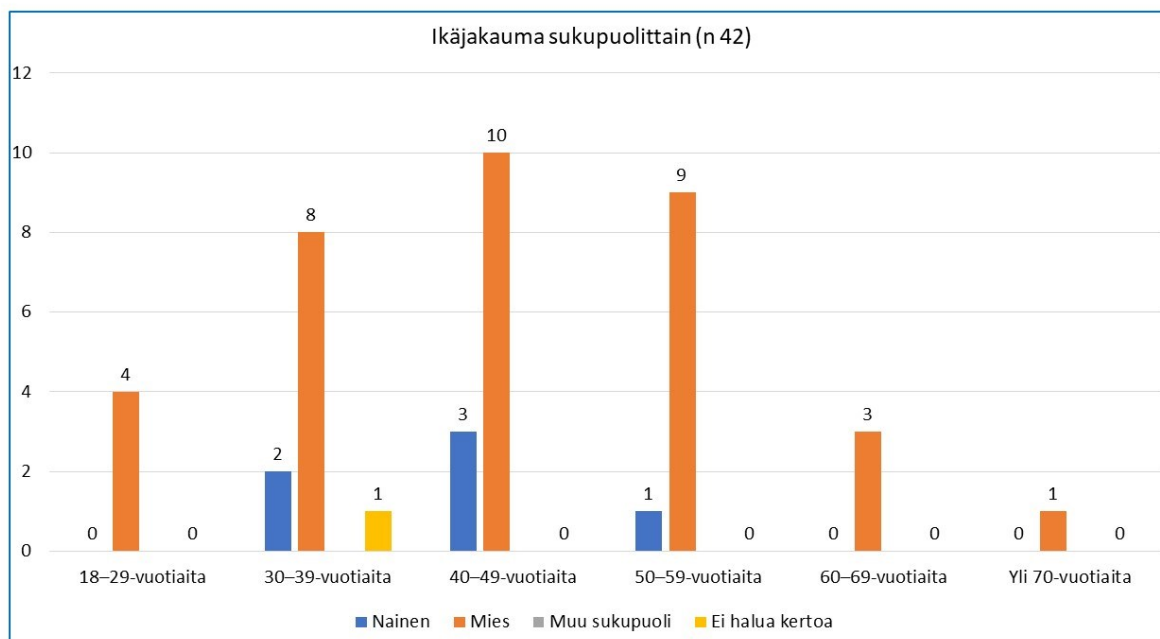

KUVIO 7. Väkivallan tekijät. Tulokset ilmoitettu sukupuolen mukaan

Sukupuolten välisiä eroja tarkasteltaessa selviää, että naiset kokivat eniten ja yhtä paljon väkivaltaa lähiomaisten, ystävien, sukulaisten tai kumppaneiden sekä tuntemattomien ihmisten ta-
holta. Miehet kokivat eniten väkivaltaa tuntemattomien ihmisten ja järjestyksenvalvojen tai

vartijoiden taholta. Toiseksi yleisimmäksi väkivallan tekijäksi miesten vastauksista nousi samoja palveluita käyttävä ihminen (esim. päiväkeskuksen asiakas, asumisyksikön asukas, hätämajoituksessa majoittuva ihminen).

6.5 Iän merkitys väkivaltakokemuksissa

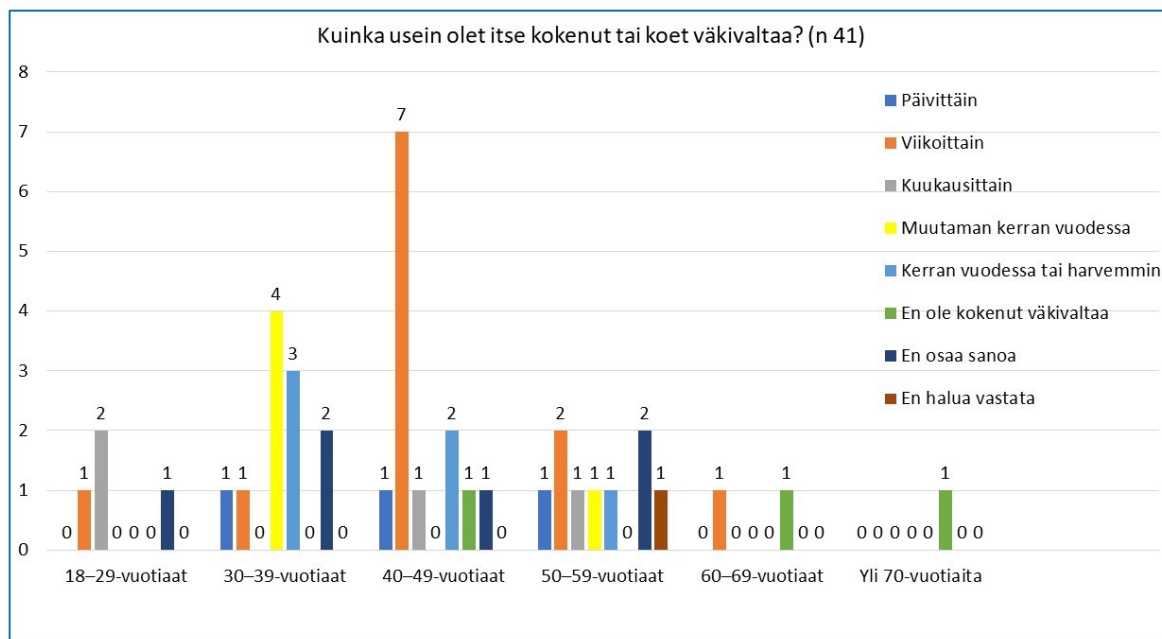
KUVIO 8. Kyselytutkimukseen vastanneiden ikäjakauma sukupuolittain

Ikätarkastelussa selviää, että kaikki kysymykseen vastanneet 18–29-vuotiaat olivat kokeneet fyysistä väkivaltaa. Heistä puolet vastasi kokevansa väkivaltaa kuukausittain. Toiseksi yleisimmät väkivallan muodot nuorten ikäryhmässä olivat henkinen väkivalta ja taloudellinen väkivalta. Tässä ikäryhmässä ei ollut kohtattu seksuaalista väkivaltaa eikä laiminlyöntiä.

30–39- ja 40–49-vuotiaiden ikäryhmien vastaajat olivat kokeneet kaikkia kyselytutkimuksessa mainittuja väkivallan muotoja. Seksuaalinen väkivalta on kohdistunut näihin kahteen ikäryhmään. 30–39-vuotiaiden keskuudessa väkivaltaa koettiin suuremmaksi osaksi muutaman kerran vuodessa. Suurin osa 40–49-vuotiaista kertoo kohtaavansa väkivaltaa viikoittain.

30–39-vuotiaat olivat kokeneet eniten henkistä, toiseksi eniten fyysistä ja kolmanneksi eniten sosiaalista väkivaltaa. Myös 40–49-vuotiaiden ikäryhmässä yleisin kohtattava väkivallan muoto oli henkinen väkivalta, toiseksi fyysinen, kolmanneksi laiminlyönti. 50–59-vuotiaiden keskuudessa yleisimmät väkivallan muodot olivat fyysinen ja rakenteellinen väkivalta. Toisella sijalla olivat sosiaalinen sekä kunniaan tai uskuntoon liittyvä väkivalta.

60–69-vuotiaiden keskuudessa koettiin eniten fyysistä ja henkistä väkivaltaa. Yli 70-vuotias vastaaja kertoi, ettei ollut kokenut väkivaltaa.

KUVIO 9. Koetun väkivallan toistuvuus ikäryhmien mukaan

Muihin ihmisiin kohdistuvaa fyysistä väkivaltaa kertoivat nähneensä kaikki 18–29-, 40–49- ja 60–69-vuotiaat vastaajat. Henkisen väkivallan havaitseminen oli yleisintä 30–39- ja 40–49-vuotiaiden keskuudessa. Muihin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa nähtiin eniten 40–49-vuotiaiden ikäryhmässä.

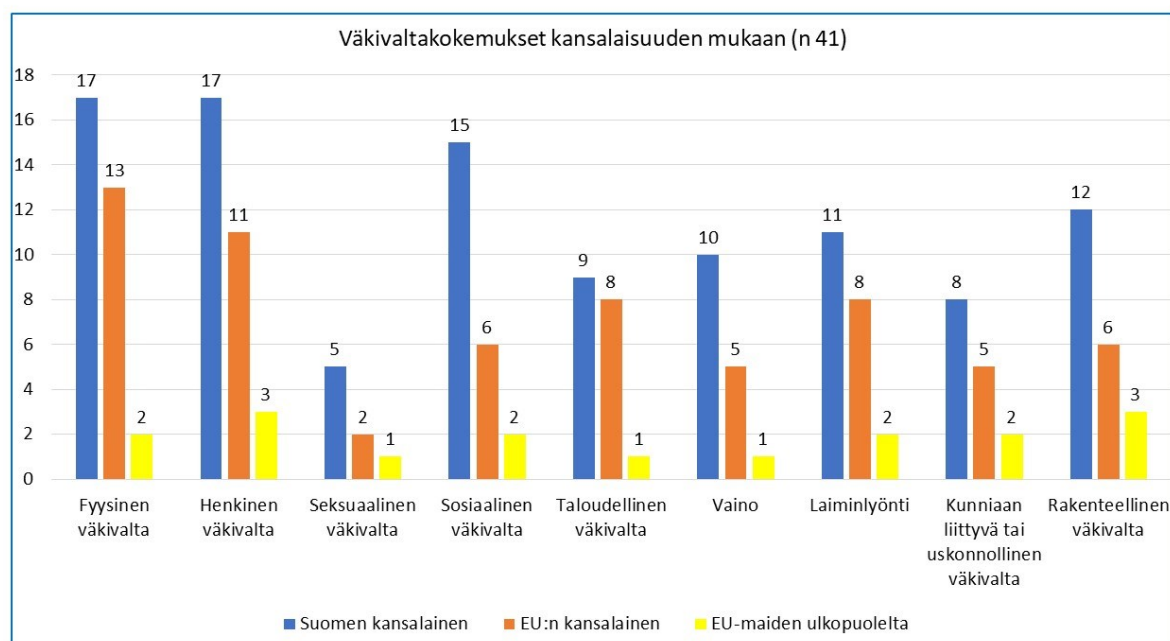
Havaintoja rakenteellisesta ja taloudellisesta väkivallasta sekä vainosta ja laiminlyönnistä oli eniten 30–39-vuotiaiden ikäryhmässä. Muihin kohdistuvasta sosiaalisesta väkivallasta havaintoja oli eniten 30–39- ja 60–69-vuotiaiden keskuudessa.

Puolet 18–29-vuotiaista näki muihin kohdistuvaa väkivaltaa viikoittain. Myös 30–39-, 40–49 ja 50–59-vuotiaista vastaajista suurin osa kertoi nähneensä väkivaltaa viikoittain.

Väkivallan tekemiseen pakottaminen ei näy 50–59- ja yli 70-vuotiaiden ikäryhmissä. Sen sijaan 30–39-vuotiaiden ikäryhmästä puolet ilmoitti tulleen pakotetuksi väkivaltatekoon. 60–69-vuotiaiden ikäryhmässä 2 (n=3) ilmoitti, että heidät on pakotettu tekemään väkivaltaa.

6.6 Kansalaisuuden merkitys väkivaltakokemuksissa

Vastanneista 24 (n=42) henkilöä kertoi olevansa Suomen kansalaisia, 19 EU-kansalaisia ja neljä EU-maiden ulkopuolelta. Suomen kansalaisista enemmistö majoittui kyselytutkimuksen aikana tilapäismajoituksessa, EU- kansalaisista enemmistö yöpyi hätämajoituksessa ja EU-maiden ulkopuolelta tulleet ihmiset yöpyivät pääosin Kalkkersissa.

KUVIO 10. Kyselytutkimukseen osallistuneiden väkivaltakokemukset kansalaisuuden mukaan

Tarkastellessa vastaajien väkivaltakokemuksia kansalaisuuden mukaan näyttää, että Suomen kansalaiset kokevat tai olivat kokeneet eniten ja yhtä paljon fyysistä ja henkistä väkivaltaa, toiseksi eniten sosiaalista väkivaltaa ja kolmanneksi eniten rakenteellista väkivaltaa. EU-kansalaiset kokivat eniten fyysistä väkivaltaa, toiseksi eniten henkistä väkivaltaa ja kolmanneksi eniten taloudellista väkivaltaa ja laiminlyöntiä. EU-maiden ulkopuolelta tulleet ihmiset kokivat eniten ja yhtä paljon henkistä ja rakenteellista väkivaltaa, toiseksi eniten koettiin yhtä paljon fyysistä, sosiaalista, kunniaan tai uskontoon liittyvää väkivaltaa sekä laiminlyöntiä.

Määrällisesti kaikista vastaajista seksuaalista väkivaltaa kokivat eniten Suomen kansalaiset, viisi henkilöä (n=24). Sen sijaan oman kansalaisuusryhmän sisällä oleviin kokemuksiin suhteutettuna korkein luku, yksi henkilö (n=4), oli EU-maiden ulkopuolelta tulleiden keskuudessa. Myös henkisen ja rakenteellisen väkivallan osuus on suurin EU-maiden ulkopuolelta tulleiden kansalaisuusryhmässä. Taloudellista väkivaltaa oman kansalaisuusryhmän sisäisiin kokemuksiin suhteutettuna kokivat eniten EU- kansalaiset.

Suomen kansalaisista 21 (n=24) näki eniten muihin ihmisiin kohdistuvaa fyysistä väkivaltaa, toiseksi eniten henkistä väkivaltaa ja kolmanneksi sosiaalista väkivaltaa. Myös EU-kansalaiset näkivät eniten muihin kohdistuvaa fyysistä väkivaltaa ja toiseksi eniten henkistä väkivaltaa. Kolmanneksi eniten, 10 henkilöä (n=19) EU-kansalaisista näki kunniaan tai uskontoon liittyvää väkivaltaa. Kaikki EU-maiden ulkopuolelta tulleet vastaajat näkivät muihin kohdistuvaa henkistä väkivaltaa, toiseksi eniten fyysistä väkivaltaa. Puolet EU-maiden ulkopuolelta tulleista vastaajista näki muihin kohdistunutta seksuaalista, rakenteellista, kunniaan tai uskontoon liittyvää väkivaltaa sekä laiminlyöntiä.

Kyselytutkimuksesta käy ilmi, että eniten väkivallan tekemiseen on pakotettu Suomen kansalaisia, 11 henkilöä (n=24). EU-kansalaisista neljä henkilöä (n=19) tuli pakotetuksi väkivallantekeihin.

Sekä Suomen kansalaisten että EU-kansalaisten enemmistö koki tai kokee väkivaltaa viikoittain. Molemmissa kansalaisuusryhmissä enemmistöllä oli näköhavaintoja viikoittain muihin kohdistuvasta väkivallasta. EU-maiden ulkopuolelta tulleista enemmistö sekä koki itse että näki muihin kohdistuvaa väkivaltaa päivittäin.

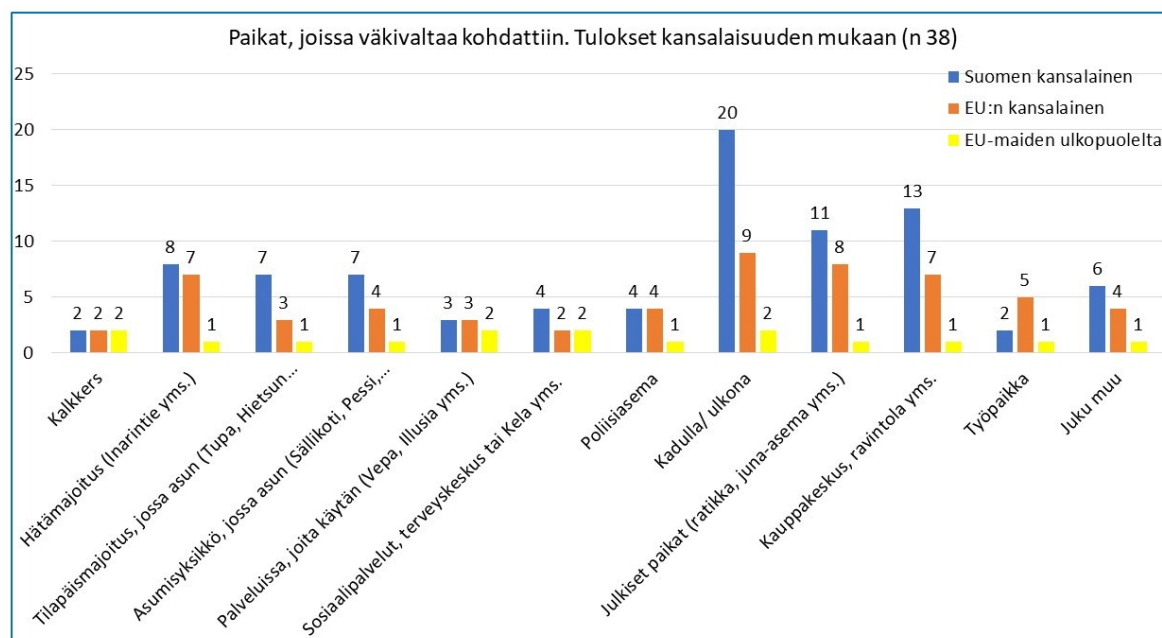
Koen jatkuvasti syrjintää taustan vuoksi. Suomalaiset saavat tehdä (matalan kynnyksen paikan nimi) mitä vaan, mutta muita syrjitään. Ulkomaalaiset ovat silmättikkuna. Koen itse väkivaltaa taustan takia ja myös muut ulkomaalaistaustaiset ihmiset kohtaavat väkivaltaa samasta syystä. Vartijat käyttäytyvät väkivaltaisesti.

Vartijat kahlitsivat minun kaverin vessaan lämpöpatteriin ja hakkasivat. Kaatoivat myös minut lattialle, laittoivat käsirautoihin ja painoivat lattiaa vastaan 40 minuutin ajan. Sitten poliisi puuttui. Vartijoiksi pääsee kuka vain. Koulutus on mitätön ja he ovat väkivaltaisia. Näen päivittäin vartioiden käyttävän väkivaltaa eteenkin ulkomaalaisten ihmisten kohdalla. (V3)

Vastaajien itsensä ilmoitettuun kansalaisuuteen perustuvassa vertailussa käy ilmi, että Suomen kansalaisista enemmistö oli kokenut tai kokee väkivaltaa kadulla tai ulkona. Toiseksi yleisimmät paikat olivat kauppakeskus, kauppa, baari, ravintola ja kolmanneksi julkiset paikat kuten ratikka, bussi, metro- tai juna-asema.

Myös EU-kansalaiset kokivat eniten väkivaltaa kadulla, toiseksi eniten julkisilla paikoilla ja kolmanneksi eniten hätämajoituspaikoissa, kuten Hietaniemenkadun palvelukeskuksessa tai Inarintien ja Alppikulman hätämajoituksessa, kauppakeskuksessa, kaupassa, baarissa ja ravintolassa.

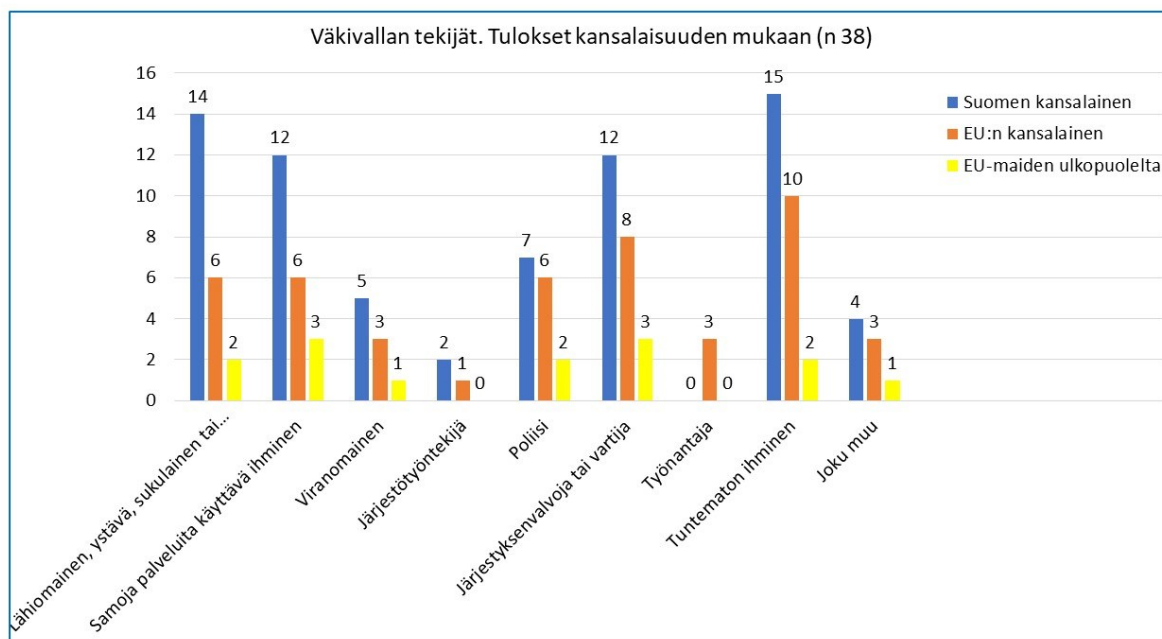
EU-maiden ulkopuolelta olevat vastaajat kokivat yhtä paljon väkivaltaa kadulla, Kalkkersissa ja muissa käyttämässään järjestöjen matalan kynnyksen palveluissa kuten Vepassa, Illusiassa, Tukikohdassa, D-aseamalla yms. sekä sosiaalipalveluissa, terveyskeskuksessa tai sairaalassa, Kelassa ja työvoimapalveluissa.

KUVIO 11. Paikat, joissa vastaajat kokivat väkivaltaa. Tulokset ilmoitettu kansalaisuuden mukaan

Suomen kansalaisiin ja EU-kansalaisiin kohdistui eniten väkivaltaa tuntemattomien ihmisten taholta. Toiseksi useimmiten Suomen kansalaisiin kohdistui väkivaltaa lähiomaisten, ystävien, sukulaisten tai kumppanien taholta. EU-kansalaisiin kohdistuvassa väkivallassa toiseksi yleisin tekijä oli ollut järjestyksenvalvoja tai vartija. EU-maiden ulkopuolelta tulleiden ihmisten tapauksissa väkivallan tekijänä oli useimmiten ollut järjestyksenvalvoja tai vartija ja samoja palveluita käyttävä ihminen.

Vastaajien ilmoittamien kansalaisuusryhmien välisessä vertailussa käy ilmi, että vaikka määrällisesti enemmän väkivaltaa poliisin taholta olivat kokeneet Suomen kansalaiset, omien kansalaisuusryhmien sisäisiin kokemuksiin suhteutettuna korkein vastausluku oli EU-kansalaisten ja EU-maiden ulkopuolelta saapuneiden vastaajien tapauksissa. Määrällisesti enemmän väkivaltaa järjestyksenvalvojen tai vartijoiden taholta kokivat Suomen kansalaiset. Kansalaisuusryhmien sisällä korkein vastausluku oli tässä tapauksessa Suomen kansalaisilla ja EU-maiden ulkopuolelta tulleiden vastaajien keskuudessa.

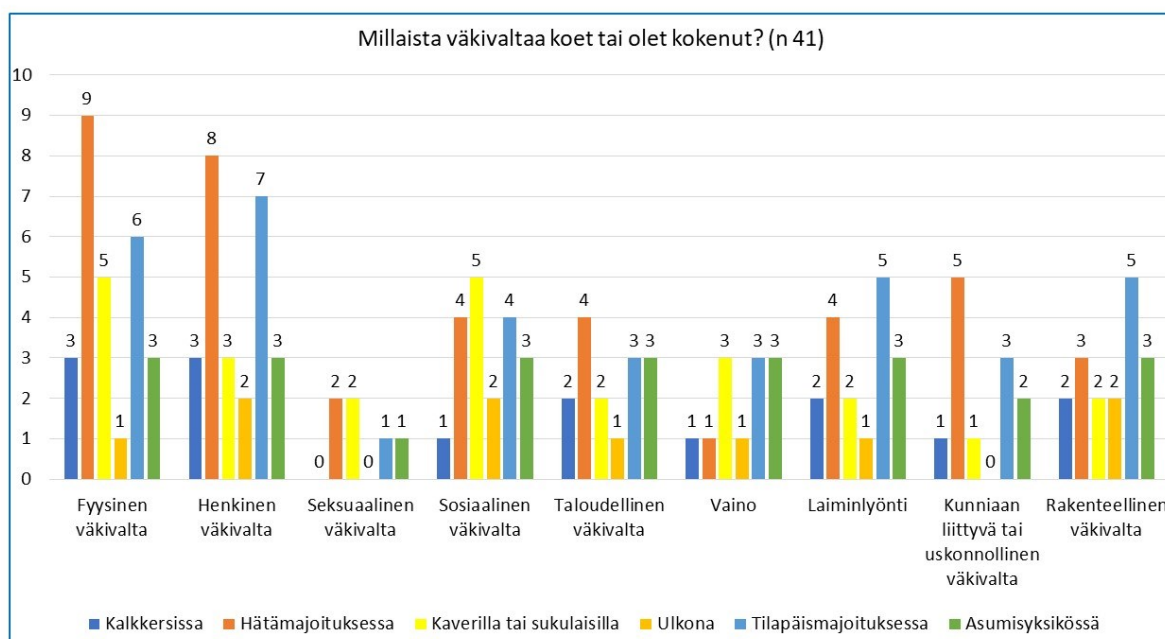
KUVIO 12. Väkivallan tekijät. Tulokset kansalaisuuden mukaan

Suomen kansalaisista lähes puolet vastasi saaneensa apua väkivaltatilanteissa tai sen jälkeen. EU-kansalaisista apua saaneiden ja ei-saaneiden osuus oli lähes samansuuruinen. EU-maiden ulkopuolelta tulleista vastaajista puolet eivät saaneet apua.

Suomen kansalaisista yhdeksän henkilöä (n=24) tiesi, mistä apua voi saada. Kolme ei tiennyt, yhdeksän ei osannut ja yksi ei halunnut vastata. EU-kansalaisista 10 henkilöä (n=19) tiesi, neljä ei tiennyt, kolme ei osannut sanoa ja yksi henkilö ei halunnut vastata kysymykseen. EU-maiden ulkopuolelta tulleista kaksi henkilöä (n=4) oli tietoisia mistä apua saa, yksi ei tiennyt ja yksi ei osannut vastata kysymykseen.

6.7 Majoittumismuodon vaikutus väkivaltakokemuksiin

Kyselytutkimukseen osallistuneista viisi miestä (n=42), majoittui Vva ry:n yökeskus Kalkkersissa. Hätmajoituksessa majoittuneista 12 henkilöstä 11 oli miehiä ja yksi nainen. Seitsemän henkilöä kertoi majoittuvansa kavereilla tai sukulaisilla, joista viisi oli miehiä, yksi nainen ja yksi henkilö, joka ei halunnut kertoa sukupuoltaan. Ulkona majoittuvista kolme olivat miehiä. Tilapäismajoituksessa majoittuvista 11 henkilöstä neljä oli naisia ja seitsemän miehiä. Neljä vastaajaa, joita kaikki miehiä, kertoi asuvansa asumisyksikössä.

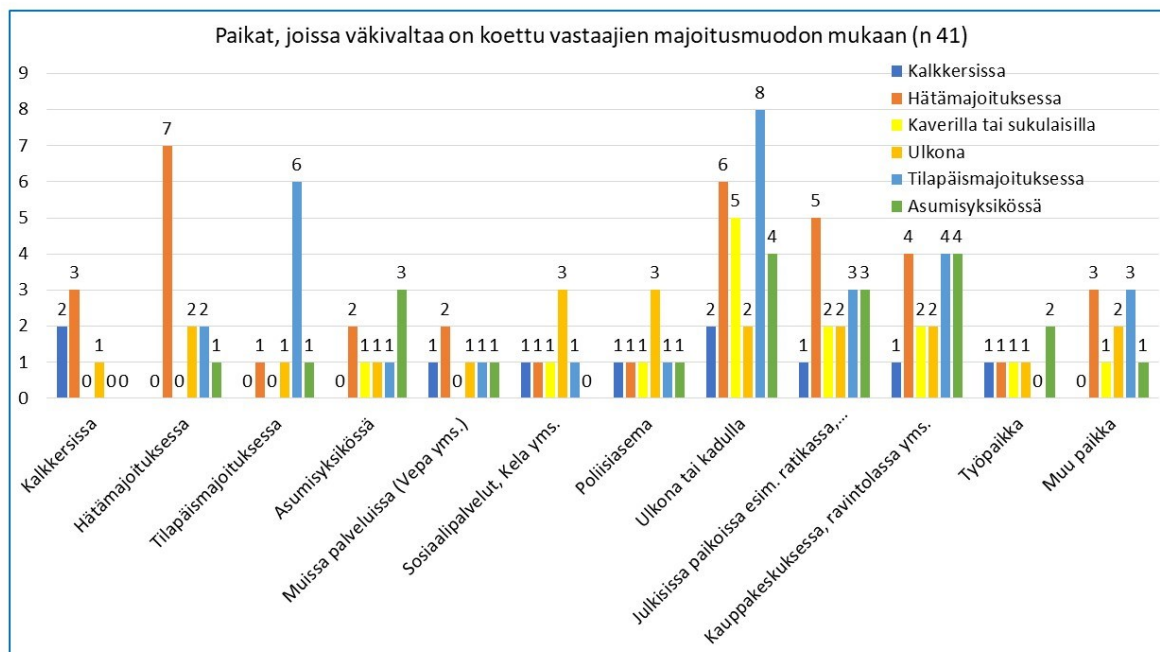
KUVIO 13. Väkivaltakokemukset vastaajien majoitusmuodon mukaan

Tarkasteltaessa vaikuttaako ihmisen asumismuoto väkivallan kokemiseen selviää, että eniten väkivaltaa olivat kokeneet asumisyksiköissä asuvat ihmiset. He kaikki olivat kokeneet fyysistä, henkistä-, sosiaalista-, taloudellista- ja rakenteellista väkivaltaa sekä vainoa ja laiminlyöntiä. Toiseksi eniten väkivaltaa olivat kokeneet kavereilla tai sukulaisilla majoittuvat ja kolmanneksi tilapäismajoituksessa majoittuvat ihmiset.

Muihin kohdistuvaa väkivaltaa näkivät eniten asumisyksikössä asuvat ja toiseksi eniten tilapäismajoituksessa majoittuvat vastaajat. Hätmajoituksessa, kavereilla ja sukulaisilla, tilapäismajoituksessa ja asumisyksiköissä majoittuvilla oli kokemuksia kaikista kyselytutkimuksessa mainittavista väkivallan muodoista. Havaintoja kaikista muihin ihmisiin kohdistuvista väkivallan muodoista oli kaikissa asumis- ja majoitusratkaisuisissa paitsi ulkona majoittuvilla vastaajilla.

Suurin osa asumisyksiköissä asuvista kertoi tulleensa pakotetuksi väkivallan tekemiseen. Kalkkersissa majoittuvista kukaan ei ollut tullut pakotetuksi väkivaltaan. Hätmajoituksessa ja tilapäismajoituksessa majoittuvista suurin osa vastasi, ettei ollut tullut pakotetuksi väkivallante-koihin.

Suurin osa ulkona, hätämajoituksessa, tilapäismajoituksessa ja asumisyksikössä majoittuvista kokee väkivaltaa viikoittain. Kalkkersissa majoittuvat näkevät muihin ihmisiin kohdistuvaa väkivaltaa päivittäin. Hätämajoituksessa, tilapäismajoituksessa ja asumisyksiköissä majoittuvista enemmistö näkee muihin kohdistuvaa väkivaltaa viikoittain.

KUVIO 14. Paikat, joihin väkivallan kokemukset sijoittuvat. Tulokset vastaajien majoitusmuodon mukaan

Kalkkersissa yöpyvät olivat kohdanneet eniten väkivaltaa Kalkkersissa ja kadulla. Heidän kohdallansa väkivallan tekijänä oli useimmiten ollut tuntematon ihminen, järjestyksenvalvoja tai vartija, toiseksi useimmiten samoja palveluita käyttävä ihminen, poliisi, lähiomainen, ystävä, sukulainen tai kumppani.

Hätämajoituksessa majoittuvat kohtasivat eniten väkivaltaa hätämajoituksessa, toiseksi eniten kadulla, kolmanneksi eniten julkisilla paikoilla esim. ratikassa, bussissa, metro- tai juna- asemalla. Useimmissa tapauksissa väkivallan tekijä oli ollut vastaajan kanssa samoja palveluita käyttävä ihminen, toiseksi useimmiten tuntematon ihminen, kolmanneksi poliisi, järjestyksenvalvoja tai vartija.

Kaverilla tai sukulaisilla majoittuvat vastaajat kokivat eniten väkivaltaa kadulla, toiseksi eniten julkisissa paikoissa ja kauppakeskuksessa, kaupassa, baarissa tai ravintolassa. Väkivallan tekijänä oli ollut useimmiten tuntematon ihminen ja toiseksi lähiomainen, ystävä, sukulainen tai kumppani.

Ulkona majoittuvat kokivat väkivaltaa sosiaalipalveluissa, terveyskeskuksessa tai sairaalassa, Kelassa tai työvoimapalveluissa. Ulkona tai Kalkkersissa yöpyvät olivat muita enemmän kohdanneet väkivaltaa järjestyksenvalvojen ja vartioiden suunnalta. Toiseksi useimmiten ulkona majoittuvien tapauksissa väkivallan tekijänä oli poliisi tai tuntematon ihminen.

Tilapäismajoituksessa majoittuvien väkivaltakokemukset sijoittuvat pääosin kadulle ja tilapäismajoitusyksikköön, jossa vastaajat asuvat. Tekijöinä oli useimmiten lähiomainen, ystävä, sukulainen tai kumppani tai tuntematon ihminen, toiseksi useimmiten järjestyksenvalvoja tai vartija.

Asumisyksiköissä asuvien kokemukset väkivallasta tapahtuivat useimmiten kadulla ja kauppa-keskuksessa, kaupassa, baarissa tai ravintolassa. Toiseksi yleisemmin kokemukset sijoittuivat asumisyksiköihin, joissa vastaajat asuvat, sekä julkisiin paikkoihin. Tekijöinä oli lähiomainen, ystävä, sukulainen tai kumppani ja järjestyksenvalvoja tai vartija. Toiseksi useimmiten tekijä oli poliisi, samoja palveluita käyttävä ihminen tai tuntematon ihminen.

Kaikissa majoitusratkaisuissa oli kussakin yksi vastaaja, joka oli kohdannut väkivaltaa muiden viranomaisten, esim. sosiaalityöntekijän tai terveydenhuollon ammattilaisen, taholta. Järjestökentällä työskentelevien suunnalta väkivaltaa kohtasivat Kalkkersissa, hätämajoituksessa ja tilapäismajoituksessa majoittuvat vastaajat.

Apua väkivaltatilanteissa tai sen jälkeen oli saanut suurin osa heistä, jotka yöpyvät Kalkkersissa, majoittuvat tilapäismajoituksessa tai asuvat asumisyksiköissä. Hätämajoituksessa ja kavereiden tai sukulaisten luona majoittuvista suurin osa ei ollut saanut apua.

Kalkkersissa majoittuneista suuremmalla osalla oli tietoa siitä, mistä apua voi saada. Tietoa palveluista oli myös useammalla ulkona majoittuvalla vastaajalla. Asumisyksikössä asuvista kyselytutkimukseen osallistuneista suurin osa ei osannut vastata avunsaantiin liittyvään kysymykseen.

Kaverilla tai sukulaisilla sekä tilapäismajoituksessa majoittuvista yhtä moni tiesi, mistä saada apua ja yhtä moni ei osannut vastata kysymykseen.

6.8 Syyt väkivallan taustalla

Kyselytutkimukseen osallistuneilla oli mahdollisuus vastata vapaamuotoisesti kysymykseen heidän kohtaamansa väkivallan syistä. Monessa avovastauksessa väkivallan taustalla nähtiin olleen moninaisia ja useampia syitä.

When people know that you are homeless.
 When people know you have no money.
 When people know you are dependent on help for different reasons.
 When you have a special style of clothes. (V4)

Päihderiippuvuuden ja mielenterveyden haasteiden seurannaisvaikutukset nostettiin avovastauksissa esille eniten. Henkilön päihtymyksen nähtiin lisäävän väkivaltaista käyttäytymistä. Vastaajien mielestä väkivallan käyttämisellä on iso rooli päihteiden hankkimisessa. Syinä nostettiin myös väkivaltaa käyttävien ihmisten taloudelliset ongelmat ja velkaantuminen.

Erot elintasossa. Huumeet, alkoholi, lääkkeet jne. (V5)

Violence is caused because of drugs, alcohol and crime mindset or mental diseases. (V6)

Raha. Kamanvetäjät tappelevat aineista. Semmoset, jotka vetää viinaa, ei tappele. Nää, jotka sekaboltsit, käyttäytyy sekavasti. (V7)

Yhteiskunnan rakenteiden, politiikan ja korruption nähtiin luovan väkivallalle pohjaa. Maailmantilanteeseen viitaten vastaajat nostivat pandemian ja sodan vaikutukset väkivallan esiintyvyyteen ja ihmisten käyttäytymiseen. Myös rasismien ja syrjinnän nähtiin olevan syinä väkivallalle.

Rasismi. Syrjintä. (V8)

Sota, ja kaikki mitä tapahtuu vaikuttaa meihin ja väkivaltaan. (V9)

Asunnottomuus olotilana nähtiin yleisenä syynä väkivallan kohtaamiselle. Eräs kyselytutkimukseen vastanneista kertoi nimenomaan asunnottomuuden olleen syynä vartijoiden käyttämään väkivaltaan. Toinen vastaajista kommentoi asunnottomuuden pakottavan ihmisiä hyväksikäyttämään muita. Vastauksista nousi näkökulma, että asunnottomuus lisää riskiä tulla hyväksikäytetyksi.

Asunnottomuus. Kun ei ole asuntoa yrittää hyötyä niistä, joilla on asunto. Huumeisiin, viinaan, lääkkeisiin tarvitaan rahaa. Vituttaa, että on kadulla. (V10)

Asunnottomuutta kokevien ihmisten käyttäytymisnormit ja väkivalta itsepuolustuskeinona nousivat esille kyselytutkimuksen avovastauksissa. Eräs vastaajista näki, että väkivaltaa käyttävän ihmisen henkilökohtaiset tarpeet, kuten päihteet ja raha ovat ihmissuhteiden yli menevä asia.

Toisen ihmisen alentamisesta sekä väkivaltaa käyttävän oman egon pönkittämisestä. Kunnioituksen puuttuminen. (V11)

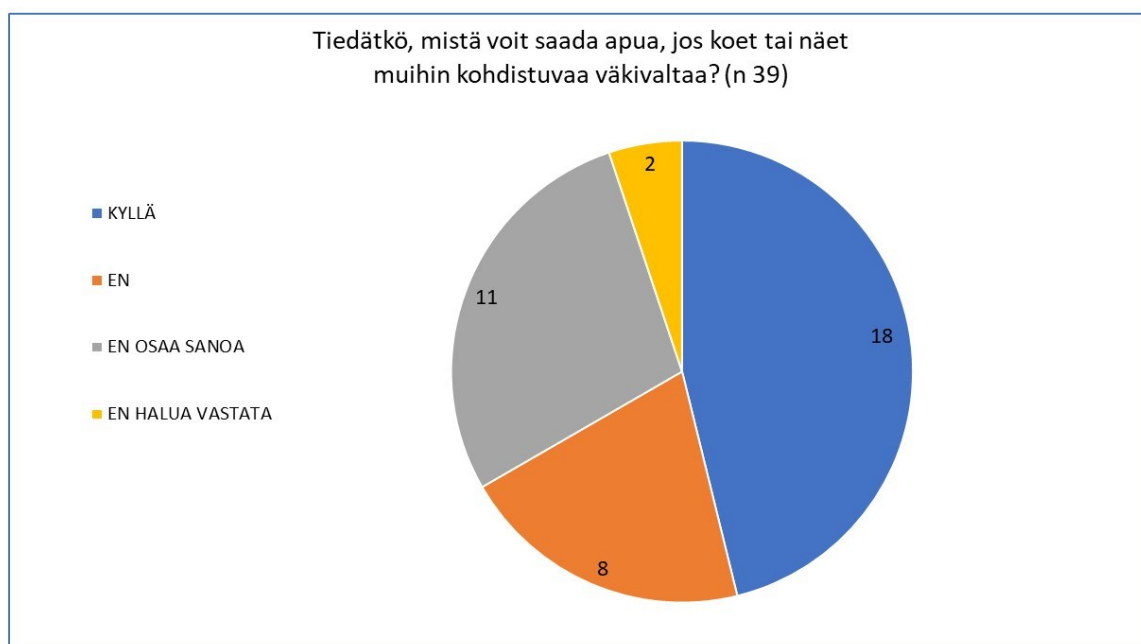
Mä en ole väkivaltainen. Autan. Jos esim. naiset tai lapset tarvitsevat apua, tulen ensimmäisenä auttaa. Mutta jos pitää käyttää väkivaltaa, mä teen sitä puolustaakseen muita. Jos mä näen, että tarvitsee apua, mä meen auttaa. (V12)

Paskapuheet ja ihmiset, jotka tarttuvat niihin selvittämättä tosiasioita, voi aiheuttaa vakaviakin uhkia ja vaurioita. (V13)

Väkivalta lopettaa vittuilun. (V14)

6.9 Avun saanti väkivaltatilanteissa

Apua väkivaltatilanteissa kertoi saaneensa 16 (n=39) henkilöä. Vastaavasti 15 ei saanut apua. Vastaajista neljä ei osannut vastata ja neljä ei halunnut vastata kysymykseen avunsaannista.

KUVIO 15. Asunnottomuutta kokevien ihmisten tietoisuus avunsaannista väkivaltatilanteissa

Kysyttäessä keneltä kyselytutkimukseen osallistuneet olivat saaneet apua väkivaltatilanteeseen tai sen jälkeen poliisin kerrottiin antavan apua tilanteissa, joissa väkivallan tekijä ei ole viranomainen. Vastauksissa nostettiin avunantajina esille päiväkeskuksen työntekijöitä, vertaisia,

ystäviä, kumppania, tuntemattomia ihmisiä tai satunnaisia ohikulkijoita, entisiä kollegoja, sukua ja tuttavien sekä Jeesusta. Myös viranomaisten, ambulanssin, terveydenhuollon ammattilaisten ja sosiaalityöntekijöiden kerrottiin tarjonneen apua.

Avovastauksissa kyselytutkimukseen osallistuneet olivat toivoneet saavansa tulevaisuudessa apua kohtaamaansa väkivaltaan poliisilta, viranomaisilta, kuten sosiaalityöntekijöiltä ja asianajajalta. Vastaajat kertoivat tarvitsevänsä kohtaamista, henkistä tukea, terapiaa, psykologin apua ja kuntoutusta.

Jos fyysistä väkivaltaa, niin lääkäriapua, fysioterapeutti tai mitä näitä on. Henkinen apu ja psyykinen tuki. Plus ystävät, keskusteluapua ja tukea. Kaikki läheiset. Mä meen ensimmäisenä frendille. Mutta kaikilla se ei toimi. (V15)

Kriisiapua psykologilta tai ammattilaiselta, joka ymmärtää käyttäytymistieteistä ja metodeista (V16).

Väkivallan puheeksiottoa ja ilmiön näkemistä tai tunnistamista kaivattiin sekä yhteiskunnallisella tasolla että yksilötasolla. Väkivallan uhrien voimaannuttaminen asioiden puheeksi ottamiseksi nähtiin tärkeänä. Hätämajoituksen sosiaalityöntekijöiltä toivottiin ulkonäköön ja taustaan liittyvään syrjintään puuttumista ja järjestötyöntekijöiltä EU-maiden ulkopuolelta tulevien ihmisten auttamista.

Meidän on puhuttava paljon siitä (väkivallasta), kommunikoidava ihmisten kanssa (V17).

If people are not looking away. Helping the victims to get more self-esteem is important, so as a victim you have to raise your voice. (V18)

I want the social workers in my place (hätmajoituspaikan nimi) to talk with the man they can not threaten me like garbage because I have a different culture (V19).

At the moment, I am fine but I would like to suggest to the people who are working (matalan kynnyksen paikan nimi) to help all the person who are outside from E.U. (V20).

6.10 Keinot väkivallan lopettamiseksi

Väkivallan lopettamiseksi nähtiin olevan keinoja. Kyselytutkimukseen osallistuneiden mielestä muun muassa nopean ja varhaisen väkivaltaan puuttumisen avulla sen kokemista voitaisiin vähentää. Perhe- ja koulukasvatuksen nähtiin olevan tuloksellista. Tässä vanhempien ja opettajien

rooli nuorten käyttämän väkivallan lopettamisessa nähtiin keskeisenä ja vaadittiin kouluväkivallan lopettamista. Kasvatuksen tunnistettiin vaikuttavan käyttäytymisnormeihin ja muun muassa lisäävän ”kohteliaisuuden arvoa”, kunnioittamista ja rehellisyyttä.

Everyone fears for tomorrow. I always protect myself. Corruption give more power. If community is weaked, problems never stop. People aren't control violence. We can help each other and help to stop violence in daily life. We have sick people. Government should help weak people and put them to hospital and help them. Also who have mental health problems. If they face violence, they also use it themselves. When your past is clean, when you don't make crime, you don't have to afraid. I love democracy and human rights. I think that we need to use resources on good education and invests in families. This is how we can ensure peace. (V21)

Respect each other. What you give, you have back. (V22)

Henkilökohtainen sitoutuminen käyttäytymisnormien muuttamiseen nousi eri tavoin vastauksista esille. Vastaajien mielestä omalla päihteiden käytön vähentämisellä, työelämäosallisuudella, ”ilkeiden ihmisten” välttämällä ja ennakkoluulojen muuttamisella saataisiin muutosta aikaan ja edellä mainittujen asioiden ajateltiin olevan kunkin ihmisen omalla vastuulla.

Jarruttais alkoholin käyttöä. Mä juon aika paljon, pitäis vähentää. Ottaa huomioon, että olen lähihoitaja, mun pitäis mennä duuniin. Kun olin töissä, en ole nähnyt enkä kokenut väkivaltaa. (V23)

Väkivallan uhrin vastuu omasta väkivaltavastaisesta toiminnastaan nousee esille myös erään vastaajan kommentissa, jossa hän antaa konkreettiset ohjeet väkivaltatilanteessa toimimiselle.

Mene pois, jos mahdollista. Jos poistuminen ei ole mahdollista, vastusta ja ilmoita asiasta ehdottomasti asianomaiselle organisaatiolle. (V24)

Rakenteellisia tai yhteiskunnallisia keinoja olivat muun muassa sosiaaliturvan parantaminen, ihmisten tarpeisiin vastaaminen, tulontasaus ja kiusaamisen nollatoleranssi, ihmisten eriarvoistamisen ja lokeroinnin lopettaminen. Myös asunnottomuuden poisto nähtiin keinona väkivallan poistamiseksi.

Better social security, faster, more effective, people real needs and met instead of ignored completely. i.e. needs for tobacco: medicine, & so...what's a 40 dollars coupon going to do to help? (V25)

En tiedä. Hankala kysymys. Tulis enemmän asuntopaikkoja. Saatais ihmiset pois kaduilta. (V26)

Palveluiden merkitystä ihmisten hyvinvoinnin parantamiseksi nostettiin puoltamalla mielenterveyspalveluiden saatavuutta. Eräs vastaaja toivoi päihteiden käytön laillistamista. Kahdessa toisessa vastauksessa nähtiin alkoholin ja huumeiden ehdottoman kiellon olevan ratkaisuna. Yksi vastanneista nosti harrastustoiminnan väkivaltaa lopettavana keinona.

The first thing is if alcohol and drugs is strictly prohibited then, such kind of violence or threat might get reduced. In other hand if there is some cultural or sports activities are organized, then people get busy and violence could be stopped. (V27)

It's not a good thing if people are suffering from violence and social activities should be organized in other to minimize it (V28)

Kyselytutkimuksessa kysyttiin erikseen, tuleeko väkivallasta puhua. Avovastauksia antoi 27 henkilöä, joista 24 henkilöä vastasi myöntävästi, kaksi kieltävästi ja yksi ei osannut sanoa. Asiasta puhuminen nähtiin hyvänä, mutta samalla pohdittiin, ettei ”nykyään riitä sanoista tekoihin”. Väkivallasta toivottiin puhuttavan viisaasti. Eräs vastaajista toivoi keskusteluja järjestön tiloissa kahdesti viikossa, joissa motivaatiopuhuja motivoisi kävijöitä päihteiden käytön lopettamiseen.

Pitäis puhua. Varoituksena sekä jonain varoittimena. Että ymmärtävät ajoissa, ennen kun on myöhäistä. Heti kun tuntuu, että ahdistaa, tee asialle jotain. Älä tuomitse tai tulkitse. Älä hyväksy, että jyllää ja pollaa päästä, se stressaa. Pitää suositella, että menee työntekijälle asian kanssa nopeasti. (V29)

Yes. And they should talk more about different culture behaviors in the place where I am sleeping (häätämajoituksen nimi). (V30)

7 TEEMAHAASTATELUN TULOKSET

7.1 Väkivallan muodot

Teemahaastatteluun osallistuneet nimesivät vastauksissaan kaikki kyselytutkimuksessa mainitut väkivallan muodot. Esittämiensä konkreettisten kokemusten fyysisestä, henkisestä ja sosiaalisesta väkivallasta lisäksi vastaajat painottivat, että väkivalta ja siihen suhtautuminen näyttyy eri ihmisille eri tavoin riippuen heidän henkilökohtaisista ominaisuuksistaan ja taustastaan. Väkivallan muotoja konkretisoitiin yleisin esimerkein: hakkaaminen, potkiminen, päälle sylkeminen, uhkailu, haukkuminen, käsien vääntäminen, esineillä heittäminen ja omaisuuden vieminen.

Eräänä väkivallan muotona esille nousi vahingollinen kielenkäyttö. Haastateltavat olivat sitä mieltä, että ammattilaisten käyttämät vanhanaikaiset termit, kuten ”nisti”, ”narkkari”, myös ”n-sana” ovat väkivaltaa, lisäävät eriarvoisuutta ja syrjäyttävät.

Sosiaalityöntekijä voi heittää jonkun sanan tai käyttäytyä, niin, että se olisi oma syy. Ja ei ymmärretä, että sanat voivat olla syrjiviä ja pahentaa sitä traumaa. Et syrjintä on väkivaltaa. Et joskus ihminen ei edes itse välttämättä ymmärrä tekevänsä väkivaltaa. (H3)

Eräs haastateltava kertoi, että toistuu normaaksi tai tavaksi muodostunut väkivallan kokeminen saattaa muuttua merkityksettömäksi. Erillisenä väkivallan muotona nostettiin esille myös väkivallan tekoihin kiristäminen tai pakottaminen.

Olen nähnyt fyysistä väkivaltaa viikoittain, henkistä päivittäin. Seksuaalista ajoittain. Sosiaalista ja rakenteellista väkivaltaa ja vainoa jatkuvasti. Väkivallan kokemus on erilainen. Riippuu siitä, kuka sitä kokee. Katujätkä, joka on tottunut kokemaan ei ole moksiskaan. (H1)

Fyysistä, psyykkistä, seksuaalista, taloudellista, uskuntoon liittyvää ja rakenteellista nyt ainakin. Fyysinen väkivalta on ihan vaan pahoinpitelyä, hakkaamista. Seksuaalista väkivaltaa toteutuu herkimmin, kun on asunnoton. Se voi olla sellaista painostusta seksuaaliseen kanssakäymiseen, kiristämistä, sit ihan raiskaamista ja hyväksikäyttöä. (H3)

Rakenteellisena väkivaltana haastateltavat nostivat esille muun muassa syrjinnän asunto- ja työmarkkinoilla, epäoikeudenmukaisen kohtelun tai palvelujen epäämisen. Myös etuuksien saamista edellyttävät toimenpiteet ja tiedon puutteellisuus nähtiin rakenteellisena syrjintänä tai väkivaltana.

Asuntoa hakiessa yksityisillä vuokranantajilla alkuperä, tai se etnisyys, asunnottomuuden kokemus ja päihteet tai mielenterveysongelmat asettaa eri asemaan. Ikään kuin syrjäytetään sen taustan takia. Ja työmarkkinoilla kun katsotaan taustoja ja sit nähdään, että on ollut työtön tai ei ollut osoitetta, niin työnantaja ei valitse. Katsotaan että voi tulla ongelmia. (H3)

No Kelassa ei pysty toimittamaan liitteitä, niin se on kans väkivaltaa, joka vaikuttaa tulojen saamiseen, se viivästyy. Tai ihminen ei saa edes tietää, mitä liitteitä puuttuu, tai ei saada kiinni, kun ei kaikilla ole puhelimia, niin että puuttuu tieto omasta tilanteesta. Niin siinä rakenteessa on vikaa, se on syrjivä. (H3)

Palveluiden rakenteissa olevat syrjintä ja väkivalta nousivat esille eteenkin muualta muuttaneiden asunnottomuutta kokevien kohderyhmän kohdalla. Kyseinen havainto nousi esille sekä itse muualta muuttaneen haastateltavan kommentoinnissa että kokemusasiantuntijoiden haastatteluisissa.

Esimerkiksi kristillisiin arvoihin pohjautuvat palvelut nähtiin lähtökohtaisesti syrjivinä ja palveluita tarvitsevia ihmisiä eriarvoiseen asemaan asettamina. Rakenteellista väkivaltaa haastateltavien mielestä olivat ihmisen puolesta tehtävät päätökset. Kyseisiä koettiin työntekijöiden suunnalta, heidän määrätessään jotain palvelua, jota henkilö ei koe vastaavan hänen tarpeisiinsa.

Jos puhutaan uskontoon liittyvästä, niin palvelurakenteessa on kristillisiin arvoihin perustuvaa toimintaa. Pakkosyötetään ikään kuin uskontoa, tai palveluita, jotka rakentuvat meidän uskonnon varaan. Tarjotaan esim. muslimille kristillisiin arvoihin perustuvia palveluita. Esim. kaikki noi AA:t ja NA:t, niin nehän on kristillisellä pohjalla. Joo, ei siinä uskontoa harjoiteta, mutta ajatellaan, että tämä sopii kaikille. Ja sit automaattisesti syrjitään, koska ei voida hakeutua sellaisiin palveluihin taustansa takia. Että ei ole muita palveluita. (H3)

Ja muutenkin muualta muuttaneilla on isommalle tuelle tarvetta, että palvelut eivät edes tunnista niitä tarpeita tai niitä lähtökohtia. Ei ole tarjolla tukea asumiseen, että oppisi toimintamalleja, miten täällä toimitaan tai asutaan ja mistä saa apua. (H3)

Maahanmuuttajat saavat osakseen henkistä väkivaltaa, syrjintää, haukkumista, ja olen kuullut rasistisia juttuja. Ja sellaista kommentointia, ihan kuin heillä ei ole oikeutta käyttää näitä palveluita. Sellaista, ”miks te tänne tulette, kun teillä on se hätämajoitus”. Että viedään sellainen valinnanvapaus. Että he eivät saa itse päättää, mihin mennä hakemaan apua. (H5)

7.2 Paikat, joissa väkivaltaa koetaan

Asunnottomuutta kokevien ihmisten kohtaama väkivalta sijoittuu haastateltavien mielestä erilaisiin toimintaympäristöihin ja näin koskettaa erilaisia elämänalueita. Vastauksissa haastateltavat toivat sekä konkreettisia fyysisiä paikkoja esille, kuten rautatieasema, kauppa, Kela ja hätämajoitusyksikkö että abstrakteja ympäristöjä, kuten palvelut, yhteisöt ja yhteiskunta.

Palveluissa, näissä yömajoissa, kaduilla, Kelassa, järjestöissä tai sosiaalityöntekijän tapaamisella, katkolla. Tuntuu, että terveydenhuollossa on jyrkkiä asenteita, että kaikki asunnottomat ovat päihdeongelmaisia. Et sellaista ymmärtämättömyyttä, joka sitten johtaa sellaisiin päätöksiin, että se palvelu, jota tarjotaan, syrjii. (H3)

Noissa uskonnollisissa yhteisöissä on se yhteisö. Ja perheenjäsenet. Eteenkin päihdeongelman ja asunnottomuuden takia. Kun ei tunneta järjestelmää ja on ennakkoasenteita ja häpeää. Yleisesti sellaista tiedottomuutta. (H3)

7.3 Väkivallan tekijät

Väkivallan tekijöinä esiintyi haastatteluissa kirjava joukko. Haastateltavat mainitsivat tekijöinä viranomaiset, kaveripiirin, perheenjäsenet ja puoliset, samoja palveluita käyttävät ihmiset ja yhteisön.

Ainakin viranomaiset, puoliset, kaveripiiri, perheenjäsenet ja sit muut näitä samoja palveluita käyttävät. Paljonhan kuulee, että seksuaalivähemmistöt kokee sellaista, että oma yhteisö hylkää, jos joutuu asunnottomaksi tai jos käyttää päihteistä, sit jää ihan yksin. Se on se oma yhteisö, joka kääntää selän ja toimittaa väkivaltaa. (H3)

Työntekijöiden suunnalta sitä rakenteellista ja henkistä väkivaltaa. Esimerkiksi sosiaaliviranomaisilta ja Kelan työntekijöitä. Saatetaan olla antamatta aikaa, kun ihminen tulee ja ei ole valmis ja ehkä päihtynyt, niin päätetään heti, ettei hänellä ole kykyä hoitaa asioita. Ei anneta asiointiaikaa viikon päästä tai... Käytetään tällaista valtaa. (H5)

Vartijat nousevat vastauksissa esiin. Haastateltavista osa on kokenut itse ja todistanut muihin ihmisiin kohdistavaa vartioiden ja järjestyksenvalvojen tekemää väkivaltaa.

Kerran näin, kun kaupassa ihmiset varastivat ja siinä oli yksi tummaihoisen mies. Hän laittoi jonkun sipsipussin paidan alla tai jotain sellaista. Se oli (kaupan nimi). Vartijat ottivat hänet kiinni. Mä en ole varma, näkivätkö he kameroista vai sen takia, että hän oli musta. Vartijat kaatoivat hänet maahan ja pitivät siinä, sitten veivät pois. He olivat väkivaltaisia. (H2)

No sitten ihan vaan poistetaan julkisilta paikoilta, se on väkivaltaa. Ihan vartijat, liikkeen omistajat ja poliisi. Tai poliisi sitten kun liikkeen omistaja soittaa, niin tulevat poistamaan. Hoitavat niin kuin virkatehtävää. (H5)

Asunnottomuutta kokevien ja samoja palveluita käyttävien ihmisten keskinäinen väkivalta nähtiin yleisenä. Haastateltavat kertovat, että kohderyhmän sisällä esiintyy henkistä väkivaltaa kuten ulossulkemista, haukkumista, syrjintää, uhkailua ja vainoa, fyysistä väkivaltaa kuten tappe-
lua ja myös omaisuuteen liittyviä rikoksia. Eräs haastateltava mainitsi, että väkivallan tekijöillä on joskus puukkoja.

Kävin aikaisemmin (päiväkeskuksen nimi) suihkussa ja pyykkämässä. Menin kerran käymään siellä vessassa. Siellä oli narkomaaniporukka. Varmaan tekivät omia juttuja, tiedätkö... No en ole varma, mitä he tekivät. Kysyin sitten heiltä, että voinko tulla pesemään kädet ja sitten halusin käydä vessassa. Voinhan minä vessassa käydä. Yksi ihminen työnsi minua ja sitten näin, että hän otti omasta taskusta rikkinäisen kännykän ja rupesi huutamaan minulle, että rikoin kännykän. Olin siellä kaverin kanssa ja me lähdimme heti (häätämajoituspäivän nimi). Se mies seurasi meitä sinne asti. Näin, että hänellä oli sakset kädessä. Hän uhkaili ja vainosi. Huusin hänelle, että häivy ennen kuin tapan sinut. En minä oikeasti pysty tappamaan. Olin paniikissa ja tosi stressaantunut. Olin menossa tapaamaan lasta. En minä pelännyt, mutta. Sitten menin (kaupan nimi), sinne kauppaan ja sanoin vartijalle, että soittaa poliisit. He soittivat ja poliisi sitten otti kaikki tiedot. Pyysin sitten poliiseja saattamaan minua metroasemalle, jos se ihminen on siellä. Sitten he kysyivät, että pärjääkö ja jatkanko metroon yksin ja mä suostuin, mutta se ihminen tuli sitten alhaalla vastaan. Onneksi hän ei huomannut minua enää. Olisi voinut tappaa. (H2)

Omissa porukoissa on sellaista ulkopuolelle jättämistä. Haukkumista ja uhkailua kuulee paljon. (H3)

Kohderyhmän sisällä tiedettiin esiintyvän taloudellista väkivaltaa. Siitä nostettiin esille esimerkiksi velkojen perintä, kiristämistä, maksukorttien luvaton lunastaminen tai väärinkäyttö. Taloudellisen väkivallan tekijänä oli haastateltavien mukaan usein samoja palveluita käyttävä ihminen, ystävä, lähiomainen tai puoliso.

Taloudellinen väkivalta koskee enemmän narkomaaneja. Ammattirikollisuuteen ei kuulu luvaton kiusaaminen. Eli ei oteta syyttömiltä mitään. Syyttömiin ei kosketa. Jos joku vankilassa koskee, se rangaistaan heti. Narkomaaneille ei ole näitä sääntöjä, he ottavat kaikilta. (H1)

Parisuhteissa esiintyvänä väkivallan muotoina mainittiin fyysinen ja henkinen väkivalta, itsemääräämisoikeuden ja liikkumisen vapauden riistona ilmenevä sosiaalinen väkivalta sekä seksuaaliväkivalta, taloudellinen väkivalta ja väkivallan tekoihin tai rikoksen tekemiseen pakottaminen.

Parisuhteessa taas sitä taloudellista, niin puoliso pitää henkilökortit ja pankkikortit. Ja niin kuin toinen on alisteisessa suhteessa, ettei voi käyttää tai edes tiedä, paljon on itsellä rahaa. Että se toinen vaan ikään kuin hoitaa rahaliikenteen. Sellaisesta suhteesta on ihan mahdotonta lähteä, kun ei ole edes henkilökorttia. Sit siinä painostetaan tekemään rikoksia, varkauksia, tai ottamaan velkaa ja petoksia sen toisen edun hyväksi. Siinäkin ne rikokset voi kohdistua tosi pieniin tukiin. (H3)

Eräs haastateltava nosti esiin myös kokemuksensa työpaikalla tapahtuvasta väkivallasta, jossa tekijänä on työntekijä. Vastauksessa korostuu ilmiön yleisyys ja haastateltava mainitsee kaikkien tuttujensa omaavan vastaavanlaisen kokemuksen työnantajan harjoittamasta systemaattisesta väkivallasta.

Sitten se hyväksikäyttö töissä vai mikä se on. Yksi työntekijä huijasi, sanoi, ettei ole enää töitä. Ei maksua, ei mitään ja sitten heitti pihalle asunnosta matkalaukun kanssa. Luulen, että hän huijasi minua aiemminkin maksujen kanssa. En ole varma. Se on jotenkin järjestäytyneitä rikollisuutta, kun olisi orja siellä. Monet työntekijät tekevät näin ulkomaalaisille. Minulla kaikki tuttavat täällä ovat joutuneet tällaiseen tilanteeseen. Jotkut ovat nyt asunnottomia, asuvat (hätmajoituspaikan nimi). Sellaista ei ihminen voi tehdä. Minusta hän on eläin, ei ihminen. Veisin itse heidät pimeään metsään ja rankaisisin jotenkin. En tiedä, pitäisi uhkailla, pelotella jotenkin. Olin sitten yhdessä hotellissa, kunnes rahat loppuivat. Tapasin siellä (henkilön nimi) ja hän sanoi (hätmajoituspaikan nimi). En ymmärtänyt mitään, miten Suomessa toimitaan. (H2)

Eri järjestöjen asunnottomuutta kokeville suunnattu matalan kynnyksen toiminta tai päiväkeskustoiminta nousi myös vastauksissa esille. Paikoissa kerrottiin esiintyvän henkistä väkivaltaa henkilöstön ja muita väkivallan muotoja palveluita käyttävien ihmisten suunnalta. Muun muassa vääräksi koettuun tai epäselviksi jäänein perustein uloskirjaaminen tai kyseisen palvelun epääminen ja porttikiellon asettaminen nousivat useammassa vastauksessa.

Kyllä mä olen (matalan kynnyksen paikan nimi) nähnyt. On aggressiivista huutamista, aina ei ymmärrä. Työntekijät ovat minulle kivoja. Minulla ei ole kokemusta, mutta muille kyllä huutavat, ulkomaalaisille, kun he eivät ymmärrä jotain... Joskus kävijät huutavat myös meille maahanmuuttajille. Varsinkin narko-

maanit. (Matalan kynnyksen paikan nimi) on ollut paljon väkivaltaa keväällä asiakkaiden välillä. Ja sitten työntekijät aggressiivisia, mutta ei mitään vakavaa. Kyllä mä ymmärrän, ulkomaalaiset ovat vain vieraita täällä. (H2)

Sit täytyy rehellisesti sanoa, että osa työntekijöistä sosiaalipalveluissa ja matalan kynnyksen palveluissa harjoittaa henkistä väkivaltaa. On sellaista haukkumista ja vähättelyä. Et käytetään sellaisia sanoa, jotka leimaa. (H3)

Elämässä on niin paljon erilaisia tilanteita, että kukaan ei tiedä, kuka voi kohdata väkivaltaa, mutta kyllä se on selvä, että kun käy (matalan kynnyksen paikan nimi) tai asuu (häitämajoituspaike n nimi), niin sitä on joka päivä. (H2)

7.4 Syyt väkivallan taustalla

7.4.1 Lähtökohdat, yhteiskunnan tila ja sosiaalinen ympäristö

Haastateltavat tunnistivat erilaisia tilanteita, paikkoja ja tekijäkohtaisia syitä väkivallan taustalla. Väki valtaa käyttävän ihmisten lähtökohtien, kuten henkilökohtaisten kokemusten ja persoonallisuuden ja kasvatuksen nähtiin vaikuttavan väkivallalla oireiluun.

Myös paikkakunnan, kaupunkialueen tai henkilön synnyinmaan kulttuurin nähtiin vaikuttavan käyttäytymismallien muodostumiseen. Haastateltavat kertoivat, että maiden välinen ero väkivallan yleisyydessä, rikoslainsäädännössä ja suhtautumisessa väkivaltaan voivat normalisoida väkivaltaa.

Väkivallan ajateltiin olevan epätoivon ja näköalattomuuden aiheuttama selviytymiseen ja valta-aseman säilyttämiseen käytettävä keino, jonka voi oppia esimerkiksi vankilaympäristössä. Eräs vastaajista näki myös, että muualta muuttaneiden kokema syrjintä ja yhteiskunnassa ulkopuolisuuden tunne näkyvät väkivallalla oireiluna ja jengiytymisenä.

Ihmisen lähtökohdat vaikuttavat kaikkeen. Siihen, miten ja missä kokee väkivaltaa. (Helsinki läisen lähiön nimi) kaksiossa juurettomassa tilanteessa kokee väkivaltaa. Tätä ei tapahdu (Varsinais-Suomen maakunnassa sijaitsevan kaupungin nimi) pikkukylässä. Ja joutuu itse raivaamaan itselle tilaa. Kysymys kuuluukin, joutuuko itse käyttämään väkivaltaa raivatakseen itselle tilaa? Mies muotoilee ympäristöä sellaiseksi, kuin haluaa. (H1)

Ihminen oppii näkemästään ja kuulemastaan. Kun on kasvanut yhteisössä, jossa väkivalta on normi, niin ei sitä edes ajattele tekevänsä väkivaltaa, ei sitä erota. Ei tarvi Suomesta kauas mennä, kun näkee, että lasten kurittaminen on ok. Että se yhteisö ja kulttuuri voi määritellä ne normit. Se kulttuuriperimä ohjaa ja yhteisö vaikuttaa. Niin kuin yleisesti kulttuuri, mutta sit myös sen yhteisön sisäinen kulttuuri varsinkin päihdekäyttäjien keskuudessa. (H3)

Kasvu ympäristön ja kasvatuksen nähtiin vaikuttavan ilmiön normaaliksi kokemiseen ja aiheuttavan väkivaltaista käyttäytymistä. Lapsuudessa koetun väkivallan uskottiin lisäävän väkivallalla oireilun riskiä aikuisiällä. Vanhempien yleinen huonovointisuus tai riippuvuussairaudet, kasvatustapa, henkilön laitostausta, samoin kuin ystäväpiirin vaikutus nousivat vastauksissa esille. Eräs haastateltava mainitsi väkivallan olevan ratkaisu tilanteisiin muiden tunnesäätelytaitojen puuttuessa. Samalla koettiin, että vanhemmat käyttävät väkivaltaa kuritoimeenpiteenä tai rangaistuksena.

Kasvatus kyllä vaikuttaa siihen, miten ihminen käyttäytyy. Ja sitten se elämä, ympäristö. Kun joka päivä näkee väkivaltaa ja sitten joku hyväksikäyttää, ja jos koko ajan haukutaan ja puhutaan aggressiivisesti, niin siitä tulee sellaista normaalia. Ei sitä sitten enää edes huomaa, ei siitä osaa muille kertoa. Koska miksi kertoa jostain niin tavallisesta. Kaikki nauraisivat, että no tuo on normaalia ja näin se kuuluu olla. Normaalissa kasvu ympäristössä muotoutuu vahvempi tai normaali identiteetti, kuin esimerkiksi alkoholiperheessä. Mun faija vei mut psykiatrille ja jätti sinne, kun mä olin kaks vee. Sieltä lastenkotiin ja koulukotiin. Olin 18, kun lähdin muotoilemaan omaa elämää rautatieasemalta. (H1)

Sit vielä tunnesäätely. Et ei ole oppinut käsittelee niitä tunteita. Et nyrkit ei pysy taskuissa. Ei käsitetä aina, mikä on edes väkivaltaa. Voi olla vaikea huomata sitä. Et hyväksikäytössäkin voi olla ihan siinä rajapinnalla, että mikä on yhteisesti sovittua vaikkapa niistä (maksu)korttien käyttämisestä ja milloin yksi hallitsee kaiken. Että siinä voi mennä ihan sekaisin, missä menee raja. Molemmilla. Että puuttuu se käsitys siitä väkivallan rakenteesta. (H3)

Henkilökohtaisen väkivaltakokemuksen todettiin lisäävän riskiä sekä käyttää väkivaltaa että joutua väkivaltaisten tekojen kohteeksi.

Tilaisuus tekee sen. Mun mielestä jokainen ihminenhän kykenee järkyttäviin tekoihin. Yleensä se on ihminen, joka on itse kokenut asunnottomuutta, epäoikeudenmukaisuutta ja väkivaltaa. Esimerkiksi siinä omassa piirissä väkivalta on voinut olla ok. Tai nähdään ihmisiä kertakäyttötavarana ja voidaan ryöstää ja pahoinpidellä. Ettei ole niin kuin sitä ihmisarvoa. Sellaisessa kulttuurissa joutuu helposti uhriksi ja sitä käytetään, kun tarvitaan. (H3)

Riippuvuussairauksien ja mielenterveyden sairauksien tai häiriöiden aiheuttaman käyttäytymisen nähtiin vaikuttavan väkivallan esiintyvyyteen.

Yleensä se on päihtynyt ihminen, joka lyö tai käyttää väkivaltaa. Jotkut juo, jotkut piikittävät ja sitten käyttäytyvät aggressiivisesti. (H2)

Se johtuu näistä narsistisesta persoonallisuushäiriöstä tai on myös ihan psykoopaatteja, jotka ei oo edes sairauksia vaan persoonallisuushäiriöitä. Et jotenkin näitä ei vielä edes osata tunnistaa. (H3)

Väkivallan kohtaamisesta kerrottaessa haastateltavien puheenvuoroista erottui ajatus väkivallan uhrin henkilökohtaisesta vastuusta. Eräs haastateltava mainitsi henkilökohtaisen heikkouden yhdeksi syyksi. Myös yleisesti hyväksyttävistä normeista poikkeava käyttäytyminen nähtiin väkivaltaa laukaisevana tekijänä.

Haastateltavat tunnistivat läheisriippuvuuden, yhteenkuulumisen tavoittelun, suojan hakemisen, ”rottailuun tai vasikoimiseen” syyllistymisen ja väkivaltaiseen suhteeseen jäämisen väkivallalle altistavana ”omana syynä”. Puheenvuoroissa myös viitattiin, että yhteiskunnassa esiintyy yleisesti hiljaista väkivallan hyväksyntää, jos taustalla oleva syy perustellaan uhrin oman toimintansa aiheuttamaksi.

Kun vankilassa käyttäytyy huonosti ja sanotaan ensin kiltisti ja se ei toimi, niin sitten vedetään turpaan. Sellissä istut yöllä ja mietit, että johtuiko se väkivalta siitä hakkaajasta vai onko se sittenkin mun omaa syytä. Sitten tajuaa, että sehän olikin mun omaa syytä. (H1)

Sitten tuo käyttäytyminen voi vaikuttaa. Esimerkiksi jos ihminen haisee tai on sekava. Siellä (Hätämajoituspaikan nimi) on erilaisia ihmisiä ja jos joku häiritsee, niin hänestä valitetaan tai hänet pakotetaan pois, joskus pahoinpidellään tai pilkataan, kiusataan. Jos vaikka on likainen tai hullu. Häntä kohtaan voidaan käyttää väkivaltaa. (H2)

Joskus väkivallan kokija tavallaan kokee tarvetta luottamaan johonkin ja luottaa johonkin, johon ei oikeasti pitäisi. Esimerkiksi sellaisessa väkivaltaisessa parisuhteessa on kuitenkin tarve sille läheisyydelle. Suurin vika näissä on se rakastuminen. Mulla on omassa elämässä sellaista kokemusta tosi väkivaltaisista suhteista. Niin väkivaltaisessa ja alistaisessa suhteessa on se ajatus koko ajan taustalla, ettei toinen ole oikeasti sellainen. Kuvittelee, ettei se toinen ole oikeasti paha, kun tekee sulle pahaa. Ja että se on ainoa kerta ja näin ei enää tapahdu. Ajattelee, että kunhan olen kiltti ja hän näkee, miten ihana olen ja miten rakastan, niin hän lopettaa. Että ei se ole se itse ihminen oikeasti tarkoituksella paha. (H3)

7.4.2 Asunnottomuus olosuhteena

Haastateltavien vastauksista käy ilmi, että he kaikki ajattelevat asunnottomuuden olosuhteena altistavan ihmisiä väkivallalle. Asunnottomuus kasvattaa riskiä joutua väkivallan uhriksi sekä altistaa käyttämään väkivaltaa.

Ajattelen, että kun on asunnoton niin on koko ajan väkivallan riski. (Hätämajoituspaikan nimi) ja (Tilapäismajoituspaikan nimi) tai kadulla siellä on väkivaltaa.

Siellä kaikilla ihmisillä on paha olla. Ja siellä käytetään enemmän alkoholia ja huumeita ja sitten tehdään typerä juttuja. (H2)

Asunnottomuus olosuhteena synnyttää ja ylläpitää väkivaltaa. Kyllä mä niin väitän. Ihmisillä on hylkäämisen kokemusta ja yhteisö tarjoaa turvaa ja raamit. Mutta myös altistaa erilaisille väkivaltakokemuksille koko ajan. Et niin kuin viedään kengät tai napit paidasta, jos niillä on rahallista arvoa. Et se onkin ristiriitainen kysymys. Et samalla yhteisö tuo sitä turvaa ja yhteisöllisyyttä ja sitten sisällä kuitenkin tapahtuu väkivaltaa. Vaikka on se turva, siihen kuuluu se, että se yhteisö ei ole yhteneväinen, ei ole samanlaisia ihmisiä. Siihen kuuluu erilaisia persoonia. On joitain kavereita, joihin sä luotat, mut sit yhteisön sisällä tapahtuu keskinäistä sörkkimistä. Tavallaan tänään sulla on kaksi kaveria ja sit huomenna ei yhtään. Et kaikki yksilötason ristiriidat, kahnaukset leviää koko yhteisöön ja yhteisö kääntyy yhtä ihmistä vastaan hetkessä. Et siellä on aina jollakin enemmän valtaa ja toisella vähemmän. Ja puheet leviää. Joskus pinnalle voi nousta vuosien takaisia puheita ja sut leimataan yhteisössä. Tilanteet voi eskaloitua väkivaltaan. Että yhteisö toimii kyllä turvana, kun uhka tulee yhteisön ulkopuolelta. Sisällä kuitenkin on omaa etua tavoittelevia yksilöitä. (H3)

Asunnottomuuden nähtiin vaikuttavan sitä kokevan ihmisen sosioekonomiseen asemaan, mikä johtaa syrjinnän ja rakenteellisen väkivallan kokemuksiin. Vastauksissa viitattiin myös asunnottomuuden kokemuksen myötä omaksuttuun identiteettiin ja sisäistettyyn stigmaan, joka vaikuttaa henkilön suhtautumiseen itseensä, oman ihmisarvon kyseenalaistamiseen.

Rakenteellinen väkivalta johtuu uhrin sosioekonomisesta asemasta. Ei oteta vakavasti palveluissa, eikä kuunnella loppuun asti. Sosioekonominen asema vaikuttaa siihen, miten sosiaalityöntekijä suhtautuu. Kadunkaveri ei lähtökohtaisesti pidä itseään minään. Ja sosiaalityöntekijä kokee olevansa parempi. Näissä tilanteissa syntyy rakenteellista väkivaltaa. (H1)

Rasismien nähtiin olevan suomalaisen yhteiskunnan rakenteissa ja syynä väkivaltaan. Vastauksissa viitattiin myös väkivallan olevan sisällä suomalaisessa kulttuurissa. Ennakoasenteellinen suhtautumisen Suomeen muualta muuttaneita kohtaan koettiin rakenteelliseksi väkivallan, epäoikeudenmukaisen kohtelun ja syrjinnän taustasyysiksi.

Suomalaisia on kyllä erilaisia, on hyviä ja huonoja ihmisiä. Jotkut sitten vihaavat meitä. Luulen, että ei suomalaiset joutuvat enemmän väkivallan kohteeksi. Suomalaiset tykkäävät säännöistä ja kun sinä tulet Suomeen he haluavat, että käytädyt kunnolla, että et riko sääntöjä. En osaa sanoa yksityiskohtia, mutta esimerkiksi vartijat käyttäytyvät maahanmuuttajia kohtaan väkivaltaisesti. Koska heidän mielestä ulkomaalainen on vain vieras täällä ja suomalaiset eivät salli, että rikkoo sääntöjä tai vielä pahempaa, jos rikkoo lakia. Ulkomaalaisia pitää rangaista, karkottaa heti suomalaisten mielestä. (H2)

Omat arvot ja rasismi, jotka nostaa päätään tällaisessa ympäristössä. Rasismissa kyse on siinä pelossa. Ei tiedetä tarpeeks eikä osata hakea sitä tietoa, että ei tarvitsisi pelätä muita. (H5)

7.4.3 Ennakoasenteet

Asenteellinen suhtautuminen asunnottomuutta kokeviin ihmisiin, epätietoisuus asunnottomuudesta olosuhteena ja elämäntilanteena olivat haasteltavien mukaan rakenteellisen väkivallan pohjalla. Haastateltavien mielestä viranomaisilta saattaa puuttua ymmärrystä asunnottomuuden seurannaisvaikutuksista, asunnottomuutta kokevan ihmisen arjen haasteista, mahdollisista neuropsykiatrisista piirteistä ja traumaista. Puutteellinen tieto voi muodostaa väärennlaisia mielikuvia ja ohjata asenteelliseen kohtaamiseen. Työntekijän harjoittaman väkivallan taustalla tunnistettiin myös pelko ja vallankäytön tarve.

Rakenteellinen väkivalta johtuu suppeasta ja asenteellisesta ajatuksesta. Jotenkin näköalattomuudesta, mistä asunnottomuus johtuu. Ihmisen pitää pudota johonkin lokeroon, että nähdään tarpeita ja voidaan tarjota palveluita, mitä on. Tavallaan se varallisuuden vähäisyys luo sellaisen pakon olla jonkun järjestön tai muun toisen tahon kanssa tekemisissä, että edes voi hakea ja saa palveluita. (H3)

Pelko, heikko itsetunto, oman arvon pönkittämistä ja sit ihan sellainen vanginvarhijan syndrooma, sellainen vallankäytön tarve taustalla. Ei osata kohdata ihmisiä. Ja sit kun ne on pelottavia tai arvaamattomia tai muistuttaa omista traumaista. Ei osata ottaa ihmisiä vastaan ja yritetään saada pois omista silmistä ja sitten se ongelma siirtyy johonkin toiseen paikkaan, mutta pois silmistä. (H5)

Ennakoasenteita asunnottomuuden tai siihen liittyvien seurannaisvaikutusten syistä nähtiin olevan myös aiemmin asunnottomuutta kokeneilla ihmisillä ja riippuvuussairauksista toipuneilla. Heillä koettiin olevan ennako-odotuksia esimerkiksi palveluiden sopivuudesta tai asunnottomuutta kokevien ihmisten toimintakyvystä.

Sit se johtuu niistä omakohtaisista kokemuksista. Lopetetaan näkemään ihminen vaan nähdään kaikki oman perspektiivin kautta. Niin kuin ajatellaan, jos mä olen onnistunut, niin kyllä se toinenkin onnistuu. Että, jos tää toimii mulle, niin tämä on oikea polku sulle.

Ja eihän se toimi niin, koska mikä toimii minulle voi ajaa toista ojasta allikkoon. Et ei niinku nähdä, että kaikilla on omat syyt. (H3)

7.5 Keinot väkivallan lopettamiseksi

Väkivallan lopettaminen tai ennaltaehkäisy nähtiin pääosin mahdollisena. Kaikkien haastattelujen vastauksista esille nousi väkivallan puheeksiotto. Vastauksiin sisällytettiin väkivallan näkyväksi tekeminen sekä laajemmin yhteiskunnassa että yksilötasolla. Väkivallan taustalla olevista syistä puhuminen nähtiin tärkeänä ja avun piiriin hakeutumiseen kannustavana toimenpiteenä. Toivottiin myös palveluista viestimistä ja niihin aktiivista ohjaamista.

Ihmisille pitää puhua enemmän, että he osaisivat hakea apua. Pitää puhua avusta ja palveluista, että ihmiset voivat saada apua väkivaltaan. (H1)

Taloudellista väkivaltaa. Se johtuu narsistisesta ja psykoottisesta käyttäytymisestä. Ihmiset luulevat, että heillä on oikeus kaikkiin. Heillä on niin kova tarve, että on joku jota ohjata, hallita. Huonosti tunnustetaan näitä häiriöitä vielä. Näistä täytyy alkaa puhumaan, että nähdään se, miksi jollakin on vallan tarve tai miksi käyttää systemaattisesti väkivaltaa. Niin, sitten voisi lisätä tietoa, että ihmiset myös osaisivat lähteä tällaisista suhteista. (H3)

Ja sit pitää sanoa, että on vaikea ottaa puheeks sellaisia tilanteita. Kun kaikissa palautteissa kysytään hyviä asioita, vähän niinku ohjataan antamaan hyvää palautetta. Et ei kukaan sano paha työntekijöistä. Et tosi paljon pelätään, että palvelu muuttuu. Et omaan asemaan jotenkin vaikuttaa, jos puhuu väkivallasta. Pelätään, että yhtäkkiä suljetaan ulkopuolelle ja ei enää saa tulla. Ja myös se, ettei edes uskota, niin se vaikuttaa. (H5)

Turvallinen ympäristö edistää väkivallattomuutta ja vaatii sitoutumista. Turvallisen tilan rakentamisen nähtiin muuttavan vahingollista käyttäytymiskulttuuria ja lisäävän tietoisuutta väkivallasta ja sen seurannaisvaikutuksista. Turvallisesta tilasta puhuttaessa nostettiin tilan fyysiset ominaisuudet, kuten avaruus. Tilan tulisi taata rauhallinen oleskelu kaikille. Toiseksi turvallisuuden nähtiin lisääntyvän poliisin valvontatyön tehostamisen myötä.

Et kokonaanhan sitä väkivaltaa ei valitettavasti saada pois. Koska ihminen on ihminen. Mutta voidaan päästää pois ajatuksesta, että noi nyt vaan sörkkii toisiaan ja kuuluu asiaan. Vaan saadaan turvallinen tila kaikille, luodaan ymmärrys, mistä se väkivalta johtuu ja mitä se on. Että sen käyttäytymiskulttuurin pitää muuttua. Ettei enää anneta mennä läpi sormien. Vaan kaikesta pitää sanoa, puuttua. Ja ettei itse käytä väkivaltaa. Siihen pitää sitoutua. (H3)

Minun mielestä poliisin pitäisi valvoa enemmän. Ja rangaista. En tarkoita pampuja tai mitään sellaista hakkaamista tai sitomista. Vaan että olisi sakkoja ja jotain rangaistuksia. En hyväksy sellaista voimankäyttöä, mutta puuttumista kuitenkin. (H2)

Noi (matalan kynnyksen paikan nimi) isot tilat saa kiitosta. Pääsee syrjään ja saa istua rauhassa. Et pienessä tilassa on hankalaa ja syntyy kähinöitä. Kun on tilaa,

niin ei tarvii olla samassa pöydässä. Aika äkkiä siinä joku tappelu tulee, ku toinen härvää pöydässä ja joku istuu siihen, et aika nopeasti sanotaan, että painu vittuun ja sit tulee tappelu. (H4)

Kasvatus ja varhainen puuttuminen ennaltaehkäisyä tulisi vastaajien mielestä aloittaa perheistä ja lasten parissa tehtävästä työstä. Väkivallasta tulisi puhua avoimesti syitä taustoittamalla.

Esimerkiksi lasten pitää olla aina turvassa vanhempien kanssa. Ettei lapsi edes näkisi väkivaltaa. Ja lapsille täytyy kertoa, mikä on oikein ja väärin. Sitten jos lapsi näkee joskus, että joku lyö tai jotain sellaista, niin vanhempien pitää selittää, mikä on syy ja että näin ei saa tehdä. Pitäisi niin kuin enemmän puhua väkivallasta ja pahasta. Kertoa että väkivalta on väärin. Aikuisten kohdalla on vaikeampaa. Jos joku haluaa lopettaa. Minun mielestä aikuisetkin voivat oppia, jos vaan haluavat. (H2)

Henkilökohtaiseksi väkivallan ennaltaehkäisemistoimenpiteeksi ehdotettiin päihteidenkäytön lopettamista. Tämä vähentäisi sekä väkivallan käyttämistä että kokemista.

No ei pitäisi käyttää päihteitä. Se on aina, että väkivaltaa käyttävät enemmän päihytyneet, niin kuin juopot ja narkomaanit. Ja sitten myös, jos itse on juonut, niin joutuu väkivallan kohteeksi helposti, kun ei pysty puolustautumaan. (H2)

Haastatteluissa toivottiin stigmatisoivan, leimaavan ja syrjivän puheen lopettamista. Palvelutuottajia tulisi velvoittaa tunnistamaan väkivaltaa ja sitoutua väkivallattomuuteen.

Puheella. Puhe muokkaa asenteita yksilöä kohtaan. (H3)

Jos palvelut tuottaa tällaista asenteellista ja leimaavaa puhetta, niin se ei ole millään tasolla hyväksyttävää. Siinä on niin vahva lataus, se on niin stigmatisoivaa, että se on sitä väkivaltaa itsessään. Mun mielestä meidän, jotka tuottaa palveluita on pidettävä huolta siitä, ettei me tuoteta omalla puheella lisää väkivaltaa. (H3)

Palvelutuottajilta ja ammattilaisilta vaadittiin lisää vastuunottoa tiedon tuottamisessa ja syrjintään ja väkivaltaan puuttumisessa. Haastateltavat näkivät, että ammattilaisten kouluttaminen ja väkivaltaan puuttumiseen vastuuttaminen vähentää vihapuhetta ja väkivaltaa heidän toimintaympäristöissään.

Puuttumalla tilanteisiin esim. rasistisiin solvauksiin tai nimittelyyn yleensä. Mä vastuutan kaikkia työntekijöitä. Että se on heidän suora velvollisuus tuottaa puhetta, joka ei syrji. Ja tuottaa tietoa, niin kuin tuoda julki, mikä on väkivaltaa, mitä

ei saa tehdä. Et me pystytään asettamaan raamit. Me ei pystytä muuttamaan asunnottomien kadulla kohtaamaa vihapuhetta ja väkivaltaa, mutta voidaan meidän palveluissa. (H3)

Ja tähän tarvitaan koulutusta työntekijöille, miten puhutaan. Että se olisi kaikkien niskarangassa, että tulee puuttua kaikkeen väkivaltaan. Mä ajattelen, että kun he sitoutuu, niin se tapa siirtyy niihin porukoihin. Että ihmiset oikeasti ymmärtää, mitä on väkivaltaa. (H3)

Päiväkeskuksiin tarvitaan yhteiset säännön henkilökunnalle. Kun yksi paapoo ja toinen kieltää, niin porukka on ihan sekaisin. Et pitää olla rajoituksia kävijöillä. Et ei se toimi, ku henkilökunnan kesken on ristiriita ja he riitelee. Et ei saa olla sellaista puolueellisuutta, kun juttuja ratkaistaan. Että se, joka mielistelee, saa tehdä mitä vaan. Silloin syntyy kuppikuntia. Sellaista epätasa-arvoa on. Toiset saa etuuksia ja toisia katsotaan kieroon. Sanotaanko näin, että jos ollaan lepsuja niin se tuo sitä väkivaltaa. Porukka ei pidä missään arvossa sellaisia lepsuja työntekijöitä. Et pitää olla tiukat rajat työntekijän suunnalta. Rajattomuus on se, että saa tehdä mitä haluaa. (H4)

Rajojen ja sääntöjen asettaminen tuotiin esille sekä puhuttaessa kohderyhmästä että työntekijöiden käyttämien toimintamallien yhteydessä.

Rajat työpaikoilla. Jos olet kohtamistyössä, niin sen oman elämän reflektointi, oman vapaa-ajan reflektointi, työelämän reflektointi. Et ei voi tuoda sellaisia asenteita töihin, jotka ruokkii väkivaltaa. Työyhteisössä täytyy olla avointa keskustelua ja sitten työnohjausta. Et jos jotain väkivaltaa tai asiatonta tapahtuu työntekijöiden suunnalta, niin niistä pitää voida puhua ja sitten pitää olla kyllä selvät irtisanomisperusteet, jos mikään ei muutu. Et sit täytyy pohtii, onko ihminen oikealla alalla töissä. (H5)

Asunnottomuuden poistamisen, asumisyksiköiden kokojen pienentämisen ja jokaiselle oman turvallisen asumisratkaisun varmistamisen nähtiin vähentävän väkivaltaa. Haastateltavat jakoivat näkemyksen siitä, että asunnottomuuspalveluita suunniteltaessa tulisi panostaa riskien kartoitukseen ja väkivaltatilanteiden ennakoitavuuteen.

Ja voitais poistaa ensin se asunnottomuus kokonaan. Pitäis saada toimimaan palvelut ennakoiden. Et se mun täytyy sanoa, että hätämajoitus alkaa olla jo historiaa. Että jos olisi jokaisella, nii kuin (Tilapäismajoituspaikan nimi) edes oma huone ja pitäisi rakentaa pienempiä asumisyksiköitä. Sellaista turvallista tilaa kaikille taustastaan riippumatta. Se vähentää väkivaltaa. (H3)

8 HAVAINNOINNIN TULOKSET

Havainnointitilanteessa opinnäytetyön tekijä jakoi samaa reaaliajassa tapahtuvaa todellisuutta (Hirsjärvi & Hurme 2010, 17–18) Vva ry:n matalan kynnyksen palveluita käyttävien ihmisten kanssa: hän käytti samaa fyysistä tilaa, näki heidän suorittavan rutiinotoimintojaan, kuten ruokailua, hygieniatoimenpiteitä, pyykinpesua ja viranomaisasioiden hoitoa; kuuli ihmisten välisiä keskusteluja; havainnoi tilan käyttöä ja muuta nonverbaalista viestintää. Havainnointitilanteessa kerätty aineisto toimii täydentävänä osuutena kysely- ja haastatteluaineistolle.

8.1 Fyysisen ja taloudellisen väkivallan merkkejä

Havainnoinnin aikana tilassa ei tapahtunut fyysistä tai muuta ihmisen fyysistä koskemattomuutta loukkaavaa tai henkilökohtaista omaisuutta vahingoittavaa väkivaltaa.

Havainnointi osoittautui oivaksi työkaluksi selittämään opinnäytetyön tekijän havainnoiman todellisuuden ja kyselytutkimukseen vastanneiden ihmisten antamien vastausten välisiä ristiriitoja. Näiksi ristiriidoiksi opinnäytetyön tekijä oli identifioinut esim. muualta Suomeen muuttaneiden ihmisten väkivaltakokemustensa vähättelyn ja salaamisen maaliskesäkuussa toteutetun kyselytutkimuksen aikana. Kyselytutkimustilanteissa opinnäytetyön tekijän ennestään tuntemaa kävijää kertoi, ettei ole koskaan kokenut tai koe väkivaltaa. Havainnointitilanteessa samoilla ihmisillä oli väkivallan jättämiä jälkiä, kuten ruhjeita ja mustelmia. Opinnäytetyön tekijän oli tämän perusteella syytä epäillä, että kävijät olivat kokeneet fyysistä väkivaltaa havainnointitilanteiden ulkopuolella. Havainnointitilanteessa kävijät myös lähestyivät opinnäytetyön tekijää ja kertoivat kuulumisiaan. Näissä kohtaamisissa he nostivat esille kokemuksiaan käyttämässään sosiaalipalveluissa kohdatusta rakenteellisesta syrjinnästä ja samoja palveluita käyttävien ihmisten heihin kohdistamasta rasismista. Eräs henkilö kertoi myös häneen aiemmin kohdistuneesta omaisuusrikoksesta.

8.2 Vuorovaikutus

Havainnoinnin aikana opinnäytetyön tekijä havaitsi kohderyhmän noudattavan vuorovaikutussääntöjä suhteessa henkilöstöön. Henkilöstön rooli oli kävijöille selkeä ja vuorovaikutus liittyi pääosin paikan toimintaan, esim. aukiolo- ja ruokailuaikoihin. Havainnointijaksolla opinnäytetyön tekijä huomasi, että kohderyhmä ja henkilöstö jakavat yhteisen ymmärryksen tilan käytötarkoituksesta, yhteinen toiminta ja säännöt näyttäytyivät sopimuksenvaraisina, henkilöstön

ja kävijöiden väliset keskustelut ilmentävät yhteisymmärrystä ja viestivät rauhallisesta ilmapiiristä vailla jännitteitä.

Vuorovaikutus samaa palvelua käyttävien ihmisten välillä koski pääosin sanallista ja ei-sanallista tervehtimistä, kuten nyökkäilyä, hymähdystä, käden nostoa tai puristusta sekä kuulumisten vaihtoa. Kolmen havainnointipäivän aikana opinnäytetyön tekijä sai käsityksen, että kielen, majoituspaikan tai muun yhdistävän tekijän perusteella muodostetut ”ryhmittymät” kommunikoivat keskenään harvoin. Käsitys vahvistui myös tarkastellessa ryhmien sijoittumista tilassa esim. kieliryhmittäin tai saman majoituspaikan mukaan.

Tilan käyttö oli harkittua ja tiedostettua. Eletutkimuksessa toiminnan tiedostamisesta viestivät tyypillisesti muun muassa nonverbaalisen viestinnän eri osa-alueet: eleet, katseen käyttö, kasvojen ilmeet, kehon asento ja ihmisten väliset etäisyyden viestintätilanteessa (Haddington & Kääntä 2011, 16–17). Havaintojaksolla huomattiin, että silloin kun kävijöitä oli tilassa vain muutamia, ihmiset sijoittuivat mahdollisimman etäälle toisistaan ja vuorovaikutus oli vähäistä. Kävijämäärän kasvaessa ihmiset hakeutuivat niiden kävijöiden seuraan, joiden kanssa he kuuluvat esim. samaan etniseen ryhmään tai joiden kanssa he jakavat samoja intressejä. Jälkimmäisissä tilanteissa ihmiset ikään kuin hakivat lupaa omalle toiminnalleen, (esim. lupaa istua samaan pöytään) nimenomaan nonverbaalisella viestinnällä. Kuten Haddington ja Kääntä toteavat eleillä ja keholla viestintä luo sosiaalisia tilanteita. (Haddington & Kääntä 2011, 32).

Sanallista vuorovaikutusta seurattessaan opinnäytetyön tekijä kuuli kohderyhmän käyttävän toisistaan tai muista tilojen ulkopuolella olevista ihmisistä nimityksiä kuten ”nisti”, ”alkoholisti” ja ”vammainen”. Suurimmassa osassa tilanteita käytettyjä nimityksiä painotettiin kirosanoin, korottamalla äänen voimakkuutta tai muuttamalla intonaatiota. Tästä voidaan päätellä, että nimitykset olivat negatiivisesti latautuneita, ja niiden tarkoitus oli loukata.

Havainnoinnin aikana opinnäytetyön tekijä kuuli kaksi kertaa naisoletetuille ihmisille osoitetussa puheessa sanat ”huora” ja ”ämmä”. Yleisinä haukkumasanoina esiintyivät älykkyyttä kyseenalaistavat nimitykset, joilla kommentointiin ihmisen toimintatapaa.

8.3 Etnisyyteen tai syntyperään viittaavat haukkumasanat

Eri taustoista tulevien ihmisten puhe ”toisista” sisälsi nimityksiä ja stereotypioita, joilla tietty etninen ryhmä ”leimattiin” tietyllä tavalla kommunikoivaksi, käyttäytyväksi tai omaavan samanlaisia tarpeita esim. tiettyyn ruokavalioon tai palveluun.

Kolmen päivän aikana eri ihmiset käyttivät rasistisia haukkumasanoja kaikkiaan seitsemän kertaa. Niihin lukeutui sekä ihmisiin suoraan suunnattuja loukkauksia että kommentointia esim. kyseisten ryhmien jäsenien (väitetyistä) käyttäytymismalleista.

Kaksi kertaa venäjänkielisiä ihmisiä nimiteltiin ”r-sanalla”. Rodullistetuista ihmisistä käytettiin kaksi kertaa ”n-sanaa”. Arabiankielisistä käytettiin kerran nimetystä ”terroristi”. Suomen romaneista ja Kaakkois-Euroopan romaneista käytettiin kahdessa eri yhteydessä useita kertoja halventavaa ja loukkaavaa nimitystä.

Tilanteissa, joissa opinnäytetyön tekijä havaitsi suomalaisen henkilön puhuvan Suomeen muualta muuttaneista ihmisistä vierustovereilleen, liittivät puhujat yleensä ”vitun” tai ”saatanan” -kirosanat haukkumasanan eteen, esim. ”vitun mamut” tai ”vitun r-sana”, ”noilla saatanan maahanmuuttajilla...”. Tällaisia ilmaisuja havaittiin yhteensä neljä kertaa. Muualta Suomeen muuttaneista sekä Suomessa syntyneistä ihmisistä, joilla on monikulttuurinen tausta, käytettiin yleisesti nimityksiä ”mamu”, ”matu”, ”maahanmuuttaja”.

Yleisiä yleistäviä ja eriarvoistavia kommentteja, jotka kohdistuivat oletettavasti muualta muuttaneisiin olivat mm. ”oppisivat meidän tavoille”, ”nuo ei osaa käyttäytyä”, ”nuo on vallanneet meidän paikan”. Vastaavanlaista kommentointia havainnoitiin yhteensä viisi kertaa. Kyseiset kommentit osoitettiin oman ”ryhmän” jäsenelle, vierustoverille tai henkilökunnan edustajalle. Opinnäytetyön tekijän tulkinnan mukaan kaikissa näissä tilanteissa kommentoija pyrki luomaan eroja itsensä ja omaan ”ryhmään” kuuluvien ihmisten ja toisaalta Suomeen muualta muuttaneiden välillä ja tavoitteli vastakkainasettelua. Erityisesti me ja ne -persoonapronominien käyttö vahvisti tilanteiden vastakkainasettelua.

Opinnäytetyön tekijä ei havainnointimenetelmälle ominaisen, tilanteiden ulkopuolella pysyttelevän tarkkailijaroolinsa takia lähestynyt haukkumisen tai kritiikin kohteena olleita ihmisiä kysyäkseen, ymmärsivätkö he tai kuulivatko he haukkumasanoja.

8.4 Sukupuolinormit vuorovaikutuksessa

Havainnoinnin aikana huomattiin viitteitä sukupuolinormeista vuorovaikutuksessa. Miesoletetut kävijät olivat ystävällisiä nimenomaan naisoletettuja kävijöitä kohtaan ja huomioivat heitä esim. ruokailun aikana. Opinnäytetyön tekijä kuuli kaksi naisen ulkonäköön ja yhden seksuaalisuuteen liittyvän kommentin.

Kolmen päivän aikana opinnäytetyön tekijä havaitsi merkkejä mahdollisesta sosiaalisesta väkivallasta, mikä ilmeni henkilön käyttäytymisen, liikkumisen, puhelimen käytön ja henkilökunnan lähestymisen rajoittamisena.

9 YHTEENVETO

Opinnäytetyössä tarkasteltiin asunnottomuutta kokevia ihmisiä väkivaltatekojen uhreina. Kysymyksenasettelussa korostettiin väkivallan kokemuksia, ei tekoja. Valinnan taustalla oli tarve lisätä ymmärrystä asunnottomuutta kokevia ihmisiä kuormittavista, terveyteen ja elämään kohdistuvista uhkatekijöistä sekä palveluiden aukkokohtista. Uhrin näkökulma on yleensä keskeinen, kun tarkastellaan ihmisen rikosten tai väkivallan kohteeksi joutumisen riskin vaihtelevuutta (Kivivuori, Aaltonen, Näsi, Suonpää & Danielsson 2018, 83).

Nummenmaan mukaan uhri saa osakseen sympatiaa ja empatiaa sekä moraalisen yliotteen kun taas väkivallan tekoon syyllistyneen katsotaan toimineen aina väärin. Uhrista puhuttaessa on selvää, että hän on aina heikommassa asemassa, minkä myötä uhri kärsii esimerkiksi taloudellisista menetyksistä tai vammautumisesta. (Nummenmaa 2022, 153.) Opinnäytetyön tekijän uhrinäkökulman valintaa perustelee tavoite paitsi selittää ilmiötä, myös vaikuttaa siihen, lieventää ennakoasenteita ja lisätä ymmärrystä. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole uhriutumiskulttuurin kylväminen tai yksilöiden vastuusta vapauttaminen, vaan tiedon lisääminen ja ratkaisukeinojen löytäminen.

Väkivallan tekijöistä puhumisesta ei tutkimuksessa voinut välttyä, sillä aihe nousi esille kaikkien tutkimukseen vastanneiden kommentoinnissa. Tutkimukseen osallistuneet korostivat vastauksissaan väkivallan tekijöiden motiiveja tekojen taustalla. Oman uhriaseman pohtiminen näkyi enimmäkseen rakenteellisen ja sosiaalisen väkivallan syiden taustoittamisessa.

Väkivaltarikollisuuden tutkimuksessa on tutkittu rikosalttiuden ja rikosuhrialttiuden korrelaatiota eli tekijän ja uhrin roolien päällekkäisyyttä (victim-offender overlap). Tutkimuksilla on osoitettu, että rikoksia tekevillä ihmisillä on kohonnut riski joutua rikoksen uhriksi. (Kivivuori ym. 2018, 83, 126.) Opinnäytetyön tekijä tiedosti osan asunnottomuutta kokevista syyllistyneen väkivallantekoihin. Kohderyhmän keskinäisen väkivalta- ja rikoskäyttämisen syyt nousevat tutkimuksessa esille ja niitä tarkastellaan kriminologian teorioiden näkökulmasta.

Koska asunnottomuus on ilmiönä heterogeeninen, on huomioitava ettei kaikkia asunnottomuutta kokevia tule leimata väkivallan käyttäjiksi. Väkivalta ei myöskään kosketa kaikkia asunnottomuutta kokevia ihmisiä. Opinnäytetyössä keskitytään ainoastaan Vailla vakinaista asuntoa ry:n palveluissa kohdattaviin, samaa arkitodellisuutta jakaviin asunnottomuutta kokeviin ihmisiin, joilla on Vva ry:n ruohojuuritason kohtaamistyössä havaittu korkeampi riski joutua väkivalta- ja rikostekojen uhriksi elämäntilanteensa vuoksi.

9.1 Johtopäätökset

Väkivalta tulee esille monen asunnottomuustutkimuksen terveydentilaa käsittelevissä osioissa. Tämä tutkimus asunnottomuutta kokevien ihmisten väkivaltakokemuksista osoittaa, että väkivallalla on mittava rooli Vva ry:n palveluita käyttävien asunnottomuutta kokevien ihmisten elämässä. Opinnäytetyön tulokset vahvistavat järjestön työssä kertyneitä havaintoja ilmiöstä.

Enemmistö kyselytutkimukseen vastanneista ja kaikki haastateltavista olivat kokeneet väkivaltaa ja todistaneet toisiin asunnottomuutta kokeviin ihmisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Väkivaltakokemuksia oli eri sukupuolia ja kansalaisuuksia edustavilla, kaikissa kyselytutkimuksessa esiin tuoduissa majoituspaikoissa yöpyvillä ja asumisyksiköissä asuvilla ihmisillä. Havainnoinnin aikana opinnäytetyön tekijä ei todistanut fyysistä väkivaltaa tai omaisuuteen kohdistuvia rikoksia, mutta näki kävijöiden kehoissa merkkejä fyysisestä väkivallasta ja havaitsi viitteitä sosiaalisesta väkivallasta.

Tutkimustulosten perusteella voidaan päätellä, ettei asunnottomuutta kokeville ole tarjolla matalan väkivaltariskin paikkoja. Tutkimukseen osallistuneet olivat kokeneet väkivaltaa kaikissa paikoissa, joissa he tyypillisesti viettävät aikaa ja joita opinnäytetyön tekijä oli nimennyt kyselylomakkeen monivalintavastauksissa. Katu sekä julkiset ja kaupalliset tilat osoittautuivat asunnottomuutta kokeneiden kannalta kaikkein turvattomimmiksi.

Tutkimus osoittaa, että eniten väkivaltaa koettiin väkivallan uhrille ennestään tuntemattomien ihmisten taholta. Toiseksi yleisin väkivallan tekijä on järjestyksenalvoja tai vartija. Edellä mainitut esiintyivät useimmiten väkivallan tekijöinä miesten vastauksissa. Naiset puolestaan olivat kokeneet eniten väkivaltaa lähiomaisen, sukulaisen, ystävän tai kumppanin taholta.

Tutkimushaastatteluissa nousi esille, että järjestöjen ylläpitämissä matalan kynnyksen paikoissa koetaan henkistä ja rakenteellista väkivaltaa, vallankäyttöä, ulossulkemista ja mm. etniseen taustaan kytkeytyvää syrjintää henkilöstön taholta. Myös järjestöjen tiloissa esiintyvä, samoja palveluita käyttävien ihmisten keskinäinen väkivalta nousi haastatteluissa esille. Havainnointitilanteessa opinnäytetyön tekijä kuuli kohderyhmän käyttävän henkiseksi väkivallaksi luokiteltavaa kieltä ja syrjivää puhetta, jolla kyseenalaistettiin muualta Suomeen muuttaneiden oikeutta käyttää Vva ry:n tarjoamia palveluita.

Tutkimukseen osallistuneista väkivaltaa kokeneista ihmisistä suurin osa oli kokenut fyysistä väkivaltaa. Toiseksi eniten osallistujilla oli kokemuksia henkisestä väkivallasta. Yleisesti ot-

taen fyysisen väkivallan tunnistaminen on yhteiskunnassamme tavanomaisempaa kuin rakenteellisen väkivallan, jota on joko haasteellisempaa tunnistaa tai siihen suhtaudutaan vähemmän vakavana väkivallan muotona. Tämä ilmeni kyselytutkimuksen aikana esimerkiksi siten, että opinnäytetyön tekijän luetellessa, millaisia väkivallan muotoja kyselytutkimuksessa kartoitetaan, moni vastaaja hymähti tai kommentoi ivallisesti rakenteellisen ja sosiaalisen väkivallan maininnan kohdalla. Eräs vastaaja kertoi ääneen mielipiteensä, etteivät kyseiset väkivallan muodot ole lainkaan väkivaltaa. Toinen taas koki niiden olevan niin yleisiä, ettei osaa eritellä yksittäisiä tapauksia. Sen sijaan kokemusasiantuntijat tunnistivat rakenteellisen ja sosiaalisen väkivallan yleisinä väkivallan muotoina.

Erään haastateltavan mukaan etäisyys omaan väkivaltakokemukseen, traumaattisten kokemusten läpikäynti, omien oikeuksien tunteminen, oman tiedon lisääntyminen sekä työssä havaittu muiden kohtaama väkivalta auttavat tunnistamaan ja nimeämään väkivaltaa ja jäsentelemään tietoa. Kokemusasiantuntijoiden mukaan syvällä rakenteissa olevaa väkivaltaa ei ole helppoa tunnistaa, koska se on niin lähellä, jatkuva osa omaa arkea.

Rakenteellisen väkivallan käsittelemisen lisäksi teemahaastatteluissa toistui aiheena vahingollinen kielenkäyttö väkivallan muotona, vanhentuneiden termien käytön stigmatisoiva vaikutus ja asunnottomuutta kokeneiden väärin identifioiminen ja leimaaminen. Hirsjärvi ja Hurme näkevät, että käytettävä kieli on instrumentti, jolla ihminen toteuttaa itseään ja kehittyy sosiaalisena olentona. Tietoisena toimijana hän ottaa kantaa ja tekee aloitteita nimenomaan kieltä käyttämällä. Kielellisen ilmaisun merkitys painottuu erityisesti niiden toimijoiden kohdalla, joilla on valtaa. Hirsjärvi ja Hurme kirjoittavat, että valtatekijät määrittelevät käsitteiden laatua: millaisia ilmaisuja on hyväksyttävää käyttää. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 18, 49.)

Haddington ja Kääntä puolestaan näkevät eleiden käytön kokonaisvaltaisempaan ja moniulotteisempaan viestintämuotona kuin yksiulotteisena pitämänsä kielen (Haddington & Kääntä 2011, 16–17, 31). Havainnointitilanteessa ilmeni, että erityisesti vahingolliseen puheeseen, kuten yleistyksiin ja haukkumasanoihin kytkeytyneet eleet ja ilmeet toimivat lauseen jatkeena tai jäsenenä sellaisissa tilanteissa, joissa jokin sanallinen osa jätetään pois. Kineesikan eli eleiden tarkastelun avulla opinnäytetyön tekijä pystyi havainnoimaan kohderyhmän näkemyksiä toisistaan ja toisiinsa liittyviä tunteita, vaikeivat niistä puhuttu suoraan. Eleiden lisäksi myös paralingvistiset ominaisuudet, kuten painotukset, äänenlaatu, intonaation muutos ja äännähdykset viittasivat havainnointitilanteen joissain tapauksissa halveksumiseen tai inhoon (Gerlander & Poutiainen 2009, 83).

Kyselytutkimukseen osallistuneista monikaan ei maininnut väkivaltaan pakottamista, mutta muutamatkin maininnat herättivät jatkokysymyksiä muun muassa siitä, millaiseen väkivaltaan ja kuka vastaajia on pakottanut yms. Haastatteluista kävi kuitenkin ilmi, että esimerkiksi taloudelliseen väkivaltaan, omaisuusrikoksiin, näpistyksiin tai varkauksiin pakottaminen on hyvin tyypillistä pariskuntien keskuudessa ja velkaantumisen hoitamisessa.

Kyselytutkimuksen vastaajista suurin osa koki väkivaltaa viikoittain. Väkivallan toistavuutta tarkasteltaessa ei eri sukupuolia edustavien eikä kansalaisuuksien välillä ollut eroja. Päivittäin väkivaltaa kokevien vastaajien osuus oli hyvin pieni. Haastatteluissa korostui henkisen, rakenteellisen, sosiaalisen ja taloudellisen väkivallan arkistuminen, sitä kerrottiin esiintyvän lähes päivittäin.

9.1.1 Sukupuolen merkitys väkivaltakokemusten eroissa

Naisten asunnottomuuskokemuksia käsittelevissä tutkimuksissa väkivaltakokemukset näyttävät asunnottomuuteen johtavana syynä ja asunnottomuusjakson varjona. Naisten kokemuksia asunnottomuudesta tutkinut Riitta Granfelt on väitöskirjassaan todennut, että kadulla asuvat naiset ovat haavoittuvassa asemassa, katuelämä on väkivaltaista ja naisten riski joutua seksuaalisen väkivallan ja pahoinpitelyn uhriksi on suuri. Asunnottomuuskokemukseen kuuluu ihmissuhteita, joissa esiintyy sekä fyysistä että henkistä väkivaltaa. (Granfelt 1998, 64, 68, 74, 176.)

Naisten myös tiedetään kokevan väkivaltaa ja sen uhkaa miehiä enemmän ja eri tavalla (Granfelt 1998, 74; Karkulehto & Rossi 2017, 14). Tuoreimmissakin julkaisuissa on todisteita naisten kohtaamasta väkivallasta ja väkivaltakokemusten seurannaisvaikutuksista. Niistä ”Kohti kotia ja turvaa – Naiserityisyys asunnottomuustyössä” Granfelt esittää naisten asunnottomuuden ja väkivallan monitasoisen suhteen yhdeksi keskeiseksi teemaksi sekä suomalaisessa että kansainvälisessä asunnottomuustutkimuksessa ja keskustelussa. Julkaisussa todetaan myös, että etenkin äärimmäisissä muodoissaan asunnottomuus altistaa naisia väkivallalle ja hyväksikäytölle. Sukupuolittuneen väkivallan kokemukset myös traumatisoivat naisia. Traumatisoitumisen kokemukset saattavat ilmetä ruumiillisin oirein, parisuhde- ja vuorovaikutusongelmin, asumisen haastein sekä häpeän ja syyllisyyden tuntein. Kaiken kaikkiaan väkivallan vaikutukset elämään ovat pitkäkestoisia. (Granfelt 2020, 18, 21–23; Lehtonen 2020, 37–39.) Myös taloudellinen väkivalta, esimerkiksi kumppanin haltuunottaessa pankkikortin tai verkkopankkitunnukset, seksin myymiseen tai rikoksiin pakottaminen nostetaan esiin yleisinä naisiin kohdistuvina väkivallan muotoina (Gergov-Koskelo & Ahtola-Poiesz & Virrankoski 2020, 46).

Asunnottomien naisten palveluita asunnottomuutta kokeneiden naisten kertomana tutkinut Pia Sillanpää luokittelee opinnäytetyössään naisten kokevan fyysisen ja psyykkisen väkivallan lisäksi mm. seksuaalista-, taloudellista-, kunnia-, uskonnollista- ja digitaalista väkivaltaa (Sillanpää 2022, 28–29).

Tässä tutkimuksessa sukupuolten välisiä eroja tarkasteltaessa fyysistä ja henkistä väkivaltaa esiintyy yhtä paljon sekä naisten että miesten arjessa. Sen sijaan enemmän seksuaalisen väkivallan kokemuksia oman ryhmän sisällä on nimenomaan naisilla. Naisten riski joutua taloudellisen väkivallan ja seksuaalirikoksen uhriksi tai tulla pakotetuksi vastikkeelliseen seksiin nousi esille haastatteluista. Sekä kyselyyn vastanneet että haastateltavat tunnistivat asunnottomuutta kokevien naisten erityisen haavoittuvan aseman ja totesivat naisilla olevan korkeampi väkivallan uhriksi joutumisen riski. Myös havainnointitilanteessa kiinnitettiin huomiota miesten epäasialliseen kommentointiin naisten ulkonäöstä, mikä voi viestiä haavoittuvuudesta.

Katiskon ja Laineen mukaan palvelujärjestelmässä ei toistaiseksi tunnisteta naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja seksuaalista hyväksikäyttöä. Naiset kertovat tutkimuksessa kokemustensa mitätöimisestä ja ”pakollisena pahana” pitämisestä. (Katisko & Laine 2023, 12.) Tämän tutkimuksen haastatteluista oli tunnistettavissa samansuuntaisia kokemuksia:

Naiset ku joutuu hakee yöpaikkaa, niin siellä joku äijä rupee uhkailee ja kiristää. Se on enemmän naisilla se riski. Joutuu sit tekee kaiken maailman palveluksia ja alistua kämpän omistajan tahtoon. Ku naisilla ei oo muita vaihtoehtoja missä olla. Et ei kukaan vie asunnotonta naista kotiin, jos ei oo taka-ajatuksia ei se mitään hyväntekeväisyyttä ole. Tai sit se nainen varastaa jotain tai on kamoissa, niin siinä sit tapahtuu väkivaltaa. Ei ne mitään pulusia oo. (H4)

Seksuaaliväkivaltaa on näkyny naisilla. Tai mä tiedän, että myös miehillä on kokemuksia, mutta naisilla se on enemmän. Naisille myös paljon uhkaamista ja kiristämistä. Sellaista hallintaa, ettei ole omia henkkareita ei pankkikorttia vaan ne on toisen taskussa. (H5)

Tuoreesta Valtioneuvoston selvityksestä vastikkeellisesta seksistä selviytymiskeinona ilmenee, että naisten asunnottomuus lisää riskiä turvautua vastikkeelliseen seksiin selviytymiskeinona ja että vastikkeelliseen seksiin päätyvillä haavoittuvassa asemassa olevilla naisilla on taustalla traumoja, kuten kokemuksia lähisuhdeväkivallasta. Syynä on Katiskon ja Laineen mukaan asunnottomuudesta aiheutuva arvostavien ihmiskohtaamisten vähäisyys. He toteavat, että näin vastikkeellisesta seksistä voi muodostua asunnottomuutta kokevalle naiselle taloudellisen selviytymiskeinon lisäksi myös läheisyyden kokemuksen lähde. (Katisko & Laine 2023, 8, 11.) Samanlaisia havaintoja oli tähän tutkimukseen osallistuvilla haastateltavilla.

Kyselyssä ja haastatteluissa mainituissa paikoissa, joissa väkivaltaa on koettu näkyy sukupuolten välisiä eroja. Sekä naiset että miehet kohtaavat eniten väkivaltaa kadulla tai muualla ulkona. Toiseksi yleisimmiksi paikoiksi miehet nimesivät kaupalliset tilat, kuten kauppakeskukset, kaupat, baarit tai ravintolat. Naisilla taas toisella sijalla vaarallisimmiksi koetuista paikoista olivat tilapäismajoitukset ja julkiset paikat, kuten ratikat, bussit, metroasemat, juna-asemat yms. On tärkeää pohtia, miksi tilapäismajoitusyksiköissä ei toistaiseksi ole pystytty varmistamaan naisten turvallisuutta ja onko tulevaisuudessa tarvetta nimenomaan naisille suunnatulle tilapäismajoitukselle. Vva ry ja muut asunnottomuustoimijat ovat ehdottaneet paitsi päihteitä käyttäville naisille suunnatun tilapäismajoituksen, myös kohdennetun turvakotitoiminnan perustamista.

9.1.2 Asunnottomuutta kokevien ihmisten kansalaisuus voi vaikuttaa väkivallan riskiin

Asunnottomuutta kokevien ihmisten väkivaltakokemukset jäävät usein dokumentoimatta. Kynnys ilmoittaa koetusta väkivallasta tai tehdä asiasta rikosilmoitus on korkeampi haavoittuvassa asemassa olevilla ihmisillä. Erityisesti maahan muuttaneilla naisilla puheeksioton kynnys on korkeampi. Syinä tähän ovat Kaittilan mukaan muun muassa palveluiden kulttuurisensitiivisyyden puute, kielitaidottomuus, tiedonpuute ja taloudellinen riippuvuus kumppanista (Kaittila 2017, 95–96). Vva ry:ssä tehtyjen havaintojen mukaan vielä korkeampi kynnys puheeksi ottamiselle on Suomeen muualta muuttaneilla ja etenkin vailla oleskelu- ja asumisperusteisia oikeuksia olevilla asunnottomuutta kokevilla ihmisillä, joihin kohdistuu etnistä profilointia ja jotka altistuvat väkivallalle.

Opinnäytetyön tutkimuksen mukaan henkisen, rakenteellisen ja seksuaalisen väkivallan kokemukset ovat suhteellisen yleisiä EU-maiden ulkopuolelta tulleiden ryhmässä. Taloudellista väkivaltaa suhteutettuna oman ryhmän sisäisiin kokemuksiin kokivat eniten EU-kansalaiset. Teema-haastatteluissa korostui Suomeen muualta muuttaneiden kokema rakenteellinen väkivalta. Havainnoinnin aikana opinnäytetyön tekijän kirjaamat halventavat nimitykset viestivät ennakoasenteista ja rasismista asunnottomuuspalveluita käyttävien ihmisten keskuudessa.

Muualta Suomeen muuttaneet asunnottomuutta kokevat ihmiset kohtaavat syrjintää vuokra-markkinoilla. Marja Katiskon ”Maahanmuuttajien asunnottomuus metropolialueella” -tutkimuksesta selviää, että maahan muuttaneiden perheiden on vaikeampi löytää asunto heihin kohdistuvan kielteisen suhtautumisen, kohtuuttomien vuokrapyntöjen ja kaupunkien vuokra-asuntojen kiintiösääntöjen vuoksi. Katisko kertoo maahan muuttaneiden kohtaavan ennakkoluuloja ja syrjintää asuntomarkkinoilla (Katisko 2013, 121, 124.)

Viitteitä yksityisillä vuokramarkkinoilla esiintyvistä syrjinnästä oli havaittavissa myös vuokranantajille suunnatussa asukasvalinnan perusteita selvittäneessä kyselyssä, jossa vuokranantajat vastasivat muun muassa heikon suomen kielen taidon ja hakijan alkuperän vaikuttavan negatiivisesti vuokralaisvalintaan, kun hakijana on ulkomaalaistaustainen henkilö (Vilkama & Myllylä & Puurunen 2021, 21–23.)

Katiskon ja Laineen ”Selvitys vastikkeellisesta seksistä selviytymiskeinona” -selvityksestä käy ilmi, että vailla voimassa olevaa oleskeluoikeutta maassa olevat ihmiset ovat selvityksen kohderyhmistä haavoittuvimmassa asemassa. Oleskeluoikeuden puuttuminen altistaa ihmisiä esimerkiksi työperäiselle ja seksuaaliselle hyväksikäytölle, vapauden riistolle ja erilaisille väkivallan muodoille. Selvityksessä korostetaan, että kyseisen kohderyhmän kohdalla esiintyy myös ihmiskauppaa. (Katisko & Laine 2023, 15.)

Tässä tutkimuksessa kansalaisuusryhmien välisessä tarkastelussa huomattiin, että EU-kansalaiset ja EU-maiden ulkopuolelta tulleet kyselytutkimukseen osallistuneet olivat kokeneet Suomen kansalaisia enemmän väkivaltaa hätämajoituspaikoissa, päiväkeskuksissa ja peruspalveluissa.

Työnantaja väkivallan tekijänä nousi esille ainoastaan EU-kansalaisten vastauksissa. Tarkasteltaessa järjestyksenvalvojien ja vartijoiden roolia väkivallan tekijöinä näyttää, että he olivat useimmiten väkivallan tekijöinä EU-kansalaisten ja EU-maiden ulkopuolelta tulevien ihmisten kohtaamassa väkivallassa.

Myös ”Kertomuksia asunnottomuudesta” -pro gradu-työssä poliisi näyttäytyy väkivallan tekijänä. Poliisin ja vartioiden väkivaltainen käyttäytyminen tulivat gradun haastattelutilanteissa esille, vaikkei niistä erikseen kysytty. (Kantoluoto 2011, 50–51.)

Opinnäytetyötutkimuksen vastaajien ilmoittamien kansalaisuusryhmien välisestä vertailusta käy myös ilmi, että ryhmien sisäisiin kokemuksiin suhteutettuna EU-kansalaiset ja EU-maiden ulkopuolelta saapuneet vastaajat olivat kokeneet enemmän poliisin käyttämää väkivaltaa kuin Suomen kansalaiset.

Etnisestä profiloinnista vuonna 2018 tehdystä tutkimuksesta käy ilmi, että rodullistettujen vähemmistöryhmien riski tulla vartijoiden kontrolloimaksi ja pysäyttämäksi on kymmenkertainen valtaväestöön nähden. Etnisessä profiloinnissa kyse on siitä, että valta-asemassa oleva taho toimii etnisyyteen, rotuun, kansalliseen alkuperään tai uskontoon liittyvien yleistyksien ja usko-

mustensa varassa. Esimerkiksi etnisyys voi olla ainoa kriteeri vartijoiden tai poliisin pysäyttämiseksi ja kuulustelulle. (Keskinen & Alemanji & Himanen & Kivijärvi & Osazee & Pöyhölä & Rousku 2018, 7–8, 30–41.)

Tämän tutkimuksen kyselyssä ja haastatteluissa kerrottiin molemmissa kokemuksista, joissa nimenomaan etninen alkuperä ja kansalaisuus olivat syynä vartijoiden ja järjestyksenvalvojen käyttämään väkivaltaan. Tutkimuksen tuloksissa onkin havaittavissa yhteneväisyyksiä vuoden 2018 tutkimukseen, jossa julkiset ja puolijulkiset paikat, kuten kadut, puistot, kauppakeskukset, asemat ja joukkoliikenteen solmukohdat tunnistettiin paikoiksi, joissa muualta Suomeen muuttaneet tai rodullistetut ihmiset ovat joutuneet etnisen profiloinnin tai väkivallan, syrjinnän, rasmin kohteeksi vartijoiden, järjestyksenvalvojen tai poliisin suunnalta. (Keskinen ym. 2018, 7–8, 30–41.)

9.1.3 Asumisratkaisu vaikuttaa väkivaltakokemusten luonteeseen

Asunnottomuuden poistamisessa ja ennaltaehkäisemisessä ihmisten tarpeisiin vastaavan majoitusratkaisun ja itsenäistä asumista edistävän tuen tarjoaminen ovat ilmiön kitkemisen ytimessä. Opinnäytetyö tuo esille tietoa asunnottomuutta kokevien ihmisten käyttämien majoitusratkaisujen turvattomuudesta. Kyselystä selviää, että hätämajoituksessa, kavereilla ja sukulaisilla, tilapäismajoituksessa ja asumisyksiköissä majoittuvilla vastaajilla oli kokemuksia kaikista lomakkeen monivalintakysymyksissä vaihtoehdoiksi annetuista väkivallan muodoista. Eniten väkivallan kokemuksia oli Asunto ensin -periaatteella toimivissa asumisyksiköissä asuvilla vastaajilla, joista kaikki olivat kokeneet fyysistä, henkistä, sosiaalista, taloudellista ja rakenteellista väkivaltaa sekä vainoa ja laiminlyöntiä. Asumisyksiköissä asuvat myös näkivät eniten muihin ihmisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Suurin osa myös kertoi tulleen väkivaltatekoihin pakotetuiksi. Toiseksi eniten väkivaltakokemuksia oli kavereilla tai sukulaisilla ja kolmanneksi eniten tilapäismajoituksessa majoittuvilla kyselytutkimukseen osallistuneilla.

Kaikkien asumisyksiköissä asuvien ja hätämajoituksessa, tilapäismajoituksessa sekä kavereilla ja sukulaisilla majoittuvien joukossa oli seksuaalista väkivaltaa kokeneita vastaajia. Heistä suhteellinen enemmistö asui asumisyksikössä tai majoittui kavereilla tai sukulaisilla. Määrällisesti eniten havaintoja muihin kohdistuneesta seksuaalisesta väkivallasta oli tilapäismajoituksessa ja hätämajoituksessa majoittuvilla, mutta ryhmien sisäisessä vertailuissa asumisyksiköissä asuvilla vastaajilla.

Väkivallan toistuvuutta tarkasteltaessa selviää, että suurin osa ulkona, hätmajoituksessa ja ti-lapäismajoituksessa majoittuvista ja asumisyksikössä asuvista kokee väkivaltaa viikoittain. Tutkimuksesta selviää, että vastaajan majoituspaikka on myös usein se paikka, jossa hän kokee väkivaltaa. Esimerkiksi yökeskus Kalkkersissa yöpyvät olivat kohdanneet eniten väkivaltaa Kalkkersissa ja kadulla. Myös hätmajoituksessa majoittuvat kohtasivat eniten väkivaltaa hätmajoituspaikassaan.

Väkivallan tekijät vaihtelivat niin ikään tutkimukseen osallistuneiden majoitusratkaisusta riippuen. Kalkkersissa ja hätmajoituksessa majoittuvien vastauksissa yleisimmin väkivallan tekijöinä toimivat vastaajalle ennestään tuntemattomat ihmiset, järjestyksenvalvojat tai vartijat sekä samoja palveluita käyttävät ihmiset.

Kyselytutkimukseen vastanneista ulkona tai yökeskus Kalkkersissa yöpyvät asunnottomuutta kokevat ihmiset olivat kohdanneet muita enemmän väkivaltaa järjestyksenvalvojien ja vartioiden suunnalta. Toiseksi yleisimpänä väkivallan tekijänä ulkona majoittuvien ihmisten vastauksissa oli poliisi.

9.2 Syitä asunnottomuutta kokevien kohtaamaan väkivaltaan

9.2.1 Persoonallisuus ja käyttäytymisnormit

Asunnottomuutta kokeneiden ihmisten väkivaltakokemusten taustalla on moninaisia yksilöllisiä, historiallisia, kliinisiä ja ympäristöriskitekijöitä (Haapasalo 2017, 225, 226). Esimerkiksi päihderiippuvuuden aiheuttamat käyttäytymismuutokset sekä lisääntynyt haavoittuneisuus altistavat asunnottomuutta kokevia väkivallalle. Haapasalon mukaan Suomessa enemmistö henkirikosten uhreista ja henkirikosten tekijöistä on rikostekohetkellä päihtyneessä tilassa. Haapasalo kuitenkin päätelee, että alkoholi johtaa aggressiivisuuteen ja väkivaltakäyttäytymiseen ainoastaan tilanteissa, jossa sosiaalisessa tilanteessa on aggressiota lisääviä tekijöitä. (Haapasalo 2017, 333, 334.)

Vaikka alkoholin tai päihteiden käyttö väkivallan syynä näkyvät tämän tutkimuksen osallistujien vastauksissa, päihteiden käyttöä ei Keltikangas-Järvisen mukaan voida pitää varsinaisena syynä väkivaltaan vaan teon laukaisevana tekijänä. Hänen mukaansa päihteidenkäytön elimistään kohdistuvan vaikutuksen myötä persoonallisuuden kontrollimekanismit vähenevät ja väkivaltakäyttäytymisen juurisyy löytyy yksilön persoonallisuudessa. (Keltikangas-Järvinen

1978, 159.) Myös tämän tutkimuksen haastateltavien mukaan päihtymyksen lisäksi taustalla on muita tekijöitä, kuten huonovointisuus.

Päihtymys ja huono olo. Ihmiset eivät pysty käsittelemään omaa huonoa vointia, niin projisoi sitä muihin. (H1)

Vaikkei asunnottomuutta kokevia kohdatessa voida vaikuttaa yksilön persoonallisuuteen liittyviin väkivallan taustatekijöihin, voi väkivalta- ja rikoskäyttäytymisen taustalla olevien syiden ymmärtäminen auttaa kohtaamistyössä ja ennaltaehkäistä stigmaa.

Tässä tutkimuksessa vastaajat nostivat esille myös Keltikangas-Järvisen mainitsemia biologisia, psykologisia ja psykodynaamisia selityksiä väkivaltakäyttäytymisen taustalla. ”Persoonallisuuden määrittelemiin käyttäytymisnormeihin” luokiteltavia syitä olivat tutkimukseen osallistujien mielestä mielenterveyden haasteet ja neuropsykiatristen häiriöiden tai sairauksien myötä muodostuneet käyttäytymisstrategiat. Vastauksissa viitattiin haastavassa elämäntilanteessa elävien ihmisten vahingollisiin käyttäytymismalleihin, kykenemättömyyteen pitää yllä sosiaalista kanssakäymistä ja ihmissuhteita, tunnesäätelytaitojen puutteeseen ja jopa asunnottomuuden myötä tietyn tyyppisen identiteetin muodostumiseen. Keltikangas-Järvinen puhuu destruktiiviseen eli tuhoikäyttäytymiseen taipuvaisesta persoonallisuudesta, jolloin väkivaltaisen käyttäytymisen taustalla on itsekkyyttä, kykenemättömyyttä sosiaali- ja ihmiskontakteihin ja vaikeuksia sopeutua ympäristön odotuksiin. Toisekseen taustalla voi olla heikko itsetunto, joka herkistää loukkaantumisille ja negatiiviselle huomionhakuisuudelle, kykenemättömyys kohdata vastoinkäymisiä ja heikosti kehittynyt tunne-elämä, jotka johtavat tunteiden käsittelyn sijaan kaikkien näiden ulospäin purkamiseen. Tutkimustulokset mukailevat Keltikangas-Järvisen ajatusta virheellisestä minäkuvasta, jonka myötä ihminen rakentaa epärealistisen maailman tukeakseen heikkoa itsetuntoaan ja suojautuakseen (Keltikangas-Järvinen 1978, 27–30).

Evoluutiokriminologiasta löytyy selityksiä tutkimustuloksissa esiin nousseeseen väkivaltakäyttäytymiseen: esimerkiksi vastavuoroisuusperiaatteella perustellaan väkivallalla väkivaltaan reagoimista. Myös omien tarpeiden tyydyttäminen, altruistinen sukulaisten tai yhteisöjäsenien suojeleminen, miesten välinen kilpailu ja kilpailijan aseman heikentäminen ovat teorian mukaan väkivallan taustalla. (Kivivuori 2008, 52–69.) Myös kriminologian valikoitumisteoriat keskittyvät yksilökohtaisiin persoonallisuustekijöihin kuten käyttäytymisgenetiikkaan, biologisiin tekijöihin sekä itsekontrollikykyyn (Kivivuori 2013, 104, 108, 112, 119; Kivivuori ym.

2018, 147, 148, 151, 189–197.) Tämän suuntaisiin selityksiin löytyy tutkimustuloksissa viittauksia muun muassa maininnoissa tunnistamattomasta ADHD:stä, narsismista, tunnesäätelyvaikeuksista yms.

Myös rationaalisen valinnan teorialla (Kivivuori ym. 2018, 226–229) voitaisiin selittää oman edun tavoittelussa tapahtuvat omaisuusrikokset sekä puolustautumiseen käytettävä väkivalta. Sekä kyselytutkimuksessa että haastatteluissa mainitut velanperintä, naisiin kohdistuvat seksuaalirikokset tai oman aseman vahvistaminen nähtiin tietoisina ja harkittuina tekoina. Tilanesisidonnaisuus eli väkivaltatekojen kytkös asunnottomuuteen elämäntilanteena sekä väkivallan tekijän subjektiivinen tietoisuus ja harkintakyky viittaavat selitykseen, jota rajoitettu rationaalisen valinnan teoria tukee.

9.2.2 Lähtökohdat ja kasvatus

Oppimispsykologian ja kriminologian oppimisteorian mukaisesti myös tutkimukseen osallistuneet tunnistivat henkilön lähtökohtien ja kasvu ympäristön vaikuttavan väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Vastauksissa nousivat esille opitut käyttäytymisnormit ja koettu väkivalta. Tutkimustulosten perusteella voidaan väittää, että asunnottomuutta kokeneiden keskuudessa on sekä aiemmin elämässä että asunnottomuuskokemuksen myötä väkivaltakäyttäytymiseen oppineita ihmisiä.

Minä luulen, että tausta vaikuttaa käyttäytymiseen. Esimerkiksi (EU-maan nimi) käyttäytyvät tylästi. Siellä on normaalia olla aggressiivinen. Jossakin kulttuurissa on normaalia olla väkivaltainen naisia kohtaan tai tapella. (H2)

Fyysinen väkivalta lisää fyysistä väkivaltaa. Tutkimustuloksista nousee näkökanta, että väkivaltaisen ympäristön kasvatin on helpompaa tarttua väkivallan keinoihin kuin väkivallattomassa ympäristössä kasvaneen. Kasvu ympäristö vaikuttaa suorien väkivaltakäyttäytymismallien omaksumiseen esikuvien, kuten lasten rankaisemisen ja kotona esiintyvän väkivallan kautta. Tutkimukseen osallistuvat nostavat, Keltikangas-Järvisen (1978) termistöä mukaillen, epäsuorina väkivallan malleina esimerkiksi vanhemmilta opitut tai yhteisön vallitsevien normien mukaiset kontrollimekanismit ja viihteen, jonka kautta aggressiivinen ja väkivaltainen käyttäytyminen näyttää. (Keltikangas-Järvinen 1978, 131–137.) Myös esimerkit väkivallan vaikutuksesta päämäärän saavuttamiseen, esimerkiksi hyväksi todetun käytöstavan aikaansaaaminen ruumiillisella kurituksella, ovat epäsuoria väkivaltakäyttäytymismalleja.

Arto Jokinen nostaa keskusteluun sen, että yleisesti kielteisenä pidettävään väkivaltaan voidaan esim. nuorten keskuudessa liittää positiivisia merkityksiä, kuten yhteisöllisyyden vahvistamista, lojaaliuutta ja turvaa. Väkiältä voidaan nähdä viihteenä ja tehokkaana keinona ongelmatilanteiden ratkaisemiseksi. Väkiavallalle annettavat merkitykset vaihtelevat Jokisen mukaan sukupuolittain. Miehet kuvaavat väkiavallaa positiivisten vaikutusten kautta, esimerkiksi tilanteen haltuunottokeinona. Naiset sen sijaan voivat kuvata omaa väkiavallakäyttämistään käyttämisen hallinnan menettämisenä. (Jokinen 2017, 41–42)

Väkiavalla voi olla oikeutettua, hallittua kouluttamista. Vanhempien tehtävä on asettaa rajat, niin voi käyttää väkiavallaa kasvatusmielessä, kurittaa lasta. Uhmaikä on syy käyttämiseen ja hallitun väkiavallan käyttö on ratkaisu siihen. Lapsen käyttös muuttuu, kun käytetään järeimmät keinot. (H1)

Huono olo. Et ihmiset voi huonosti. Yhteiskunta on stressaava ja se rahattomuus ja asunnottomana olo. Et sit purkaa sitä kiukkunsa ja raivonsa johonkin. (H4)

Puhuttaessa lähtökohdista ja kulttuurillisista eroista on syytä välttää kulttuurilla leimaamista. Esimerkiksi kunniaväkiavallan liittyvässä keskustelussa on Suvi Keskinen mukaan väkiavallan ”kulttuuristamisen” riskejä. Käsiteltäessä toimintamalleja kulttuurin kontekstissa saatetaan ajautua tilanteeseen, jossa keskustelua käydään kulttuuristen tekijöiden valossa ja unohdetaan historiallinen ja sosiaalinen konteksti. Keskinen myös ehdottaa käsitteen ”kulttuuriset käsitykset” käyttämistä kulttuurin sijaan. (Keskinen 2009, 19, 26.) Väkiavallan uhrin näkökulmasta on kuitenkin syytä tunnistaa mahdolliset taustatekijät, jotka lisäävät esimerkiksi etnisyyteen tai kunniaan liittyvää väkiavallan riskiä. Sekä haastateltavat että kyselytutkimukseen osallistuvat viittaavat vastauksissaan nimenomaan sosiaaliseen kontekstiin ja yhteiskunnallisiin normeihin ja käyttämistapoihin. Tutkimustulosten perusteella voidaan summata, että muu kuin Suomen kansalaisuus ja etninen tausta lisäävät väkiavallan kohteeksi joutumisen riskiä.

9.2.3 Asunnottomuus olosuhteena

Puhuttaessa väkiavallasta asunnottomuuskokemuksen osana on syytä tarkastella kyseisen ilmiön sisäisen sosiaalisen todellisuuden rakentumista. Kivivuoren mukaan rikoskäyttämminen ei ole sosiaalinen konstruktio, sen sijaan normi voi olla sosiaalihistoriallinen konstruktio (Kivivuori 2013, 25–26).

On sillä eroa, asuuko ihminen omassa asunnossa vai kadulla. Joo, kyllä ihmiset ovat erilaisia, mutta olosuhteet vaikuttavat. Kun ihmisen asiat paranevat, tilanne muuttuu ja saa oman asunnon, niin ihminen rupeaa ajattelemaan, että en minä enää halua tehdä näin tai näin. Mutta eivät kaikki. Jotkut jatkavat väkiavallaa. (H2)

Tutkimustuloksessa korostuu ajatus, että asunnottomuus itsessään lisää väkivaltariskiä. On siis syytä tarkastella voiko väkivalta olla asunnottomuuden kontekstissa sopimuksenvaraista todellisuutta. Myös tutkija Riitta Granfelt näkee asunnottomuuden paitsi konkreettisenä todellisuutena myös sosiaaliskulttuurisena konstruktiona, jonka sisällön muotoutuminen on ympäristö- ja aikasidonnaista (Granfelt 1998, 48, 52).

Todellisuuden sosiaalisella rakentumisella tarkoitetaan, että ilmiö tai normi on historiallisten tapahtumien, yhteiskunnallisten arvojen, ideologioiden ja nykytilan tuote. Sosiaalisia konstruktioita ovat muun muassa äitiys, yhteisöt ja asiantuntijuus (Hacking 2009.) Tutkimustulokset heijastavat Bergerin ja Luckmannin (2009, 29–39) ajatuksia arkitodellisuuden rakentumisesta ja siihen kuuluvista reaalisällöistä. Tuloksista selviää, että asunnottomuutta kokiessa sosiaalinen ympäristö, muodostuneet ihmissuhteet, asumisratkaisu, palvelutarpeet, asunnottomuuteen liittyvät lieveilmiöt ja sosioekonominen asema ovat kaikki Vva ry:n toimintaan osallistuvien ihmisten jaettua todellisuutta. Tähän jaettuun todellisuuteen sisältyy selviämistä ylläpitäviä sääntöjä, kuten väkivallan käyttö. Tutkimukseen osallistuneet viittaavat siihen, että he jakavat samaa arkitodellisuutta (par excellence) toisten kävijöiden kanssa esim. matalan kynnyksen paikoissa tai joutuessaan puolustamaan omaa asemaansa ja kohtamaan ennakoasenteita ja stigmaa. Asunnottomuuteen liittyvät rutiinit, kohdattavat ihmiset, käytettävä kieli, haasteet ja kokemukset – eli todellisuuden reaalisältö jaetaan kohderyhmässä, joka muodostaa todellisuuden sosiaalisen rakenteen. Tutkimustulosten mukaan väkivalta on myös yksi näistä jaetun arkitodellisuuden reaalisällöistä.

Haddington ja Kääntä näkevät, että sosiaalisissa tilanteissa ihmiset muodostavat erilaisia ryhmiä, kuten jonoja, joiden rakentuminen on sidoksissa näihin tilanteisiin osallistuvien ihmisten orientoitumisessa fyysiseen tilaan ja myös toisiinsa. Sosiaalisissa tilanteissa syntyy ymmärrys siitä, kuka kuuluu ryhmään ja kuka ei kuulu siihen tai on rikkonut sovitut rajat. (Haddington & Kääntä 2011, 32.) Väkivallan ennaltaehkäisy näkökulmasta on ymmärrettävä, kuinka normalisoitu väkivalta on asunnottomuutta kokevien ihmisten keskuudessa ja ehdollistaako saman arkitodellisuuden eli asunnottomuuden kokemuksen jakaminen aina väkivallalle. Sisältyykö asunnottomuuden kokemukseen eriarvoisuutta ja ryhmiin jakaantumista johtavia sosiaalisia tilanteita, joiden myötä riski väkivallalle kasvaa? Tutkimuksen havainnointiaikana oli huomattavissa selkeitä viitteitä ryhmiin jakaantumista muun muassa etnisen taustan perusteella.

Tutkimukset viittasivat myös asunnottomuuskokemukseen sisältyvään sosiaaliseen paineeseen. Sosiaalisessa paineteoriassa paine tunnustetaan rikollisuuden syyksi. Paineteoriassa erotetaan kaksi muotoa: rakenteellinen, jossa sosiaaliset rakenteet, yhteiskunnan sosiaalinen kerrostuminen ja köyhyys vaikuttavat rikollisuuteen, ja sosiaalipsykologinen, joka taas sisältää rakenteellisten tekijöiden lisäksi yksilö- ja tilannekohtaiset tekijät rikoksilla oireilun taustalla. Paineteoriassa rikoksilla oireilu on suorassa yhteydessä henkilön alhaiseen sosioekonomiseen asemaan. Kivivuoren mukaan aiemmat tutkimukset todistavat, että muun muassa alhainen koulutustaso, perheen taloudelliset vaikeudet, kielteiset elämäkokemukset ja koettu väkivalta altistavat väkivaltaiselle käyttäytymiselle ja kasvattavat rikollisuutta. Myös kokemus ulossulkemisesta ja hylätyksi tulemisesta lisäävät aggressiivista käyttäytymistä. Kivivuori painottaa, että rikollisuutta ja väkivaltaa esiintyy enemmän yhteiskunnassa, jossa luokkien välinen tulonjako on epätasainen. (Kivivuori 2013, 145–161; Kivivuori ym. 2018, 155–164.) Opinnäytetyötutkimuksessa esille tulleet sosiaalisen ja rakenteellisen väkivallan sekä laiminlyönnin kokemukset kertovat asunnottomuutta kokeneiden systemaattisesta ulossulkemisesta ja syrjäyttämisestä. Osallistujien vastauksien pohjalta voidaan olettaa, että kyseiset kokemukset lisäävät asunnottomuutta kokevien ihmisten aggressiivista ja väkivaltaista käyttäytymistä.

Sosiaalisen paineteorian mukaan alhaisen sosioekonomisen aseman synnyttämä turhautuminen johtaa rikollisiin tekoihin. Tutkimuksissa on löydetty näytteitä tilanteissa, jossa rikokset toimivat ratkaisuina elämäntilanteeseen. Kivivuori mainitsee, että rikokset voivat toimia opittuna mallina stressin lievittämiseen. Tässä tapauksessa puhutaan ulossulkemisen ja syrjinnän aiheuttaman sosiaalisen kivun lievittämisestä. (Kivivuori 2013, 164, 167, 175.)

Köyhyys, taloudelliset vaikeudet, ulkopuolisuuden tunne ja eriarvoistava kohtelu näyttäytyvät tutkimuksen perusteella taustasyinä väkivallanteoille. Voiko kyseisten kokemusten aiheuttaman sosiaalisen kivun lisäksi syntyä myös sosiaalisten siteiden ja sosiaalisen kontrollin heikkenemistä, jotka mainitaan sosiaalisen tai yhteisöllisen kontrollin teoriassa? Tutkimustulosten perusteella on syytä uskoa, että asunnottomuuden kokemus heikentää sosiaalisia siteitä. Asunnottomuutta kokevat eivät ole vapaita formaaleista sosiaalisen kontrollin muodoista, mutta esimerkiksi oman yhteisön tai ryhmän keskuudessa normiksi muodostunut väkivaltakäyttäytyminen voi sulkea pois sellaisen informaalisen kontrollin muodon kuten väkivaltatekojen halveksunnan. (Kivivuori 2013, 187–190; Kivivuori ym. 2018, 164–171, 210–212.)

9.2.4 Palvelut ja rakenteet

Tilannetoimintateoria ohjaa tarkastelemaan väkivaltakäyttäytymisen tilannesidonnaisuutta (Kivivuori ym. 2018, 218–220). Voisiko olla niin, että asunnottomuus sijoittuu Kivivuoren esittämisiin ”rikosten tekemiseen rohkaiseviin sosiaalisiin ympäristöihin, joista puuttuu pelotevaikutus, ja joissa itsekontrolli ja yksilön moraalikäsitteet heikkenevät raskaiden elinolosuhteiden pakosta”? Tässä tutkimuksessa käy ilmi, että kaikissa majoitusvaihtoehdoissa esiintyy väkivaltaa. Tutkimustuloksista on pääteltävissä, että katu, hätämajoituspaikat, tilapäismajoitus ja asumisyksikkö ovat väkivallalle ja sen käyttöön altistavia ympäristöjä. Myös Riitta Granfelt huomioi, että lähtökohtaisesti vaikeammassa elämäntilanteessa olevat ihmiset ohjautuvat heikotasoisempaan asumiseen, jossa moniongelmaisuus kasaantuu (Granfelt 1998, 56–58).

Turvallinen asuminen tulisi taata kaikille. On kuitenkin todettava, että sekä kyselytutkimukseen osallistuneet että haastateltavat olivat kokeneet väkivaltaa asunnottomuutta kokeville suunnatuissa majoitus- ja asumisratkaisuisissa. Syitä väkivallan esiintyvyyteen asumis- ja majoituspalveluissa voisi löytyä kriminologian rutiinotoimintojen teoriasta, jossa henkilökohtaisten motiivien lisäksi korostuvat tilojen tai alueiden fyysiset ominaisuudet, kuten vähäinen valvonta, sääntöjen puute, huono pohjaratkaisu yms. Kyselytutkimuksen ja teemahaastattelun tuloksissa esiintyy usein mainintoja käytänteiden muutoksista, työntekijöiden osaamisen vaihtelevuudesta sekä tilapäismajoituksen ja asumisyksikköiden yhtäaikaiseen majoittujien/asukkaiden suureen määrään ja tilojen ahtauteen – esimerkiksi tilanteessa, jossa pienessä päiväkeskuksessa asioi paljon päihteitä käyttäviä ihmisiä tai samaan asumisyksikköön sijoitetaan eri tavoin oireilevia asunnottomuutta kokeneita ihmisiä vailla riittävää tukea. Tutkimukseen osallistuneiden vastaukset vahvistavat rutiinotoimintojen teoriaa (Kivivuori 2013, 310–311; Kivivuori ym. 2018, 237–239) kyseisten majoitusratkaisujen ominaisuuksien vaikutuksesta väkivallan esiintyvyyteen.

9.2.5 Ennakkoasenteet

Asunnottomuuteen ja sitä kokeviin ihmisiin kohdistuvat ennakkoasenteet nousevat esille sekä väkivallan muotona että väkivaltakäyttäytymisen riskiä kasvattavana tekijänä. Leimaantumisen teoria vahvistaa näkemystä siitä, että yhteiskunnan reaktiot voivat aiheuttaa rikoskäyttäytymisen jatkuvuutta ja johtaa henkilön identiteettiin muutokseen (Kivivuori 2013, 277–278; Kivivuori ym. 2018, 182–183). Yhteiskunnan reaktioiksi voidaan tulkita tutkimustuloksissa mainitut asunnottomuutta kokevien kohtaaminen stereotyyppien kautta, ennakko-odotukset palveluntarpeesta ja asunnottomuuden näkeminen olosuhteen sijaan ihmisen identiteettinä.

Leimaantumisen teoriassa puhutaan sosiaalisesta torjunnasta, joka tämän tutkimuksen valossa ilmenee muun muassa viranomaisten, yhteisöjen tai yhteiskunnan haluttomuudessa kohdata tai asioida asunnottomuutta kokevien kanssa. Sosiaalisesta torjunnasta voidaan puhua myös silloin, kun kohderyhmän sisällä ilmenee vastakkainasettelua, ulkopuolelle jättämistä ja leimaamista etnisen taustan, uskonnon tai kulttuurin perusteella. Etenkin muualta Suomeen muuttaneiden kohtaama rakenteellinen väkivalta, laiminlyönti ja rasismi voivat olla identiteettimuutoksen pohjalla. Teoriaan nojaten voidaan päätellä, että asunnottomuuteen liitettävät ennakkoluulot ja mielikuvat voivat vaikuttaa väkivaltakäyttäytymisnormien muodostumiseen. (Kivivuori 2013, 277–278; Kivivuori ym. 2018, 182–183.)

9.3 Toimenpide-ehdotukset

Toimenpide-ehdotuksia esiteltäessä on relevanttia pohtia, kenen vastuulla on asunnottomuutta kokevien ihmisten kokeman väkivallan ennaltaehkäisy ja poistaminen. Mikäli väkivalta nähdään rakenteissa ja yksilöiden ja yhteisöjen ja vuorovaikutuksessa syntyvänä ja kehittyvänä ilmiönä, ei sen ennaltaehkäisyä tulisi pitää yksilön vastuulla.

Toiseksi on tärkeää erotella ennaltaehkäisevät ja rangaistustoimenpiteet. Rangaistuskäytännöillä on väkivaltaa vähentävä vaikutus. On kuitenkin tärkeää pohtia rangaistuksien muotoa ja laatua suhteessa rangaistavan henkilön ymmärrykseen rangaistuksen vakavuudesta. Keltikangas-Järvisen mukaan kulttuurilliset erot ja yleinen normisto määrittelevät sen, kuinka vakavasti rangaistukseen suhtaudutaan ja onko kyseisestä hyötyä väkivaltaa ehkäisevänä toimenpiteenä. (Keltikangas-Järvinen 1978, 176–177).

Rangaistusta määriteltessä on hyvä pohtia, onko palvelun epääminen heiltä, jotka kokevat rakenteellista syrjintää ja ulossulkemista päivittäin riittävä keino katkaista väkivaltakäyttäytymisen kierre. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan päätellä, ettei väkivalta lopu pelkällä yksilön rankaisemisella vaan asunnottomuuspalveluihin tulisi tehdä rakenteellisia muutoksia, joiden tiedetään madaltavan väkivallan riskejä. Sen vuoksi toimenpide-ehdotuksissa tarkastellaan enimmäkseen väkivaltaa ennaltaehkäiseviä toimenpiteistä.

Kolmanneksi on olennaista jaotella toimenpide-ehdotukset yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin, organisaation sisäisiin ja yksilöön vaikuttaviin tasoihin. Kriminologiassa tasa-arvoinen yhteiskunta nähdään rikosentorjunnan perustana. Yleisesti ajatellaan, että rikollisuuden ja väkivallan vähentämiseksi tulisi panostaa rikoksilla oireilevien yksilöiden kuntouttamiseen sekä tilan-entorjuntaan. (Kivivuori 2013, 366–367.)

Tämän opinnäytetyön tuotoksena on toimenpide-ehdotuksia väkivallan ennaltaehkäisemiseksi. Tutkimukseen osallistuneet näkivät muun muassa puheeksioton, arjenhallintataitojen lisäämisen, kuntoutuksen, ennaltaehkäisevä mielenterveystyön, traumatyön ja psykologisen avun tarjoamisen sekä olosuhteiden muuttamisen vähentävän väkivaltakäyttäytymistä.

9.3.1 Ennaltaehkäisyn merkitys

Väkivallan ennaltaehkäisyn tarve nousee esille sekä tämän opinnäytetyön aineistoista, tilaajaorganisaation tahtotilasta sekä kriminologisesta tutkimuksesta. Keltikangas-Järvinen näkee ennaltaehkäisevien toimenpiteiden merkityksen valtavana ja peräänkuuluttaa yksilölle suotuisia kasvu- ja elämänolosuhteita edistäviä ratkaisuja. Hän puhuu muun muassa mielenterveyspreventiosta eli ehkäisevästä mielenterveystyöstä, joka tunnistaa ja poistaa käyttäytymiseen liittyvien häiriöiden kehittymiseen vaikuttavia tekijöitä ja luo niiden vähentämistä edistäviä olosuhteita. (Keltikangas-Järvinen 1978, 126.)

Haapasalo jakaa väkivallan ehkäisyyn tähtäävät preventiot kolmeen luokkaan. Primaaripreventioiden avulla ehkäistään väkivaltakäyttäytymistä ennen sen ilmenemistä. Näitä voivat olla yksilöiden ja yhteiskunnan tietoisuuden lisääminen aiheesta, riskianalyysi, väkivaltariskitekijöiden poisto ja suojaavien mekanismien vahvistaminen. Sekundaaripreventiolla tähdätään puuttamalla jo väkivaltakäyttäytymisellä oireilevien ihmisten käyttäytymiseen esimerkiksi sosiaalisia taitoja parantamalla, ohjaus-, terapia-, ja erityispalvelurakenteiden luomisella sekä osallistumismahdollisuuksien tarjoamisella. Kolmanneksi Haapasalo nostaa tertiaaripreventiot, jotka ovat väkivaltakäyttäytymisen uusimista ja jatkumista ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä. (Haapasalo 2017, 346–353.)

Tässä tutkimuksessa osallistujat painottivat, että ennaltaehkäisevien toimenpiteiden tulisi edistää osallisuutta ja oppimista ja sisältää selkeitä ja konkreettisia tavoitteita. Asunnottomuuspalveluiden henkilökunnan tulisi osallistujien mukaan olla riittävästi koulutettua ja väkivaltaa ennaltaehkäisevän työn tavoitteisiin sitoutunutta, heillä tulisi olla selkeä tehtäväjako ja voimavarot.

Oppimisteorian ja yleisen paineteorian pohjalta väkivallan ennaltaehkäisemiseksi voidaan yleisesti suositella uusien toimintamallien oppimista edistäviä toimintamuotoja, käyttäytymiseen, kuten palautteenantoon liittyvää ja asenteiden muuttumiseen johtavaa toimintaa (Kivivuori 2013, 185, 358). Haapasalon mukaan väkivallan ennaltaehkäisemiseksi tarvitaan kulttuurisia

erityispiirteitä huomioivia menetelmiä, joissa harjoitellaan tunnesäätely- ja vuorovaikutustaitoja sekä tuetaan yksilöiden mahdollisuuksia intensiiviseen ja jatkuvaan taitojen käytännössä harjoitteluun sekä henkilökohtaisen muutoksen arviointiin. (Haapasalo 2017, 346–353.)

9.3.2 Tunnistaminen

Yhteiskunnallisella tasolla väkivallan tunnistaminen osana asunnottomuuskokemusta on ensisijaisen tärkeää. Niin valtion, hyvinvointialueiden kuin kuntatasonkin päättäjien tulisi nähdä väkivalta sekä asunnottomuusriskiä lisäävänä että asunnottomuutta varjostavana lieveilmiönä, jonka ennaltaehkäisy tulisi sisällyttää asunnottomuuden poistoon tähtääviin toimenpideohjelmiin.

Väkivallan tunnistamisen työkaluja tarvitaan laajasti sosiaali- ja terveystalvissa ja eritoten asunnottomuuspalveluiden suunnittelu- ja kehittämistyössä. Väkivaltakäyttäytymisen ennustettavuus on tärkeää ennaltaehkäisyn näkökulmasta. Ennustettavuus mahdollistaa nopeasti ongelmaan reagoinnin, varhaisen väkivaltariskin tunnistamisen ja siten varhaisen puuttumisen ongelmiin. Yhtenä ennustettavuuden työkaluna on riskienhallinta-analyysi, joka tulisi olla osana kunkin organisaation, palvelun tai toimipisteen turvallisuus- ja pelastussuunnitelmaa. Suunnitelman tulisi sisältää tietoa kohderyhmän väkivallalla oireilun odotuksista. Henkilöstön tulisi olla tietoinen kohderyhmän keskuudessa väkivaltakäyttäytymiseen viittaavista riskitekijöistä. Toimintaohjeet väkivaltatilanteissa toimimiseen tulisi säännöllisesti päivittää.

Keltikangas-Järvisen mukaan riski väkivallalla oireiluun on aina olemassa, kun henkilö on käyttäytynyt väkivaltaisesti. Hän kuitenkin painottaa, ettei aiempi käyttäytyminen tarkoita käyttäytymisen toistuvuutta olosuhteiden muuttuessa ja väkivaltakäyttäytymisen syntyvän momentin tekijän summana. (Keltikangas-Järvinen 1978, 174–176.)

9.3.3 Puheeksiotto ja tietoisuuden lisääminen

Puheeksioton tarve nousee tutkimukseen osallistujien osalta vahvasti esille yhtenä väkivaltaan puuttumisen toimenpide-ehdotuksena. Väkivallan puheeksiotto edesauttaa väkivaltatilanteiden ennakoimista sekä turvallisuuden varmistamista palvelusuunnittelussa. Katiskon ja Laineen mukaan on yhteiskunnallisesti merkityksellistä lisätä ymmärrystä sellaisista ilmiöistä, jotka ovat vaikeasti tunnistettavia ja joihin liittyy kysymys yksittäisten ihmisten ihmisoikeuksien toteutumisesta tai toteutumattomuudesta (Katisko & Laine 2023, 17).

Ymmärrys asunnottomuuden olosuhteisiin liittyvistä terveystriskeistä, kuten väkivallan uhasta, voisi tukea asunnottomuuden poistamista ja ennaltaehkäisyä edistävien tavoitteiden asettamista päätöksenteossa kunta-, hyvinvointialue- ja valtiotasolla. Yhteiskunnalliseen keskusteluun asunnottomuuden poistamiseksi tulisi käydä asunnottomuutta kokevien oikeuksia vahvistavalla tavalla, pyrkimyksenä velvoittaa palveluntuottajia varmistamaan inhimillisen turvallisuuden, itsemääräämisoikeuden ja yhdenvertaisuuden toteutuminen. Myös Kivivuori painottaa, että rikos- tai väkivaltakäyttämisen taustalla olevien syiden tunnistaminen mahdollistaa niihin vaikuttamisen ja huomioonoton yhteiskunnallisessa päätöksenteossa (Kivivuori 2013, 357). Opinnäytetyön tekijä ehdottaa edunvalvontajärjestönä toimivalle Vva ry:lle tiedottamis- ja vaikuttamisviestintää asunnottomuuden terveydellisistä riskeistä ja väkivallan uhasta. Tarvitaan myös kohdennettua viestintää turvallisuusalan ja asunnottomuuspalveluiden tarjoajille.

Väkivallan puheeksi ottaminen tulisi koskettaa yhteiskunnallisen tason lisäksi sekä väkivallalla oireilevia että väkivaltaa kokevia ihmisiä. Väkivaltaa käyttävän tulee ymmärtää väkivallan inhimillistä tuskaa lisäävät ja terveyttä uhkaavat seuraukset ja seurannaisvaikutukset, siitä seuraavat rangaistukset sekä oppia tunnistamaan oman väkivaltakäyttämisen taustalla olevat syyt, jotta hän osaa hakea tukea ja keinoja väkivaltakäyttämisen ennaltaehkäisemiseksi. Tutkimustuloksista esille nousseeseen puheeksioton tarpeeseen vastaamiseksi opinnäytetyöntekijä ehdottaa, että tämän tutkimuksen tutkimustulokset jaetaan asumispalvelujen asiakkaille, kävijöille ja asukkaille. Heille tulisi myös jakaa tietoa kunkin organisaation toimintatavoista väkivaltatilanteissa sekä väkivallan teoista seuraavista rangaistuksista.

Puheeksiottoa edistetään varmistamalla, että palveluntuottajan henkilöstö, sijaiset, vapaaehtoiset ja kohderyhmä tunnistavat erilaisia väkivallan muotoja. Asumispalveluihin ehdotetaan avoimia keskustelutilaisuuksia väkivallasta sekä henkilökohtaista väkivallan riskin arviointia osana palvelutarpeen arviointia. Opinnäytetyöntekijä kannattaa myös Anniina Kaaitilan toimenpideehdotuksia, joiden mukaan naisasiakkaiden kohdalla ammattilaisten tulee uskaltaa kysyä väkivallasta, todeta ääneen sen olevan rikos, suositella vammojen dokumentointia terveydenhuollossa, selvittää väkivaltauhrin turvallisuustilanne ja ohjata hänet aktiivisesti palvelujen piiriin (Kaaitila 2017, 102–103).

Organisaation arvojen ja toimintatapojen tulee käydä ilmi ja viestinnän olla kohderyhmälle saatavuttavaa. Opinnäytetyöntekijä ehdottaa, että viestinnän kielivalikoiman tulee vastata kohderyhmän tiedontarpeisiin. Teoksessa ”Kunnia konfliktina: Näkökulmia tunnistamiseen ja ennal-

taehkäisyyneen” Hanna Holm painottaa, että omakielisellä viestinnällä tuetaan saavutettavaa tiedottamista ja oikaistaan ennakkoluuloja. (Holm 2009, 218–220). Samassa teoksessa Karimi Rebwar kuvaa kieltä sosiaalisoitumisvälineenä, joka auttaa ympäristön ja maailmankuvan jäsentämisessä. Rebwarin mukaan kulttuurikäännöksen avulla parannetaan kulttuuritajuntaa. (Rebwar 2009, 224–227.) Kyseisen näkökulman huomioiminen muille kuin suomea äidinkielenään puhuville yhteisistä säännöistä ja väkivallan torjumisen keinoista viestittäessä edistää syrjintä- ja väkivaltauhkatilanteiden ehkäisyä.

9.3.4 Rakenteelliset muutokset

Tutkimukseen osallistuneet painottivat, että asunnottomuuden poisto vähentäisi väkivallan esiintyvyyttä. Rakenteellisten muutosten tarve nousee tutkimuksessa esille muun muassa ehdotuksissa varmistaa asunnottomuutta kokevien ihmisten riittävä toimeentulo. Myös kaikkia kriminologian teorioita yhdistää näkemys köyhyyden poistamisen vaikutuksista rikollisuuden vähentymiseen. Evoluutiokriminologiassa ehdotetaan toimenpiteenä yhteiskunnan tuloerojen kaventamista, sillä erityisesti nuorten miesten kokeman köyhyyden on havaittu lisäävän rikosalttiutta. Paineteoriassa ehdotusta hyvän elintason varmistamisesta täydennetään siten, että materialististen arvojen sijaan yhteiskunnan toivotaan vahvistavan myös muita elämänarvoja. Sosiaalisen kontrollin teorian mukaan rikollisuuden vähentäminen onnistuu sitomalla sosiaalinen apu sosiaaliseen kontrolliin, mutta myös ehkäisemällä alueiden eriytymistä ja vahvistamalla hyvinvointivaltiota. (Kivivuori 2013, 91, 184, 220, 357–358, 360.) Vaikkei asunnottomuuspalveluissa suoranaisesti pystytä vaikuttamaan esim. asunnottomuutta kokevien toimeentuloon, voidaan talousasiat ottaa puheeksi ja varmistaa, että kukin kohdattava on tietoinen omista oikeuksistaan mahdollisiin etuuksiin.

Rakenteellisina muutosehdotuksina tämän tutkimuksen tuloksista nousevat asunnottomuuspalveluiden kehittäminen kohderyhmän tarpeisiin vastavaksi. Isot hätämajoitus- ja asumisyksiköt eivät saa kannatusta. Niiden tilalle ehdotetaan pienempiä yksiköitä, riittävää henkilökuntakapasiteettia ja hajasijoitettua tuettua asumista. Tarpeellisena nähdään myös päihteettömille ja päihteitä käyttäville ihmisille suunnattujen palveluiden toisistaan erottamista sekä naisille kohdennettujen palveluiden lisäämistä.

Keltikangas-Järvisen mukaan yksilön teoistaan vastuuttamisessa tulee vastuuttavan tahon olla varma yksilön psyykkisestä kypsyydestä. Yksilön vastuuttamiseen tarvitaan rakenteita, jolla voidaan edesauttaa ja taata henkilökohtaisten lähtökohtien ja taitojen kehittymistä. (Keltikan-

gas-Järvinen 1978, 170–176). Asunnottomuuspalveluissa tulisi näin ollen olla käytössä riittävästi substanssiosaamista, resursseja ja konkreettisia työkaluja, joiden avulla kehitetään esim. vuorovaikutustaitoja ja tunnesäätelyä, lisätään ymmärrystä väkivallan aiheuttamasta haitasta ja vahingoista, yhteiskunnallisista normeista ja suomalaisesta lainsäädännöstä sekä ohjataan väkivallan uhreja ja tekijöitä avun piiriin.

Henkilöstön valmiudet yksilönohjaukseen ja väkivallan puheeksiottoon on varmistettava. Henkilökunnalla tulee olla tietoa aggressiivisen-, väkivalta- ja rikoskäyttäytymisen taustasyistä, työkaluja väkivallan ennakoimiseen ja varhaiseen puuttumiseen. Syrjintään ja väkivaltilanteisiin on puututtava viipymättä, mahdolliset rangaistukset on otettava heti käyttöön, ja niistä on tiedotettava asianosaisille. Puuttumiseen käytettävien työkalujen, kuten häirintälomakkeen, vaara- ja uhkatilanneraportin, tulee olla selkeitä, helposti saavutettavissa, päätöksentekoprosessin läpinäkyvä ja vastuuroolien prosessin etenemisessä selkeitä ja kaikilla tiedossa.

Haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten parissa työskentelevien ammattilaisten tulee perehtyä traumatietoiseen työotteeseen, jolla väkivallalla oireilevien ja väkivaltaa kokeneiden kävijöiden tunnesäätelykeinoja, kognitiivisia taitoja ja uusia reagointi- ja toimintamalleja kehitetään. Haapasalon mukaan ymmärtäessämme traumakokemusten vaikutuksen ihmisen kehitykseen, ymmärrämme todennäköisesti myös väkivaltaisen ja rikollisen käyttäytymisen taustatekijöitä (Haapasalo 2017, 384).

Organisaation tulee ylläpitää ja täydentää henkilöstön osaamistasoa väkivaltilanteissa toimimiseen ja päivittää säännöllisesti tietoa palveluohjauspolusta väkivaltaa kohdanneille ihmisille esim. puolen vuoden välein ja aina henkilöstön vaihtuessa. Henkilökunnan vastuuttaminen omien käyttäytymismallien tarkasteluun ja tarvittaessa niiden muuttamiseen voitaisiin liittää osaksi osaamisen kehittämistä ja käsitellä kehityskeskusteluissa ja työnohjauksessa.

Väkivaltatyöllä on asunnottomuuspalveluissa paikkansa. Erityisesti silloin, jos asumisyksikkömuotoinen työ jatkuu, on syytä pohtia erikoistuvan väkivaltatyöntekijän palkkaamista osaksi palveluissa tapahtuvaa kohtaamistyötä. Näin erityisesti väkivaltauhrien avunsaantia ja asemaa saadaan parannettua ja väkivaltakierre päätettyä. Väkivaltatyöntekijä tulee silloin liittää osaksi palvelun kehittämistiimiä, jotta ruohonjuuritason tieto ja kokemukset tulisivat huomioiduksi.

9.3.5 Turvalliset tilat

Palvelujen ja fyysisten tilojen turvallisuus on rakenteellinen kysymys. Kuten edellä mainitaan, asunnottomuuspalveluihin tarvitaan rakenteellisia muutoksia. Tutkimus antaa viitteitä siitä, että

Asunto ensin-periaatteella asuminen ei takaa fyysistä ja psykologista turvallisuutta vaikka onkin muuten osoittautunut toimivaksi ratkaisuksi asunnottomuuteen. Seuraavaksi olisi varmistettava, että periaatteeseen sisällytetään paitsi oikeus asuntoon myös oikeus henkilökohtaiseen turvallisuuteen, oikeus koskemattomuuteen yms. Asunto ensin -periaatteella toimivien yksiköiden toimivuutta tulisi tarkastella inhimillisen turvallisuuden näkökulmasta, mikä palvelee sekä asukkaita että henkilöstöä.

Tilojen turvallisuudesta puhutaan monessa yhteydessä. Opinnäytetyön tilaajaorganisaation toimipisteiden turvallisemman tilan periaatteita tulisi päivittää osallistamalla prosessiin sekä työyhteisön jäseniä että kävijäkuntaa. Yhteisen turvallisen tilan suunnitteluprosessi voi sisältää sekä ennaltaehkäisy- että oppimismomenteja: kohderyhmän ja henkilöstön huomiota kiinnitetään fyysisen tilan riskeihin ja omien käyttäytymismallien tarkasteluun, sillä voidaan lisätä ymmärrystä väkivallan ja rikosten aiheuttamasta inhimillisestä tuskasta ja kauaskantoisista seurannaisvaikutuksista, lisätä tietoutta ja edistää puheeksiottokulttuuria sekä edistää yhdenvertaisuutta. Rutiinotoimintojen teoria ohjaa kiinnittämään huomiota rakenteisiin, jotka rajoittavat väkivaltaa ja rikoskäyttäytymistä. Tällaisia rakenteita ovat mm. valvonta ja valvonnasta viestiminen, tilojen valaistus, väkivalta- ja rikoskohteiden suojaaminen, selkeiden toimintanormien ja sääntöjen asettaminen ja niistä viestiminen. Valikoitumisteoriassa puolestaan kiinnitetään huomiota rikoksenteon vaikeuttamiseen, päihteiden saatavuuden ja käytön rajoittamiseen sekä puuttumiskynnyksen madaltamiseen. Myös yksilöiden itsekontrollin lisääminen perheiden tukemisen kautta kuuluu valikoitumisteorian toimenpide-ehdotuksiin. (Kivivuori 2013, 139–143, 359, 357.) Tutkimustuloksiin viitaten oppinäytetyöntekijä ehdottaa tilojen käyttötarkoitusten analysointia ja tarvittaessa muuttamista, yhteisten tilojen valaistuksen lisäämistä, pohjaratkaisultaan haastavien tilojen valvonnan parantamista sekä mahdollisuuksien mukaan tilavampien ja/tai useampien tilojen käyttöönottoa vastaamaan eri kohderyhmien tarpeita.

Turvallisemman tilan rakentamiseen liittyy myös haasteita. Koska erityisen haavoittuvassa asemassa olevilla ihmisillä ei ole palveluiden suhteen valinnanvaraa, tulee heidän pääsönsä viimesijaisiin palveluihin varmistaa. Viimesijainen palvelu, kuten hätämajoitus, voi olla kriittinen ihmisen toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. On siis pohdittava, kuinka samaa palvelua käyttävän väkivallan tekijän ja uhrin oikeus palveluun voidaan taata siten, että palvelu tai tila koetaan samalla turvallisena. Ihmisoikeusnäkökulman lisäksi myös kriminologian leimaantumisteorian perusteella voidaan esittää, ettei väkivaltaan syyllistyneitä tulisi automaattisesti leimata väkivaltaan taipuvaisiksi ja siksi rajata palveluiden saatavuutta. Leimaantumisteoriassa ehdotetaan

sellaisista sosiaalisista reaktioista luopumista, jotka voivat lisätä rikollisuutta yksilötasolla, kuten silloin kun vaarana on sidosten normaaliyhteiskuntaan heikentyminen tai stigmatisointi ja leimaaminen alleviivaamalla henkilön menneisyyttä. (Kivivuori 2013, 306–307, 359.) Aiemmin väkivaltakäyttäytymisellä oireilleiden ihmisten kohdalla tulee varmistaa heidän oikeutensa käyttää palveluita heille asetetun mahdollisen käyntikiellon jälkeen. Yksilökeskustelussa voidaan tarkastella tuen tarpeita väkivaltaisten käyttäytymismallien muuttamiseksi.

Tapauksissa, joissa ihmisten henkeen ja terveyteen ei kohdistu välitöntä uhkaa voi myös sovittelutoiminnasta olla hyötyä. Näitä tilanteita voivat olla esim. asunnottomuuspalveluissa esiintyvät nimittely, rasistinen kielenkäyttö ja uhkailu. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen nettisivuilla sovittelua kuvataan vapaaehtoisuuteen perustuvana keinona korvata rikoksesta ja riidasta johtuvat oikeudenkäynnit (THL 2023 verkkosivut). Tilanteissa, joissa ei sopimuksenvaraisesti lähdetä oikeudenkäyntiin tai sitä korvaavaan sovitteluprosessiin, voidaan hyötyä kevyemmästä, sovittelun elementtejä käyttävästä prosessista. Esimerkkinä mainittakoon naapurussovittelu, jossa tähdätään ihmisten välisten suhteiden korjaamiseen ja turvallisuutta edistävän kestävä ratkaisun löytymiseen (Naapurussovittelun keskus 2023).

Tutkimuksen perusteella on selvää, että haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten palveluja tulisi lisätä ja suunnitella käyttäjälähtöisesti. Kriisitilanteessa uhrin turvallisuus on aina taattava. Henkilöstön eettistä osaamista on vahvistettava ja esihenkilöstön osattava tarjota tukeaa ristiriitaisissa tilanteissa mm. lieventämään eettistä stressiä ja vahvistamaan oikeudenmukaisia menettelytapoja.

9.3.6 Osallisuuden edistäminen

Tässä tutkimuksessa osallisuuden, osallistumisen ja yhteisöllisyyden vahvistaminen nousivat esille ratkaisukeinoina väkivallan ennaltaehkäisyyn. Tutkimukseen osallistuneet näkivät yhteisön toimivan esimerkkinä käyttäytymismallien oppimisessa sekä luovan sosiaalista painetta ja sosiaalista kontrollia, jotka säätelevät käyttäytymistä. Vahvistusta näkemykselle löytyy sekä oppimisteoriasta että sosiaalisen kontrollin teoriasta. Sosiaalisen kontrollin toimenpiteisiin luetaan sellaisten sosiaalisten instituutioiden, jotka toimivat epävirallisen kontrollin lähteinä – kuten perheiden, yhteisöjen, oppilaitosten ja työyhteisöjen – vahvistaminen (Kivivuori 2013, 185, 218–219). Haapasalon mukaan myös sosiaalisesti toivotun käyttäytymisen vahvistaminen on osoittautunut paljon tehokkaammaksi keinoksi kuin rankaiseminen epätoivotusta käyttäytymisestä (Haapasalo 2017, 363–364). Tutkimustulosten perusteella voidaan sanoa, että asunnotto-

muutta kokevien tavoitteellinen osallisuuden, yhteisöllisyyden ja oikeuksien toteutumisen edistäminen edesauttaisivat sosiaalisesti hyväksyttävien toimintamallien oppimista ja väkivalta-käyttäytymisen riskin pienenemistä. Keinoiksi osallisuuden edistämiseksi voidaan ehdottaa yhteisesti ja kävijälähtöisesti suunniteltua toimintaa kuten elokuvailtoja ja tietovisoja, keskusteluryhmiä, työpajoja ja retkiä.

Osallisuus on yksi Vva ry:n toiminnassa keskeinen käsite ja sen edistäminen lukeutuu järjestön toiminnan tavoitteisiin, joten sen käsittelyyn on kiinnitettävä huomiota myös opinnäytetyössä. Osallisuus on ihmis- ja perusoikeus, demokratian tukipilari, aktiivisen kansalaisuuden toteutumisen pohja, hyvinvointi- ja onnellisuusmittari sekä keino ehkäistä syrjäytymistä ja torjua köyhyyttä. Osallisuus tarkoittaa käytännössä johonkin kuulumista sekä yhteenkuuluvuuden kokemista yhteisön jäsenenä olemisen ja toimimisen kautta, sitoutumista ja vastuun ottamista. (Lee-
mann & Kuusio & Hämäläinen, 2015; Nivala & Ryyänen 2013, 10, 26–30.)

Sosiaalipedagogisen näkemyksen mukaan osallisuus on sekä tavoite että toiminnan muoto. Osallisuus voi Elina Nivalan ja Sanna Ryyänen mielestä jäädä myös kehittymättä, sillä kaikki yhteisöt eivät tue osallisuuden toteutumista. Osallisuuden edellytyksiä lisätään tukemalla elämän muutosta, yksilön ja yhteisön sosiaalisten suhteiden vahvistumista; mahdollistamalla vuorovaikutusta ja yhteisöön kuulumisen tunnetta. (Nivala & Ryyänen 2013, 30–32.) Väkivalta-käyttäytymisen ennaltaehkäisyä voisi tukea ihmisten osallisuuden vahvistuminen, sillä toteutessaan aidosti vuorovaikutuksessa osallisuuden tunne voi kaventaa potentiaalisen väkivallante-kijän ja uhrin välistä kuilua ja toisaalta vahvistaa heidän kokemuksiaan yhteenkuuluvuudesta. Yhteenkuulumisen tunteen lujittumisen myötä myös sosiaalinen kontrolli, joka säätelee käyttäytymistä, vahvistuu.

Sosiaalipedagogiikan tavoitteena on edistää kasvatuksen keinoin ihmisen hyvän yhteiselämän edellytyksiä sekä inhimillistä ja sosiaalista hyvinvointia. Sosiaalipedagogiikassa kasvatus on tavoitteellista toimintaa, jolle on määritelty päämäärä; elinympäristön ja sosiaalisten verkostojen havaitseminen ja niiden ihmisen kasvuun vaikuttamisen näkeminen ovat kokonaisvaltaisen kohtaamisen edellytyksenä. (Nivala & Ryyänen, 2015; Nivala & Ryyänen, 2019.)

Osallisuuden edistämiseksi opinnäytetyön tekijä voi sosiaalipedagogisten toimintamalleihin perustuen ehdottaa sosiokulttuurista innostamista, joka on yhteistoiminnallista, dialogista ja osallistavaa pedagogiikkaa. Sen tavoitteena on edistää ihmisen sosiaalista ja kulttuurista kehit-

tymistä osallistumisen keinoin. Sosiokulttuurisessa innostamisessa osallistuminen ei ole ennalta määriteltyä, vaan toiminnan ytimenä on tutustua toimintaympäristöön, osallistujien elämäntilanteisiin ja henkilökohtaisiin lähtökohtiin ja resursseihin, ja sen jälkeen määritellä toimintatavat, joiden mukaan kyseisessä tilanteessa toimitaan. Innostamisen tavoitteena on toiminta- ja elinolosuhteiden perustavanlaatuisen muutos, jossa yhteiskunnasta tulee oikeudenmukainen ja yhdenvertainen. Innostamisella pyritään myös edistämään nykytilanteen tiedostamista ja määrittelemään reflektoinnin avulla, millaiseksi todellisuus voi kehittyä. Keskiössä on yksilöiden ja yhteisöjen sosialisatio elinympäristöönsä, elinympäristön aktiivinen rakentaminen ja toimintaan osallistuminen. (Kurki; Nivala & Rynnänen, 2013, 33–35.)

Toisena osallisuuden edistämiskeinona voidaan tarkastella sosiaalista vahvistamista, jonka menetelmiin kuuluu ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä, kuten elämän nivelvaiheiden tunnistamista, ja varhaista ongelmiin puuttumista. Sosiaalista vahvistamista kuvataan kokonaisvaltaiseksi elämäntilanteiden tukemiseksi, jonka saavuttamiseen tarvitaan moniammatillista palvelutarjoajien kohderyhmälähtöistä verkostoitumista. (Mehtonen 2011, 13–16.) Käytännössä myös asunnottomuuspalveluissa asunnottomuutta kokevien ihmisten elämä tulee nähdä kokonaisvaltaisena ja palveluntarpeiden kartoittamisen tulee johtaa aktiiviseen palveluihin ohjaamiseen.

Nuorisolaissa sosiaalisen vahvistamisen tehtävänä nähdään nuoren kokonaisvaltainen tukeminen ja hänelle suunnattujen toimenpiteiden kohdentamista elämäntaitojen parantamiseksi. Sosiaalisella vahvistamisella tavoitellaan syrjäytymisen ennaltaehkäisyä sekä yksilön hyvinvoinnin lisäämistä ja edistämistä. (Nuorisolaki, 2016, § 2, § 3.)

Osallisuuden toteutumiseen tarvitaan myös osallistavia menetelmiä, jotka huomioivat erilaisia ja eri taustoista tulevia osallistujia ja mahdollistavat tasavertaisen dialogin ja toimimisen. Voidaan sanoa, että osallistavat menetelmät ovat työkalu ohjauksessa, jossa jokainen pääsee halutessaan vaikuttamaan toiminnan eri vaiheisiin. Osallistavat menetelmät ovat keskustelun ohjaamiseen sovellettavia työkaluja. Ohjatuissa keskusteluissa olennaista on antaa mahdollisuus monimuotoiseen ilmaisuun ja osallistumiseen muutenkin kuin puhumalla. (Taipale & Sirola-Korhonen, 2015 ja 2017, 6.)

Eräs osallistava menetelmä on valmentava mentorointi. Menetelmän taustalla on ensisijaisesti arvostamista, osallistamista ja tavoitteellisuutta korostava toimintatapa. Valmentavan mentoroinnin avulla kohderyhmää voidaan haastaa tarkastelemaan arvojaan ja asenteitaan sekä saada

reflektoimaan ja oppimaan kokemuksistaan. Valmentava mentorointi on kehittymiseen, oppimiseen, kokeilemiseen rohkaiseva toimintamalli, jossa osallistujan vahvuudet ja potentiaali tulee saada alusta alkaen käyttöön. (Alatalo & Ristikangas & Ristikangas, 2021.) Kyseistä menetelmää voidaan soveltaa niin yksilö- kuin ryhmäkeskusteluissa, joissa keskitytään väkivallasta keskustelemiseen, yhteisten sääntöjen laatimiseen, turvallisemman tilan toimintaperiaatteiden suunnitteluun yms. Erityisesti Suomeen muualta muuttaneiden ja suomalaisten välisen vastakkainasettelun kitkeminen voisi onnistua yhteisöllisen toiminnan myötä, jossa muun muassa tutustutaan erilaisista lähtökohdista tulevien ihmisten toimintakulttuureihin ja luodaan yhteisiä vuorovaikutussääntöjä.

Valmentavan mentoroinnin käytännön kuvauksessa puhutaan olettamuksien haastamisesta ja siitä, että keskustelun osapuolilla olisi yhteinen ymmärrys valmennuksen tarkoituksesta (Alatalo ym. 2021.) Valmentavan mentoroinnin yhteydessä tulee siis yhdessä määritellä tavoitteet, etenemisen säännöt ja ohjauksen aihe. Yhteinen ymmärrys tavoitteista ja etenemisestä edistää sekä osallisuutta että yhteistoiminnallista oppimista, helpottaa luottamuksellisen pohjan rakentamista ja sitouttaa osallistujia panostamaan omaan sivistykselliseen prosessiin.

Valmentavassa mentoroinnissa mentorin ydintehtävä on tukea ohjattavaa henkilöä, kehittää ohjattavan kykyjä ja lisätä ohjattavan ymmärrystä henkilökohtaisesta potentiaalistaan ja omista vahvuuksistaan. (Alatalo ym. 2021.) Valmentavaa mentorointia hyödyntävillä ammattilaisilla tulee olla riittävästi osaamista käyttää osallistavia menetelmiä sekä aikaresurssia yksilö- ja ryhmäohjauksen toteuttamiseen.

Osana valmentavaa mentorointia voi soveltaa yhteistoiminnallista oppimista varmistamaan oppimisprosessin eteneminen ja tuloksellisuus. Yhteistoiminnallinen oppiminen on yhdessä opiskelua ja oppimista yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Mallin ideana on osallistujien yhdessä työskentely sekä opitun muille jakaminen. Yhteistoiminnallisen oppimisen avulla voidaan kehittää oppijoiden yhteistyötä, vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutaitoja sekä tukea itsetuntoa ja opiskelumotivaatiota. (Honkanen & Pynnönen & Raudasoja, 2012, 24.) Kyseistä menetelmää voitaisiin soveltaa myös väkivaltatilanteiden sovitteluvaiheessa sekä jatkotoimenpiteiden sopimisessa.

9.3.7 Jatkotutkimuksen tarve

Opinnäytetyöllä pyrittiin lisäämään ymmärrystä väkivallan roolista asunnottomuutta kokevien ihmisten elämässä. Opinnäytetyön tekijä tiedostaa tutkimuksen olevan pintaraapaisu taustaorganisaatiossa ja laajemmin asunnottomuuskentällä tärkeäksi koetusta aiheesta, joka on kokonaisuudessaan laaja ja monikerroksinen. Tutkimustulosten pohjalta sen tekijä näkeekin, että väkivallan kitkemiseksi tähtäävien toimenpiteiden lisäksi tarvitaan syvällisempää tutkimusta väkivallasta asunnottomuuden kontekstissa.

Vaikka tutkimuksen otos oli pieni, siitä paljastuneen väkivaltailmiön moniulotteisuus yllättää. Tutkimukseen osallistuneet ihmiset tekivät tarkkoja havaintoja väkivallan taustatekijöistä ja osoittivat kiinnostusta ja motivaatiota väkivallan poistoon ja ennaltaehkäisyyn tähtäävien toimenpiteiden löytämiseen.

Opinnäytetyön tekijän mielestä jatkotutkimuksessa voitaisiin tarkastella esimerkiksi väkivalta- ja rikosalttiutta lisääviä rakenteita asunnottomuuspalveluissa. Erityisesti Asunto ensin -periaatteella toimivissa asumisyksioissä esiintyvän väkivallan syitä tulisi tutkia tarkemmin.

Niin ikään kokemustaustaisten ja asunnottomuutta kokevien ihmisten vuorovaikutusdynamikka sekä verbaalisen ja nonverbaalisen henkisen väkivallan rooli asunnottomuutta kokevien ihmisten keskinäisissä vuorovaikutustilanteissa ja sen vaikutukset leimaantumiseen ja stigmaan olisivat kiinnostavia jatkotutkimusaiheita.

Erityisen tärkeäksi tutkimuskohteeksi opinnäytetyön tekijä nostaa haavoittuvassa asemassa olevien, asunnottomuutta kokevien Suomeen muualta muuttaneiden ihmisten kohtaamaan väkivallan syvällisemmän tarkastelun. Myös vartijoiden ja järjestyksenvalvojen julkisissa- ja puolijulkisissa tiloissa käyttämä ja viranomaispalveluissa esiintyvä väkivalta vaatisivat lisää tutkimusta mutta myös välitöntä puuttumista.

10 POHDINTA

10.1 Tutkimustyön prosessin arviointi

10.1.1 Tutkimusetiikka, luotettavuus ja laatu

Laadullisessa tutkimuksessa opinnäytetyön tekijän rooli on vuorovaikutteinen ja subjektiivinen. Laadullinen menetelmä mahdollistaa tutkittavien maailmaan pääsyn. (Alasuutari 2021, 88.) Opinnäytetyötutkimuksessa kiinnitettiin erityisesti huomiota tutkimuseettisiin kysymyksiin. Eettisiä näkökulmia painotettiin niin yhteiskunnallisen hyödyn, tutkimuksen toteuttamisen ja luotettavuuden ja opinnäytetyön tekijän oman aseman huomioimisen (erityisesti suhteessa tutkimuksen kohderyhmään Vva ry:n työntekijänä) kysymyksissä. Myös opinnäytetyön tekijän esiymmärrys ja hiljainen tieto asunnottomuudesta ja siihen liittyvistä lieveilmiöistä oli otettava huomioon. Objektiivisuuden tavoittelu ja opinnäytetyön tekijän ennakko-oletusten haastaminen, mahdollisimman neutraali kysymyksenasettelu ja vastaajan uhriksi identifioinnin välttäminen olivat tässä tutkimuksessa ensisijaisen tärkeitä.

Tutkimuksen luotettavuuden takaamiseksi kiinnitettiin huomiota Hirsjärven ja Hurmeen mainitsemiin kvantitatiivisessa tutkimuksessa käytettyihin reliaabeliuden ja rakennevalidiuden käsitteisiin. Reliaabeliudella viitataan nykyään tutkijan tutkimustyön ja aineistojen analyysiin laatuun. Rakennevalidius tarkoittaa, että tutkija kykenee perustelemaan ja dokumentoimaan tutkimusmenettelynsä uskottavasti. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 189.) Reliaabeliuden varmistaminen tehtiin tutkimusprosessissa siten, että opinnäytetyön tekijä varmisti säännöllisesti, onko kaikki aineisto otettu huomioon, onko haastattelun muistiinpanoja laadittu täsmällisesti ja heijastavatko tulokset tutkittavien ajatusmaailmaa. Rakennevalidiuden näkökulmasta opinnäytetyössä pyrittiin aineiston kattavuuteen, tavoiteltiin teoriapohjan ja muiden lähteiden monipuolisuutta ja analyysin perusteellisuutta. Opinnäytetyö tarjoaa monia aiheita jatkotutkimukselle.

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden eli validiuden mittarina on läpinäkyvyys, mikä tarkoittaa tutkimusta ohjaavien periaatteiden, sen aikana tehtyjen valintojen sekä aineiston sisällön esille tuomista kirjoittamalla ne auki. Validiudella viitataan kykyyn arvioida, ovatko tutkimusaineistot ja menetelmät valittu oikein tutkimuskysymykseen vastaamiseksi ja onko aineisto käsitteellistetty ja tulkittu systemaattisesti, läpinäkyvästi ja laadukkaasti (Ruusuvoori, Nikander & Hyvärinen 2010, 27). Tutkimuksen periaatteita ja valintoja avattiin sekä aineistonkeruun yhteydessä tutkimuksen kohderyhmälle että tutkimusraportissa. Opinnäytetyön tekijän valinnat

perustuivat tilaajan, eli Vva ry:n, ohjaajan kanssa käytyihin keskusteluihin käytettävien menetelmien soveltuvuudesta, järjestön tarpeista ja kohderyhmän tavoitettavuudesta.

Arja Kuula (2006, 59–64) mainitsee neljää ihmistieteisiin liittyvää tutkimusnormia, joiden vaaraan on opinnäytetyötutkimuksessa pyritty nojaamaan: hyötyperiaate, vahingon välttymisen periaate, itsemääräämisoikeuden kunnioituksen periaate ja oikeudenmukaisuuden periaate. Lisäksi tutkimuksessa noudatettiin periaatteita, jotka liittyvät tietojen käsittelyn luottamuksellisuuden turvaamiseen, ihmisten kunnioittamista osoittaviin arvoihin sekä yksityisyyden kunnioittamiseen ja suojelemiseen. Kuula painottaa, että tutkimuseettisillä normeilla on tärkeä rooli tutkimuksen ohjaamisessa ja luotettavuudessa (Kuula 2006, 59–64).

Hyötyperiaatteen nähdään tässä työssä toteutuvan siten, että se tarjoaa työkaluja kehittää toimintaa väkivallan ennaltaehkäisemiseen, joilla asunnottomuutta kokevien ihmisten inhimillistä turvallisuutta voidaan parantaa. Tutkimustulokset antavat ajankohtaisen tilannekatsauksen, jota asunnottomuustoimijat voivat työssään hyödyntää. Tutkimuksessa varmistettiin eettisesti kestävän tutkimustavan mukaisesti kunkin osallistujan ihmisarvon kunnioittamisen ja itsemääräämisoikeuden toteutuminen esimerkiksi jättämättä lähestymättä ihmisiä tilanteissa, joissa he olivat päihtyneitä, joissa epäiltiin heidän mahdollisuuksiaan ja valmiuksiaan päättää tutkimukseen osallistumisesta tai joissa he saattoivat altistua väkivallan uhalle. Opinnäytetyön tekijä ei myöskään lähestynyt ihmisiä, jotka eivät hallinneet kyselylomakkeissa olevia kieliä tarpeeksi hyvin.

Psykologisen turvallisuuden takaamiseksi ja avunsaannin varmistamiseksi kyselylomakkeen täyttämiseen oli tarvittaessa tarjolla apua. Jokaiselta tutkimukseen osallistuneelta kysyttiin, herättikö osallistuminen tunteita tai reaktioita, joita hän haluaisi käsitellä opinnäytetyön tekijän kanssa luottamuksellisesti, tarvitseeko hän ammattilaisen apua kokemusten käsittelyyn ja tietääkö hän, mistä voi saada apua jatkossa, mikäli tarvetta syntyy. Vastaajille tarjottiin tilaa vapaamuotoiselle keskustelulle ja aiheen kommentoinneille. Haastattelutilanteet oli järjestetty puhelimitse tai tilassa, jossa pystyttiin varmistamaan vastaajan sekä psykologinen että fyysinen turvallisuus.

Asunnottomuutta kokevien naisten kohdalla ennakointi ja erityinen hienovaraisuus sosiaalisen, henkisen ja fyysisen vahingon välttämiseksi olivat tärkeässä roolissa. Kohderyhmän välisen vuorovaikutuksen jännitteiden tunnistaminen ja huomioiminen myös tutkimustulosten julkistamisen yhteydessä on tarpeellista.

Olemassa olevien riskien tiedostaminen ja säännöllinen tarkastelu läpileikkasivat tutkimusprosessia ja aineistoanalyysiä. Ennakoivina, osallistumisen kynnyistä madaltavina ja velvollisuudentunnetta hälventävinä toimenpiteinä korostettiin tutkimukseen osallistumisen anonyymiyttä ja vapaaehtoisuutta. Myös Kuula painottaa vapaaehtoisuuden olevan eettisten periaatteiden noudattamiseksi ehdotonta (Kuula 2006, 87). Toisekseen painotettiin, että vastaaminen tai vastaamatta jättäminen eivät vaikuta henkilön asemaan, kohteluun, kohtaamiseen tai palveluiden saantiin organisaation toimipisteissä, millä haluttiin ennaltaehkäistä pelkoa tutkimukseen osallistumisen negatiivisesta vaikutuksesta. Etenkin tilanteissa, joissa henkilö on esimerkiksi kokenut syrjintää organisaation toiminnassa, voi asiasta olla vaikeaa puhua samaisen organisaation työntekijälle.

Asunnottomuustutkija Riitta Granfelt on nostanut väitöskirjassaan esille ristiriitaisen eettisyyden. Asunnottomuutta kokevia haastatellessaan Granfelt on painottanut, ettei omista erityistä oikeutta haastateltavien kokemusten pönkittämiseen. Tutkijana hän ei urki tietoja eikä painosta, vaan pyrkii tavoittamaan haastateltavien persoonallista tapaa kertoa tarinaansa omista intresseistään käsin. (Granfelt 1998, 40.) Opinnäytteessä on tavoiteltu samanlaista opinnäytetyön tekijän ja haastateltavan välisen vuoropuhelun muodostumista neutralisoimalla kysymykset, korostamalla opinnäytetyön tekijän vastuuta sekä noudattamalla tutkimuseettistä periaatetta pysäyttää tutkimusprosessi tilanteen vaatiessa, jos riskinä on, että tutkittavalle aiheutuu siitä haittaa.

Kuula kirjottaa, että ihmistieteelliseen tutkimukseen sisältyy aina osallistujille aiheutuvan sosiaalisen, taloudellisen ja henkisen vahingon riski. Riskin todennäköisyys kasvaa tietojen väärin käsiin joutuessa. (Kuula 2006, 62.) Tässä tutkimuksessa riski minimoitiin toimimalla tietosuojalainsäädännön ohjeistuksen mukaisesti. Tutkimustulosten sisältöanalyysin yhteydessä varmistettiin, ettei henkilöidyistä kokemuksista raportoida tunnistettavasti, jotta vastaajille ei aiheutu haittaa tutkimusraportin julkaisun myötä. Opinnäytetyön tekijä tiedosti, että hienovaraisuudesta ja ennakoinnista riippumatta tutkimustulokset voivat kasvattaa kohderyhmän keskinäisiä jännitteitä. Kyseinen riski koskettaa eritoten muualta muuttaneita ihmisiä ja naisia. Syrjintäkokemusten ja ryhmän keskuudessa esiintyvän väkivallan esiin nostaminen voivat vaikuttaa jatkossa negatiivisesti ryhmän vuorovaikutusdynamikkaan ja asettavat siten myös Vva ry:n henkilöstölle paineita turvallisuuden aktiiviseen edistämiseen.

10.1.2 Kulttuurisensitiivisyys

Muuta kuin omaa kulttuuria tutkittaessa tulee kiinnittää huomiota omaan ymmärrykseen siitä, mihin ihmisten ajattelutavat ja toiminta pohjautuvat. Alasuutarin mukaan kahden kulttuurin törmäyksessä tutkijan tulee tarkastella omia lähtökohtiaan ja ajatusmalliansa perusteita (Alasuutari 2011, 218).

Kulttuurisensitiivisyys nousi opinnäytteessä tärkeäksi lähestymistavaksi. Opinnäytetyön tekijän, nuoren naisen, oman aseman tiedostaminen edesauttoi tunnistamaan tilanteita, joissa patriarkalisissa valtarakenteissa kasvanut ja sosiaalistunut miesoletettu kävijä piti opinnäytetyön tekijää hauraana ja haavoittuvana, ja priorisoi olla kertomatta hänelle väkivaltakokemuksistaan. Eräs tutkimukseen vastanneista totesi, ettei koe mukavaksi kertoa opinnäytetyön tekijälle väkivaltakokemuksistaan, koska haluaa suojella häntä tältä tiedolta. Myös Kuula ilmaisee käsiteltävän aiheen lisäksi sukupuolen, iän ja kulttuuritaustan vaikuttavan tutkimuksessa vuorovaikutuksen laatuun (Kuula 2006, 63).

Ihanteellinen tutkimustilanne saadaan aikaiseksi, kun haastateltava ja haastattelija ovat tasavertaisina subjektina toisiinsa nähden. Kyseinen asetelma syntyy yleensä silloin, kun osapuolet edustavat samaa sukupuolta. (Westkott 1979 teoksessa Alasuutari 2011, 146.)

Opinnäytetyön tekijän venäjän kielen osaaminen ja samantyyppisen kulttuuri-identiteetin jakaminen osan vastaajista kanssa oli eduksi tutkimuksen toteuttamiselle. Alasuutari huomauttaa, että oman tai lähellä olevan kulttuurin tutkimisessa on pyrittävä kulttuurien väliseen vertailuun, jotta voitaisiin välttyä itsestäänselvyksiltä (Alasuutari 2011, 218–219). Monikulttuurisena ihmisenä erilaisten kulttuuristen tekijöiden tarkastelu ja niiden vaikutusten peilaaminen henkilökohtaiseen ymmärrykseen väkivallan syistä ja niihin suhtautumisesta edesauttoi opinnäytetyön tekijää havaitsemaan väkivallan monimuotoisuutta asunnottomuuden kontekstissa. Vertailun mahdollisti henkilökohtaisen etnisen taustan lisäksi se, että kyselylomakkeita tuotettiin useilla, kohderyhmän yleisimmin käyttämällä kielillä.

Koettu häpeä ja väkivallan kohteena oleminen voidaan kokea joissain kulttuurisissa konteksteissa heikkoutena, jota ei haluta näyttää ulkopuolisille. Tämän takia opinnäytetyön tekijän ammattilaisroolin korostaminen ja henkilökohtaisen vallan ulottuvuuden tiedostaminen olivat opinnäytetyöprosessissa ensisijaisen tärkeitä.

10.1.3 Tilaaajan arvio

Vlada Petrovskajan opinnäytetyö ”Jokaiselle elävälle olennolle oikeus pelottomaan elämään!” Asunnottomuutta kokevien ihmisten väkivaltakokemukset on tilaajaorganisaation, Vailla vaki-naista asuntoa ry:n, näkökulmasta toteutettu laadukkaasti monipuolisia tiedonkeruu- ja analyysimenetelmiä hyödyntäen. Työn toteutuksessa on huomioitu kattavasti asunnottomien palvelu- ja edunvalvonta-alan järjestön toiminnoissa kohdattuja osallistujaryhmiä ja tuotettu uutta tietoa aiheesta, josta on ollut viitteitä järjestön työn arjessa mutta ei perusteellista tietoa. Työssä on järjestön kaikkea toimintaa ohjaavia peruseriaatteita seuraten tuotu ansiokkaasti kuuluviin asunnottomuutta kokevien ja kokeneiden omat näkemykset aiheesta. Kohderyhmät ovat niin ikään osallistuneet työssä esitettyjen, väkivaltaa asunnottomuuskentällä vähentävien toimenpide-ehdotusten koostamiseen.

Petrovskajan työn tekee tästä näkökulmasta erityiseksi myös se, että hän on valinnut kerätä tutkimuksensa empiirisen aineiston nimenomaan väkivaltaa arjessaan kohtaavien, asunnottomuutta kokevien ja asunnottomuuden kokemusasiantuntijoiden parissa, ei asiantuntijahaastatteluilla tai -lausunnoilla. Petrovskajan pitkäaikainen, vahva kokemus niin tilaajaorganisaatiossa työskentelystä kuin asunnottomuuskentän aktiivisena toimijana näkyy työn toteutuksessa: aihepiiriin ja järjestön toimintoihin tutustumisen sijaan hän on voinut keskittyä uuden tiedon keräyttämiseen, syvälliseen aineistoanalyysiin ja toimenpide-ehdotusten laatimiseen. Aiheeseen perehtyneisyys paistaa läpi koko tutkimusraportin.

Petrovskajan opinnäyte tuo asunnottomuustyön kentälle kaivattua tietoa väkivallasta asunnottomuutta kokevien ihmisten arjessa. Hän on tarkastellut väkivallan kokemuksia sekä päiväkeskusympäristössä, tilapäismajoituksessa että Asunto ensin-periaatteella toimivassa asumisyksikössä, mikä tuo tutkimustuloksiin moniulotteisuutta ja aineksia jatkotutkimuksille ja -hankkeille vastaavanlaisissa paikoissa ja palveluissa. Tutkimuksen hyödynnettävyyden kannalta se tarjoaa myös mahdollisuuksia kehittää erityyppisten asunnottomien palveluiden toimintaa väkivaltavapaiksi.

Huomionarvoista työn yhteiskunnallisen vaikuttamisen näkökulmasta on myös se, että siinä tarkastellaan asunnottomuutta kokevien väkivaltakokemusten risteämiä sukupuolen, etnisyyden ja maassaolotatuksen kanssa. Suomi on seurannut hitaasti eurooppalaisten ”asunnottomuuden maisemien” kehitystä monikieliseksi- ja kulttuuriseksi. Toimintamalleja ja ratkaisuja on jouduttu päivittämään etenkin isoissa eurooppalaiskaupungeissa, koska asunnottomien pal-

veluita käyttävät pääosin siirtolaiset, joista osalla ei ole maassa virallista oleskelustatusta. Ihmiset kohtaavat myös painottuneesti tiettyjä väkivallan muotoja oleskelunsa luonteen ja ulkomaalaistaustansa takia, ja he ovat haavoittuvassa asemassaan alttiita syrjinnälle ja rasismille. Siksi onkin tärkeää, että Petrovskaja nostaa työssään esille asunnottomuutta ja väkivaltaa kokevien joukon moninaisuutta. Väkivaltaa - samoin kuin asunnottomuutta - torjuva ja ennaltaehkäisevä työ näyttäisi jatkossa vaativan yhä enemmän kieliosaamista, kulttuurisensitiivistä työtettä, toimenpide- ja keinovalikoiman laajentamista ja holistista näkemystä ongelmien juurisista.

Vailla vakinaista asuntoa ry:ssä opinnäytetyötä voidaan hyödyntää monilla eri toiminta-alueilla, mukaan lukien asumisen ja matalan kynnyksen palveluiden kehittäminen, hankesuunnittelu, sisäinen ja ulkoinen viestintä sekä kansainvälinen yhteistyö.

Heini Puurunen

Erityisasiantuntija, vieraskielisten neuvonta ja ohjaus

Vailla vakinaista asuntoa ry

6.11.2023

LÄHTEET

- Alasuutari, Pertti 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Neljäs, uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.*
- Alatalo, Marjut & Ristikangas, Marjo-Riitta, Ristikangas, Vesa, 2021. Valmentava mentorointi – opas tehokkaaseen vuorovaikutukseen. Helsinki: Helsingin seudun Kauppakamari / Helsingin Kamari Oy ja tekijät. 2021 Kauppakamari (E-kirja): 9789522466730*
- Asunnottomien palvelut 2023. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus Helsingin kaupunki. Verkkosivut. Viitattu 10.6. [Tilapäisasuminen | Helsingin kaupunki](#)*
- ARA 2023. Selvitys2/2023: Asunnottomat 2022. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA): 10.2.2023. Dnro: ARA-08.02.00-2023-1*
- Berger, Peter & Luckmann, Thomas 2009. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Raiskila, Vesa (toim. suom). 5 painos. (1. painos 1966) Helsinki: Gummerus. Alkuperäinen teos *The Social Constuction of Reality*.*
- Brady, Carole & Eronen, Jenni & Tuomi, Riikka 2020. Mennään sinne, missä asunnottomat naiset ovat – Kokemusasiantuntija kulkee rinnalla. Teoksessa. Lehtonen, Leena & Granfelt, Riitta & Azeem, Pilvi (toim.) Kohti kotia ja turvaa – Nais erityisyys asunnottomuustyössä. Y-säätiö.*
- FEANTSA 2012. ETHOS-yleiseurooppalaisen asunnottomuuden muodot. Viitattu 8.6.2023. [ETHOS Typology on Homelessness and Housing Exclusion \(feantsa.org\)](#)*
- Fredriksson, Peter 2018. Modernin asunnottomuuspolitiikan synty. Teoksessa. Fredriksson, Peter (toim.) Yömajasta omaan asuntoon. Suomalaisen asunnottomuuspolitiikan murros. Helsinki: Into Kustannus Oy.*
- Fredriksson, Peter & Kaakinen, Juha 2018. Asunto ensin -politiikan läpimurto. Teoksessa. Fredriksson, Peter (toim.) Yömajasta omaan asuntoon. Suomalaisen asunnottomuuspolitiikan murros. Helsinki: Into Kustannus Oy.*
- Gergov-Koskelo, Petra & Ahtola-Poiesz, Anne & Virrankoski, Lotta 2020. Talousasioiden puheeksiotto ja traumainformoitu työote tukemassa asumista Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhteisössä. Teoksessa. Lehtonen, Leena & Granfelt, Riitta & Azeem, Pilvi (toim.) Kohti kotia ja turvaa – Nais erityisyys asunnottomuustyössä. Y-säätiö.*
- Gerlander, Maija & Poutiainen, Saira 2009. Puhe sosiaalisena toimintana. Teoksessa. Aaltonen, Olli & Aulanko, Reijo & Iivonen, Antti & Klippi, Anu & Vainio, Martti (toim.) Puhuva ihminen. Puhetieteiden perusteet. 1.painos. Otava.*
- Granfelt, Riitta 1998. Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (toim.) Pieksämäki: Kirjapaino Raamattutalo Oy*
- Granfelt, Riitta & Seppälä, Ullamaija & Sunikka, Sanna 2007. Teoksessa. Granfelt, Riitta, Seppälä, Ullamaija, Sunikka, Sanna (toim.) Asunnottomuuskirja - Näkökulmia asunnottomien*

- palvelujen kehittämiseen. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro13. Helsinki: Yliopistopaino.
- Granfelt, Riitta 2020. Vailla kotia – Asunnottomuuden tutkimusta naisten parissa. Teoksessa. Lehtonen, Leena & Granfelt, Riitta & Azeem, Pilvi (toim.) Kohti kotia ja turvaa – Naiseri-tyisyys asunnottomuustyössä. Y-säätiö.
- Haapasalo, Jaana 2017. Kriminaalipsykologia. 2. uudistettu painos (1 painos 2008). Jyväskylä: PS-kustannus. Bookwell Digital, Juva.
- Hacking, Ian 2009. Mitä sosiaalinen konstruktionismi on? Tampere: Vastapaino. alkuteos *The Social Construction of What?* suomentanut Inkeri Koskinen
- Haddington, Pentti & Kääntä, Leila 2011. Johdanto multimodaaliseen vuorovaikutukseen. Teoksessa Haddington, Pentti & Kääntä, Leila (toim.) Kieli, Keho ja vuorovaikutus: Multimodaalinen näkökulma sosiaaliseen toimintaan. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1337, Tiede.
- Helsingin kaupunki 2023. Toimenpideohjelma asunnottomuuden poistamiseksi 2023–2025. Ehdotus 24.4.2023. Helsingin kaupunki. Sosiaali-, terveys-, ja pelastustoimi. [https://www.hel.fi/static/public/hela/Sosiaali-terveys- ja pelastuslautakunta/Suomi/Esitys/2023/Sotepe_2023-05-09_Sotepelk_8_EI/FD7DA1F6-AACC-C5BB-9507-87B7A5400001/Liite.pdf](https://www.hel.fi/static/public/hela/Sosiaali-terveys-ja_pelastuslautakunta/Suomi/Esitys/2023/Sotepe_2023-05-09_Sotepelk_8_EI/FD7DA1F6-AACC-C5BB-9507-87B7A5400001/Liite.pdf)
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2010. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Guadeamus Helsinki University Press, Oy Yliopistokustannus, HYY yhtymä, Talinna Raamatutrukikoda: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 1991. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.
- Holm, Hanna 2009. Keinoja ennaltaehkäisyyn: Omakielinen tiedonvälitys. Teoksessa. Tauro, Tanja & Van Dijken, Marjo (toim.) Kunnia konfliktina: Näkökulmia tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Amoral-hankkeen loppujulkaisu. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri.
- Honkanen, Eija & Pynnönen, Päivi & Raudasoja, Anu, 2012. Onnistunut opetus – menetelmien kartoitus. Opetus- ja ohjausmenetelmien koonta. HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulu & HAMK-Hämeen ammattikorkeakoulu. <https://ameo.fi/wp-content/uploads/2018/02/Onnistunut-opetus-verkkojulkaisu.pdf>
- Immonen, Katri & Lassy, Johanna & Liukkonen, Pauliina & Petrovskaja, Vlada & Rusi, Leena & Saaristo, Sari & Turk, Jaana 2019. Toimittaja sinua tarvitaan muutoksessa! – Opas asunnottomuudesta viestimiseen. Helsinki.
- Jokinen, Arto 2017. Maskuliinisuus ja väkivalta. Teoksessa. Niemi, Johanna & Kainulainen, Heini & Honkatukija, Päivi (toim.) Sukupuolittunut väkivalta: Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma 2017. Tampere: Vastapaino.
- Kaakinen. Juha, 2023. Selvitysraportti asunnottomuuden poistamisesta.

- Kaittila, Anniina 2017. *Parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset avun hakijoina. Teoksessa. Niemi, Johanna & Kainulainen, Heini & Honkatukija, Päivi (toim.) Sukupuolittunut väkivalta: Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma 2017. Tampere: Vastapaino.*
- Kallinen, Timo & Kinnunen, Taina 2023. *Etnografia. Teoksessa. Jaana. Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 7.6.2023. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus>*
- Kantoluoto, Anne Kristiina 2011. *Kertomuksia asunnottomuudesta. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto: Valtiotieteellinen tiedekunta.*
- Karjalainen, Jouko 2018. *Asunnottomuus oli 1950-luvun sosiaalihuollolle alkoholi- ja irtolaiskysymys. Teoksessa. Peter Fredriksson (toim.) Yömajasta omaan asuntoon. Suomalaisen asunnottomuuspolitiikan murros. Helsinki: Into Kustannus Oy.*
- Karkulehto, Sanna & Rossi, Leena-Maija 2017. *Johdanto: Lukemisen etiikkaa ja politiikkaa – sukupuolen ja väkivallan risteyksessä. Teoksessa Karkulehto, Sanna & Rossi, Leena-Maija (toim.) Sukupuoli ja väkivalta: Lukemisen etiikka ja politiikka. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1431.*
- Katisko, Marja 2013. *Maahanmuuttajien asunnottomuus metropolialueella. Teoksessa. Hyväri. Susanna, Kainulainen. Sakari (toim.) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispolitiikkaan. A Tutkimuksia 39. Helsinki: Diakonia ammattikorkeakoulu.*
- Katisko, Marja & Laine, Elina 2023. *Selvitys vastikkeellisesta seksistä selviytymiskeinona. Selvityksiä 2023:.. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.*
- Keltikangas-Järvinen, Liisa, 1978. *Väkivalta ja itsetuho: Miten tuhoikäyttäytyminen syntyy. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.*
- Keskinen, Suvi 2009. *Me ja muut? Kunniaan liittyvä väkivalta median kuvauksissa. Teoksessa. Tauro, Tanja & Van Dijken, Marjo (toim.) Kunnia konfliktina: Näkökulmia tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Amoral-hankkeen loppujulkaisu. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri*
- Keskinen, Suvi & Alemanji, Aminkeng Atabong & Himanen, Markus & Kivijärvi, Antti & Osaze, Uyi & Pöyhölä, Nirosha & Rousku, Venla 2018. *Pysäytetyt – etninen profilointi Suomessa. 2/2018 SSKH NOTAT – SSKH reports and discussion papers. Helsinki: Helsingin yliopisto.*
- Kivivuori, Janne. 2013. *Rikollisuuden syyt. 2. uudistettu painos (1 painos 2008). Helsinki: Kustannusyhtiö Nemo. Vantaa: Hansaprint.*
- Kivivuori, Janne & Aaltonen, Mikko & Näsi, Matti & Suonpää, Karoliina & Danielsson, Petri 2018. *Kriminologia: Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa. 2. uudistettu painos. Helsinki: Guadeamus.*
- Klippi, Anu 2009. *Puhe ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Teoksessa. Aaltonen, Olli & Aulanko, Reijo & Iivonen, Antti & Klippi, Anu & Vainio, Martti (toim.) Puhuva ihminen. Puhetieteiden perusteet. 1.painos. Otava.*
- Kostiainen, Eeva & Laakso, Seppo 2015. *Helsinkiäisten asunnottomuuspolut. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 1/2015. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.*

- Kotoutumisen sanasto:1.laitos 2021. Kotoutuminen. Työ- ja elinkeinoministeriön Julkaisuja 2021:54. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Kurki, Leena. Sosiokulttuurisen innostamisen perusteita. Talvitaide-oppimateriaali. Lapin yliopisto. Lyhennelmä Leena Kurjen artikkelista "Sosiokulttuurisen innostamisen perusteita talviselle yhteisötaiteelle ja taidekasvatukselle" Viitattu 29.10.2023. [Sosiokulttuurisen innostamisen perusteita \(ulapland.fi\)](https://www.ulapland.fi)
- Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Vastapaino. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kriminaalihuollon tukisäätiö & Nuorisoasuntoliitto ry & Sininauhasäätiö & Vailla vakinaista asuntoa ry 2023. Kannanotto: Tietoon perustuva asunnottomuuspolitiikka ja työ edellyttää asunnottomuuden tilastoinnin kehittämistä. Viitattu 11.7.2023. [Kannanotto: TIEToon PERUSTUVA ASUNNOTTOMUUSPOLITIikka JA -TYÖ EDELLYTTÄÄ ASUNNOTTOMUUDEN TILASTOINNIN KEHITTÄMISTÄ – Vva ry](#)
- Kärkkäinen, Sirkka-Liisa 2005. Minne häviää asunnoton mielenterveysongemainen? Teoksessa. Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko & Lahti, Tuukka (toim.) Toinen tieto: Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. Helsinki: Stakes.
- Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka 2008. Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) tapaustutkimuksen taito 2008. 2. painos. Helsinki: Yliopistopaino.
- Leemann, Larss & Kuusio, Hannamaria & Hämäläinen, Riitta-Maija 2015. Sosiaalinen osallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla www.thl.fi/sokra. [4bc56a65-8eb2-41c3-87b8-0cd963a2c600](https://doi.org/10.12911/2444-2666.4bc56a65-8eb2-41c3-87b8-0cd963a2c600) (thl.fi)
- Lehtonen, Leena 2020. NEA – Nais erityisyys asunnottomuustyössä. Teoksessa. Lehtonen, Leena & Granfelt, Riitta & Azeem, Pilvi (toim.) Kohti kotia ja turvaa – Nais erityisyys asunnottomuustyössä. Y-säätiö.
- Lehtonen, Leena & Azeem, Pilvi 2020. Johdanto. Teoksessa. Lehtonen, Leena & Granfelt, Riitta & Azeem, Pilvi (toim.) Kohti kotia ja turvaa – Nais erityisyys asunnottomuustyössä. Y-säätiö.
- Malmsten, Annukka 2008. Rajaaminen. Teoksessa Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) tapaustutkimuksen taito 2008. 2. painos. Helsinki: Yliopistopaino.
- Mehtonen, Tuija 2011. Sosiaalisen vahvistamisen osaaminen. Teoksessa. Lundbom, Pia & Herranen, Jatta (toim.) Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. 2011. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaaleja 26. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/38289/978-952-456-114-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Naapurussovittelun keskus 2023. Kahdenvälinen sovittelu. Verkkosivut. Viitattu 26.10.2023. [Kahdenvälinen sovittelu – Naapurussovittelun keskus](#)
- Nettiturvakoti 2023. Ensi- ja turvakotien liitto. Verkkosivut. Viitattu 11.7.2023. [Väkivallan monet muodot - Nettiturvakoti](#)

- Niemi, Johanna & Kainulainen, Heini & Honkatukija, Päivi (toim.) 2017. *Sukupuolistunut väkivalta: Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. 1. painos. Tampere: Vastapaino.*
- Nivala, Elina & Rynnänen, Sanna 2013. *Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Teoksessa Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2013. vol. 14. Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia - pdf (journal.fi)*
- Nivala, Elina & Rynnänen, Sanna 2015. *Sosiaalipedagoginen ajattelu ja toiminta. Sosiaalipedagogiikan päivät. PowerPoint -esitys. Viitattu 29.10.2023. Sp päivät 2015, Nivala ja Rynnänen \ (ID 5047\) (humak.fi)*
- Nivala, Elina & Rynnänen, Sanna 2019. *Sosiaalipedagogiikka: kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Tampere: Guadeamus. E-kirja.*
- Nollalinja 2021. Viitattu 11.7.2023. Väkivalta voi olla henkistä tai fyysistä - Nollalinja
- Nuorisolaki 1285/2016. Viitattu 29.10.2023. Nuorisolaki 1285/2016 - Säädökset alkuperäisinä - FINLEX®
- Nummenmaa, Lauri 2022. *Pahuus. Ihmisluonnon pimeä puoli. Euroopan unioni: Tammi.*
- Nummenmaa, Lauri & Holopainen, Matti & Pulkkinen, Pekka 2016. *Tilastollisten menetelmien perusteet. Helsinki: SanomaPro.*
- Osallistava viestintä neuvoston pääsihteeristö 2018. *Osallistava viestintä. Euroopan Unioni. fi brochure-inclusive-communication-in-the-gsc.pdf (europa.eu)*
- Pentikäinen, Petri. 2018. *Sosiokulttuurinen innostaminen OmaPolussa. Sitähän me tehdään. Opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/148764/Pentikainen_Petri.pdf?sequence=1&isAllowed=y*
- Petrovskaja, Vlada 2020. *Oppimassa pois toiseuttavasta sanastosta. Blogi. Medium. Viitattu 10.7.2023. Oppimassa pois toiseuttavasta sanastosta! | by Vlada Petrovskaja | Medium*
- Rebwar, Karimi 2009. *Keinoja ennaltaehkäisyyn: Kulttuurikäännös -työpajatoiminta. Teoksessa. Tauro, Tanja & Van Dijken, Marjo (toim.) *Kunnia konfliktina: Näkökulmia tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Amoral-hankkeen loppujulkaisu. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri.**
- Ronkainen, Suvi 2017. *Mitä väkivalta on? Teoksessa Niemi, Johanna & Kainulainen, Heini & Honkatukija, Päivi (toim.). *Sukupuolistunut väkivalta: Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. 1. painos. Tampere: Vastapaino.**
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) 2010. *Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.*
- Sillanpää, Piia 2022. *Asunnottomien naisten palvelut asunnottomuutta kokeneiden naisten kertomana. Opinnäytetyö.*

- Sunikka, Sanna 2016. *Hietsussa yöpyneiden asunnottomuuspolut. Liikkuvuus asunnottomuuden ja asuntoväestön välillä. Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen kuuluva lisensiaattitutkimus. Helsingin yliopisto: Valtiotieteellinen tiedekunta.*
- Tainio, Hannele 2009. *Kaupunkiköyhälistö asunnottomuuskierteessä – näkökulmia pääkaupunkiseudun pitkäaikaisasunnottomuuteen. Diakonia-ammattikorkeakoulun raportteja. 39. Tampere: Juvents Print Oy*
- Taipale, Tanja & Sirola-Korhonen, Kristiina, 2005 ja 2017. *Osallistavat menetelmät, Vinkkejä ja virikkeitä kouluttajalle. Helsinki: Kansan Sivistystyön Liitto KSL ry ja KSL-opintokeskus. [Osallistavat-menetelmat-KSL-verkko.pdf](#)*
- THL 2019, *Kirjoittajat ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos | Helsinki (verkko), 2323-363X (verkko), <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-211-6> [Väkivallan muodot - THL](#)*
- THL 2023. *Rikos- ja riita-asioiden sovittelu. Mitä sovittelu tarkoittaa? Verkkosivut. Päivitetty: 18.5.2022. Viitattu 26.10.2023. [Rikos- ja riita-asioiden sovittelu - THL](#)*
- Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisältöanalyysi. Helsinki: Tammi.*
- Vilkama, Veera & Myllylä, Anna-Leena & Puurunen, Heini 2021. *Vuokralaisvalintaan vaikuttavat tekijät ulkomaalaistaustaisten asunnon hakijoiden asema yksityisillä vuokramarkkinoilla. Raportti vuokranantajille suunnatun kyselyn tuloksista. Viitattu 10.9.2023. [Ulkomaalaistaustaisten-asunnon-hakijoiden-asema-yksityisella-vuokramarkkinoilla-raportti.pdf \(moniheli.fi\)](#)*
- Vainikainen, Elina 2022. *Syrjimätön kieli. Opas inklusiiviseen kielenkäyttöön ja viestintään. Helsinki: Kansan Sivistystyön Liitto KSL ry.*
- Vva ry 2023a. *Vuosikertomus 2022. [VVA RY Vuosikertomus 2022.pdf \(windows.net\)](#)*
- Vva ry 2023b, *Verkkosivut. Viitattu 6.6.2023. [Asunnottomuus – Vva ry](#)*
- Vva ry 2023c. *Väkivaltakysely. Ei julkaistu.*

LIITTEET

Liite 1: Suomenkielinen kyselylomake

Opinnäytetyö: Asunnottomuutta kokevien ihmisten väkivaltakokemukset

Opinnäytetyötekijä: Vlada Petrovskaja

Koulutusohjelma ja oppilaitos: Yhteisöpedagogi (AMK), HUMAK-Humanistinen ammattikorkeakoulu

Tällä kyselylomakkeella osallistut opinnäytetyöhön, joka käsittelee asunnottomuutta kokevien ihmisten kokemuksia väkivallasta ja sen uhasta. Opinnäytetyö julkaistaan avoimesti Theseus-tietokannassa.

Kyselyyn osallistutaan nimettömänä, ja kaikki vastaukset käsitellään niin, että anonymiteetti säilyy. Täyttämällä kyselylomakkeella suostut siihen, että Vlada Petrovskaja käyttää vastauksia opinnäytetyössään ”Asunnottomuutta kokevien ihmisten väkivaltakokemukset”. Opinnäytetyö on julkinen dokumentti.

1. Annan suostumukseni siihen, että vastaukseni käytetään yllä mainitussa opinnäytetyössä ja Vva ry:n raportoinnissa ja tiedottamisessa (laita rasti ympyrään)

KYLLÄ

2. Sukupuoli (Valitse yksi vaihtoehto laittamalla rasti ympyrään)

Nainen

Mies

Muu sukupuoli

En halua vastata

3. Ikä (Valitse yksi vaihtoehto laittamalla rasti ympyrään)

18–29

30–39

40–49

50–59

60–69

Yli 70-vuotias

4. Tausta (Voit valita useamman vaihtoehdon laittamalla rasti ympyrään)

Olen Suomen kansalainen

Olen suomalainen

Olen EU:n kansalainen

En ole suomalainen

Tulen EU-maiden ulkopuolelta

5. Asumistilanteesi (Valitse yksi vaihtoehto laittamalla rasti ympyrään)

- Majoitun Kalkkersissa
- Majoitun hätämajoituksessa/ensisuojassa (Inarintie, Hietsu, Alppikulma yms.)
- Majoitun kavereilla tai sukulaisilla
- Majoitun ulkona
- Majoitun tilapäismajoituksessa (Tupa, Castreninkatu, Hietsun kerrokset)
- Asun asumisyksikössä (Sällikoti, Pessi, Ruusulankatu, Auroratalo yms.)

6. Millaista väkivaltaa olet kokenut tai koet? (Voit valita useamman vaihtoehdon laittamalla rasti ympyrään)

- Fyysinen väkivalta
- Henkinen väkivalta (esim. alistaminen, nimittely, kontrollointi, rajoittaminen, voimakas mustasukkaisuus, eristäminen, tavaroiden hajottaminen, uhkailu)
- Seksuaalinen väkivalta (esim. raiskaus, raiskauksen yritys, seksiin pakottaminen, seksuaalisella väkivallalla uhkailu, seksuaalinen halventaminen, pornografiaan pakottaminen, ehkäisyn käytön kieltäminen, aborttiin pakottaminen tai kieltäminen, seksuaalisen itsemääräämisoikeuden rajoittaminen)
- Sosiaalinen väkivalta (esim. liikkumisen kontrollointi, sukulais-, ystävä-, tai muiden ihmiskontaktien rajaaminen, sosiaalisen eristämisen uhka, jatkoa seuraaminen)
- Taloudellinen väkivalta (esim. itsenäisen rahankäytön estäminen, pakottaminen omien rahojen antamiseen toisen käyttöön)
- Vaino (esim. toistuvat, ei toivotut yhteydenotot, perättömien tietojen levittäminen, omaisuuden tuhoaminen, pelottelu, seuraaminen tai tarkkailu, henkilön tietojen kaappaaminen ja väärinkäyttö)
- Laiminlyönti (esim. jättäminen ilman välttämätöntä hoitoa, ihmisen vahingoittaminen lääkkeillä, päihteillä, kemikaaleilla tai liuottimilla)
- Kunniaan liittyvä tai uskonnollinen väkivalta (esim. uskonnolliseen vakaumukseen pakottaminen, väkivallalla uhkaaminen tai sen käyttö uskontoon tai kulttuuriin viittaamalla, uskontoon liittyvillä asioilla uhkailu)
- Rakenteellinen väkivalta (epätasa-arvoinen kohtelu palveluissa, palvelun epääminen)
- En osaa sanoa
- En halua vastata
- En ole kokenut väkivaltaa

7. Millaista muihin ihmisiin kohdistuvaa väkivaltaa olet nähnyt tai näet? (Voit valita useamman vaihtoehdon laittamalla rasti ympyrään)

- Fyysinen väkivalta Henkinen väkivalta Seksuaalinen väkivalta
- Sosiaalinen väkivalta Taloudellinen väkivalta Vaino Laiminlyönti
- Kunniaan liittyvä tai uskonnollinen väkivalta Rakenteellinen väkivalta
- En osaa sanoa En halua vastata En ole nähnyt väkivaltaa

8. Onko sinua pakotettu väkivaltaan? (Valitse yksi vaihtoehto laittamalla rasti ympyrään)

- Kyllä Ei En osaa sanoa En halua vastata

9. Kuinka usein olet itse kokenut tai koet väkivaltaa? (Valitse yksi vaihtoehto laittamalla rasti ympyrään)

- Päivittäin Viikoittain Kuukausittain
- Muutaman kerran vuodessa Kerran vuodessa tai harvemmin
- En osaa sanoa
- En halua vastata En ole kokenut väkivaltaa

10. Kuinka usein todistat muihin ihmisiin kohdistuvaa väkivaltaa? (Valitse yksi vaihtoehto laittamalla rasti ympyrään)

- Päivittäin Viikoittain Kuukausittain
- Muutaman kerran vuodessa Kerran vuodessa tai harvemmin
- En osaa sanoa
- En halua vastata En ole nähnyt väkivaltaa

11. Mistä väkivalta on johtunut ja johtuu sinun mielestäsi? (Kirjoita omin sanoin)

12. Missä olet kokenut tai koet väkivaltaa? (Voit valita useamman vaihtoehdon laittamalla rasti ympyrään)

- Kalkkersissa
- Häätämajoitus/ensisuoja (Inarintie, Hietsu, Alppikulma yms.)
- Tilapäismajoituksessa, jossa asun (Tupa, Castreninkatu, Hietsun kerrokset)

- Asumisyksikö, jossa asun (Sällikoti, Pessi, Ruusulankatu, Auroratalo yms.)
- Muissa palveluissa, joita käytän (päiväkeskukset: Vepa, Illusia, Tukikohta, D-asema yms.)
- Sosiaalipalvelut, terveyskeskus tai sairaala, Kela, työvoimapalvelut yms.
- Poliisiasema
- Kadulla/ ulkona
- Julkiset paikat (esim. ratikka, bussi, metroasema, juna-asema yms.)
- Kauppakeskus, kauppa, baari, ravintola
- Työpaikka
- Joku muu, mikä?

13. Kenen taholta olet kokenut tai koet väkivaltaa? (Voit valita useamman vaihtoehdon laittamalla rasti ympyrään)

- Lähiomainen, ystävä, sukulainen, kumppani
- Ihminen, joka käyttää kanssani samoja palveluita (päiväkeskuksen asiakas, asumisyksikön asukas, hätämajoituksessa majoittuva ihminen yms.)
- Viranomainen (esim. sosiaalityöntekijä, terveydenhuollon ammattilainen)
- Järjestötyöntekijät (esim. päiväkeskuksen työntekijä, vertainen, kokemusasiantuntija)
- Poliisi
- Järjestyksenvalvoja tai vartija
- Työntuoja
- Tuntematon ihminen/kaupunkilainen
- Joku muu, kuka?

14. Oletko saanut apua väkivaltilanteissa? (Valitse yksi vaihtoehto laittamalla rasti ympyrään)

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa
- En halua vastata

15. Keneltä olet saanut apua väkivaltilanteessa tai sen jälkeen? (Kirjoita omin sanoin)

16. Miten sinun mielestäsi väkivallan voisi lopettaa? (Kirjoita omin sanoin)

17. Millaista apua haluaisit saada kohtaamaasi väkivaltaan? (Kirjoita omin sanoin)

18. Tiedätkö, mistä voi saada apua, jos koet tai todistat väkivaltaa? (Valitse yksi vaihtoehto laittamalla rasti ympyrään)

Kyllä

En

En osaa sanoa

En halua vastata

19. Toivotko, että väkivallasta ja sen uhasta puhuttaisiin enemmän? (Kirjoita omin sanoin)

20. Vapaa sana. Mitä muuta haluat kertoa väkivaltaa ja sen kokemiseen liittyen? (Kirjoita omin sanoin)

Lämmin kiitos, että osallistuit tutkimukseeni!

Vlada Petrovskaja

Liite 2: Englanninkielinen kyselylomake

Survey

Thesis: Experiences of violence among people experiencing homelessness

Vlada Petrovskaja

Faculty and educational institution: Community Educator, HUMAK University of Applied Sciences

By filling out this questionnaire you will participate in research of the experiences violence among homeless people. The thesis will be published openly in the Theseus database.

Participation in the survey is voluntary and anonymous and all answers will be processed so that your anonymity is preserved. By filling out the survey form you agree that Vlada Petrovskaja (the researcher) can use the answers in her thesis “Experiences of violence among people experiencing homelessness” . The thesis is a public document.

1. I give my consent for my answers to be used in the thesis mentioned above and in the reporting of Vva ry (No Fixed Abode NGO) (*tick the circle*)

Yes

2. Gender (Choose one option and tick the circle)

Female

Male

Other

I don't want to answer

3. Age (Choose one option and tick the circle)

18–29 30–39 40–49 50–59 60–69 Over 70 years

4. Background (You can choose several options and tick the circle)

Finnish citizen

I'm finn

EU citizen

I'm not finn

From outside EU

5. Accommodation (Choose one option and tick the circle)

- I'm staying in Kalkkers
- I'm staying in the emergency accommodation (Inarintie, Hietsu, Alppikulma yms.)
- I'm staying with friends or relatives
- I'm living on the street
- I'm staying in a temporary accommodation (Tupa, Castreninkatu, Hietsun kerrokset)
- I am living in a "Housing first" housing unit (Sällikoti, Pessi, Ruusulankatu, Auroratalo etc.)

6. What types of violence you have experienced or are experiencing? (You can choose several options and tick the circle)

- Physical violence
- Psychological violence (subjugation, criticism, name-calling, disdain, control, restriction of social interaction, morbid jealousy, isolation, breaking things, harming pets, or threatening any of the above or suicide)
- Sexual violence (rape, attempted rape, coercion into various forms of sexual activity or sexual intercourse, threatening sexual violence, sexual debasement, forcing into pornography, prohibiting use of contraception, forcing an abortion, restricting sexual self-determination)
- Social violence (movement control, limiting contact with relatives, friends or other people, threat of social isolation, following)
- Financial violence (preventing independent use of money, preventing participation in financial decision-making or forcing the handing over of own money to another person, threatening financial violence or blackmail)
- Stalking (repeated unwanted contacts, spreading false information, destroying property, intimidation, following, spying, theft and misuse of personal data)
- Abuse or negligence (leaving person without care, help or treatment in situations where the victim depended on them, harming another person with drugs, intoxicants, chemicals or solvents)
- Cultural or religious violence (forcing compliance with a religious conviction, threat of violence or use of violence with references to religion to culture as justification, e.g. honour violence, threats rooted in religion)
- Structural violence (unequal treatment in services or denial of services)

- I cannot say I do not want to answer I have no experience of violence

7. What kind of violence you have seen or seeing? (You can choose several options and tick the circle)

- Physical violence Psychological violence Sexual violence
 Social violence Financial violence Stalking
 Abuse or negligence Cultural or religious violence Structural violence
 I cannot say I do not want to answer I have no seen violence

8. Have you been coerced into violent act? (Choose one option and tick the circle)

- Yes No
 I cannot say I do not want to answer

9. How often have you personally experienced or are experiencing violence? (Choose one option and tick the circle)

- Daily Weekly Monthly
 Few times a year Once a year or less often
 I cannot say
 I do not want to answer I have no experience of violence

10. How often do you witness violence against other people? (Choose one option and tick the circle)

- Daily Weekly Monthly
 Few times a year Once a year or less often
 I cannot say
 I do not want to answer I have no seen violence

11. What in your opinion causes or has caused violence? (Write here)

12. Where have you experienced or are experiencing violence? (You can choose several options and tick in the circles)

- In Kalkkersissa

- In emergency accommodation (Inarintie, Hietsu, Alppikulma etc.)
- In temporary accommodation where I'm staying (Tupa, Castreninkatu, Hietsun kerrokset)
- In a Housing first -housing unit where I'm living (Sällikoti, Pessi, Ruusulankatu, Auroratalo etc.)
- In other services I use (day center: Vepa, Illusia, Tukikohta, D-asema etc.)
- Social services, health center or hospital, Kela, employment services etc.
- Police station
- Outside, on the street
- Public places (tram, bus, metro, train/metro station etc.)
- Shopping center, shop, bar, restaurant
- Job/ work place
- Somewhere else, where?

13. Who has used violence against you? (You can choose several options and tick the circles)

- Relative, friend, partner
- A person who uses the same services as me (a client of a day center, a resident of a housing unit, a person who is staying in emergency accommodation etc.)
- Official (Social worker, healthcare professional)
- Organization employees (day center worker, peer, expert by experience)
- Police
- A warden or security guard
- Employer
- Unknown person
- Someone else, who?

14. Have you received help in situations of violence? (Choose one option and tick the circle)

- Yes
- No
- I cannot say
- I do not want to answer

15. From whom have you received help during or after a violent situation? (Write here)

16. How do you think violence could be stopped? (Write here)

17. What kind of help would you like to get for violence you are encountering? (Write here)

18. Do you know where you can get help if you experience or witness violence? (Choose one option and tick the circle)

Yes

No

I cannot say

I do not want to answer

19. Do you wish that there was more talk about violence? (Write here)

20. What else do you want to say about violence and experiencing it? (Write here)

Thank you so much for participating in my research!

Vlada Petrovskaja

Liite 3: Vironkielinen kyselylomake

Uuring

Lõputöö: Kodutute inimeste vägivallakogemused

Vlada Petrovskaja

Teaduskond ja õppeasutus: Kogukonna õpetaja, HUMAKi rakenduskõrgkool

Täites selle küsimustiku osalete kodutute vägivallakogemuste uuringus. Töö avaldatakse avalikult Theseuse andmebaasis.

Uuringus osalemine on vabatahtlik ja anonüümne ning kõik vastused töödeldakse nii, et teie anonüümsus säilib. Küsimustikku täites nõustute, et Vlada Petrovskaja (uurija) võib vastuseid kasutada oma lõputöös "Kodutute inimeste vägivallakogemused". Tema lõputöö on avalik dokument.

1. Annan oma nõusoleku, et minu vastuseid kasutatakse eelpool mainitud lõputöös ja Vva ry (MTÜ Ilma Püsi Koduta) aruandluses (*märkige linnukesega*)

Jah

2. Sugu (*valige üks vastusevariant ja märkige see linnukesega*)

Naine

Mees

Muu

Ei soovi vastata

3. Vanus (*valige üks vastusevariant ja märgistage linnukesega*)

18-29

30-39

40-49

50-59

60-69

üle 70 aastane

4. Taust (*võite valida mitu vastusevarianti, märkides need linnukesega*)

Soome kodanik

Ma olen soomlane

Euroopa Liidu kodanik

Ma ei ole soomlane

Väljastpoolt Euroopa Liitu

5. Majutus (*valige üks võimalus ja märkige linnukesega*)

- Ma peatun Kalkkersis
- Peatun erakorralises majutusasutuses (Inarintie, Hietsu, Alppikulma)
- Majutun sõprade või sugulaste juures
- Ma elan tänaval
- Elan ajutises majutusasutuses (Tupa, Castreninkatu, Hietsu)
- Ma elan "Housing first"-majutusasutuses (Sällikoti, Pessi, Ruusulankatu, Auroratalo)

6. Millist vägivalda olete kogenud või kogete? (*võite valida mitu võimalust ja märkida linnukesega*)

- Füüsilist vägivalda
- Psühholoogilist vägivalda (allutamine, kritiseerimine, sõimamine, halvustamine, kontrollimine, sotsiaalsete suhete piiramine, haiglaslik armukadedus, isolatsioon, asjade lõhkumine, lemmikloomade kahjustamine, ähvardamine mõne eespool nimetatud või enesetapuga)
- Seksuaalset vägivalda (vägistamine, vägistamiskatsed, erinevatele seksuaalsetele tegevustele või seksuaalvahekordadele sundimine, seksuaalse vägivallaga ähvardamine, seksuaalne alandamine, pornograafiasse sundimine, rasestumisvastaste vahendite kasutamise keelamine, abordi sundimine, seksuaalse enesemääramise piiramine)
- Sotsiaalset vägivalda (liikumise kontrollimine, sugulaste, sõprade või teiste inimestega suhtlemise piiramine, sotsiaalse isoleerimisega ähvardamine, jälitamine)
- Finantsvägivalda (raha iseseisva kasutamise takistamine, finantsotsuste tegemisel osalemise takistamine või oma raha teisele isikule üleandmise sundimine, rahalise vägivallaga ähvardamine või väljapressimine)
- Jälitamist (korduvad soovimatud kontaktid, valeandmete levitamine, vara hävitamine, hirmutamine, jälgimine, luuramine, isikuandmete vargus ja väärkasutamine)
- Kuritarvitamist või hooletust (abivajaja ilma hoolduse, abi või ravita jätmine, teise isiku kahjustamine narkootikumide, joovastavate ainete, kemikaalide või lahustitega)

- Kultuurilist või religioosset vägivalda (mingi religioosse veendumuse pealesundimine, vägivallaga ähvardamine või vägivalla kasutamine, mille õigustuseks on viited religioonile või kultuurile, nt auvägivald, religioonist tulenevad ähvardused)
- Struktuurilist vägivalda (ebavõrdne kohtlemine teenuste saamisel või teenuste osutamisest keeldumine)
- Ei oska öelda Ei soovi vastata
- Mul puudub vägivallakogemus

7. Millist vägivalda olete pealt näinud? (võite valida mitu võimalust ja märkida linnukesega)

- Füüsilist vägivalda Psühholoogilist vägivalda Seksuaalset vägivalda
- Sotsiaalset vägivalda Finantsvägivalda Jälitamist
- Väärkohtlemist või hooletust
- Kultuurilist või religioosset vägivalda Struktuurilist vägivalda
- Ei oska öelda Ei soovi vastata Ei ole vägivalda pealt näinud

8. Kas Teid on sunnitud vägivaldsetele tegudele? (valige üks võimalus ja märgistage linnukesega)

- Jah Ei Ei oska öelda Ma ei soovi vastata

9. Kui sageli olete isiklikult kogunud või kogete vägivalda? (valige üks võimalus ja märgistage linnukesega)

- Igapäevaselt
- Korra nädalas
- Igakuiselt
- Paar korda aastas
- Kord aastas või harvemini
- Ei oska öelda

- Ei soovi vastata
- Mul puudub vägivallakogemus

10. Kui sageli olete tunnistanud teiste inimeste vastu suunatud vägivaldale? (*valige üks variant ja märgistage linnukesega*)

- Igapäevaselt
- Korra nädalas
- Igakuiselt
- Paar korda aastas
- Kord aastas või harvemini
- Ei oska öelda
- Ei soovi vastata
- Ei ole vägivalda pealt näinud

11. Mis teie arvates põhjustab või on põhjustanud vägivalda? (*Kirjutage siia*)

12. Kus olete kogenud või kogete vägivalda? (*võite valida mitu võimalust ja märkida linnukesega*)

- Kalkkersis
- Erakorralises majutusasutuses (Inarintie, Hietsu, Alppikulma)
- Ajutises majutusasutuses, kus ma viibin (Tupa, Castreninkatu, Hietsu)
- ”Housing first”-majutusasutuses, kus ma elan (Sällikoti, Pessi, Ruusulankatu, Auroratalo)
- Muudes teenustes, mida kasutan (päevakeskus: Vepa, Illusia, Tukikohta, D-asema)
- Sotsiaalteenustes, tervisekeskuses või haiglas, Kelas, tööhõiveametis jne.
- Politseijaoskonnas
- Väljas, tänaval
- Avalikes kohtades (trammis, bussis, metroos, rongi-/metroojaamas jne.)
- Kaubanduskeskuses, kaupluses, baaris, restoranis

- Töökohas
- Kusagil mujal, kus?

13. Kes on kasutanud teie vastu vägivalda? *(võite valida mitu võimalust ja märkida linnukesega)*

- Sugulane, sõber, partner
- Isik, kes kasutab minuga samu teenuseid (päevakeskuse klient, erakorralise või ajutise majutuasutuse elanik jne).
- Ametnik (sotsiaaltöötaja, tervishoiutöötaja)
- Organisatsiooni töötajad (päevakeskuse töötaja, kodutuse kogemusega töötaja, kogemusekspert)
- Politseinik
- Valvur või turvamees
- Tööandja
- Tundmatu isik
- Keegi muu, kes?

14. Kas olete vägivaldsetes olukordades abi saanud? *(valige üks võimalus ja märkige linnukesega)*

- Jah
- Ei
- Ei oska öelda
- Ma ei soovi vastata

15. Kellelt olete saanud abi vägivaldse olukorra ajal või pärast seda? *(Kirjutage siia)*

16. Kuidas saaks teie arvates vägivalda peatada? *(Kirjutage siia)*

17. Millist abi sooviksite olukordades, mil kogete vägivalda? *(Kirjutage siia)*

18. Kas teate, kust saada abi, kui kogete vägivalda või olete selle tunnistajaks? *(valige üks võimalus ja märgistage linnukesega)*

Jah

Ei

Ei oska öelda

Ma ei soovi vastata

19. Kas te sooviksite, et vägivallast räägitaks rohkem? *(Kirjutage siia)*

20. Mida tahate veel öelda vägivalla ja selle kogemise kohta? *(Kirjutage siia)*

Suur tänu, et osalete minu uuringus!

Vlada Petrovskaja

Liite 4: Venäjänkielinen kyselylomake

Опрос

Дипломная работа «Опыт насилия у бездомных»

Исполнительница: Влада Петровская

Специальность и образовательное учреждение: Общественный педагог (бакалавриат),
HUMAK-Гуманитарный институт

Принимая участие в опросе, Вы вносите вклад в дипломное исследование, целью которого является изучение опыта насилия и рисков пережить опыт насилия среди бездомных людей. Результаты дипломного исследования будут опубликованы в открытом научном реестре Theseus.

Участие в опросе анонимно и все ответы будут проанализированы таким образом, чтобы анонимность сохранялась. Заполнив анкету, Вы соглашаетесь на то, чтобы Влада Петровская использовала предоставленную Вами информацию в своей дипломной работе «Опыт насилия у бездомных». Дипломная работа является публичным документом.

1. Я даю своё согласие на использование данных мной ответов в вышеописанной дипломной работе, отчётах организации Vva ry и информировании общественности. (в случае согласия, поставьте крестик в кружок)

Да

2. Пол (выберите один вариант, поставив крестик в кружок)

Женщина Мужчина
 Другой пол Не хочу отвечать

3. Возраст (выберите один вариант, поставив крестик в кружок)

18–29 30–39 40–49 50–59 60–69 Старше 70-лет

4. От куда вы (можете выбрать несколько вариантов, поставив крестики в соответствующие кружки)

Я гражданин Финляндии Я финн
 Я гражданин страны Евросоюза Я не финн
 Я гражданин страны за пределами Евросоюза

5. Жилищная ситуация (выберите один вариант, поставив крестик в кружок)

- Ночую в Kalkkers
- Ночую в ночлежке для бездомных (Inarintie, Nietsu, Alppikulma итд.)
- Ночую у друзей или родственников
- Ночую на улице
- Временное проживание в собственной комнате (Tupa, Castreninkatu, Nietsu-
верхние этажи)
- Временное проживание в социальном жилье для бездомных (Sällikoti, Pessi, Ruu-
sulankatu, Auroratalo итд.)

6. Каким формам насилия вы подвергались? (можете выбрать несколько вариантов, поставив крестики в соответствующие кружки)

- Физическое насилие
- Моральное насилие (унижение, оскорбление, контроль, ограничивание, сильная ревность, изоляция, порча имущества, угрозы)
- Сексуализированное насилие (изнасилование, попытка изнасилования, принуждение к сексуальному акту, угрозы сексуального насилия, сексуализированное унижение, принуждение к участию в порнографии, запрет на использование контрацептивов, принуждение к аборту или запрет аборта, нарушение сексуальной неприкосновенности)
- Социальное насилие (контроль передвижения, ограничение или запрет контактов с родственниками, друзьями или другими людьми, угроза социальной изоляции, преследование)
- Экономическое насилие (ограничение в использовании денег, принуждение отдавать деньги другому человеку)
- Преследование (постоянные нежелательные контакты, распространение ложной информации/ клевета, запугивание, преследование или наблюдение, незаконный сбор и использование личных данных, незаконное изъятия личных документов)
- Предумышленное вредительство, несоблюдение гражданских прав или неоказание услуг (оставление без необходимого лечения, причинение вреда лекарственными препаратами, наркотическими веществами, химическими веществами или растворами)

- Насилие по религиозным мотивам или насиллие из-за оскорбления чувства собственного достоинства (принуждение к принятию вероисповедания, угроза насиллием из-за вероисповедания или культурной принадлежности)
- Институциональное насиллие (неравноправное отношение, дискриминация в услугах или отказ услуг)
- Не знаю
- Не хочу отвечать
- Я не подвергался насиллию

7. Какие виды насиллия Вы наблюдали со стороны по отношению к другим людям? (Вы можете выбрать несколько вариантов, поставив крестики в соответствующие кружки)

- Физическое насиллие Моральное насиллие Сексуализированное насиллие
- Социальное насиллие Экономическое насиллие Преследование
- Предумышленное вредительство, несоблюдение гражданских прав или неоказание услуг
- Насиллие по религиозным мотивам или насиллие из-за оскорбления чувства собственного достоинства
- Институциональное насиллие Не знаю Не хочу отвечать
- Я не наблюдал насиллие по отношению к другим людям

8. Принуждали ли Вас совершать насиллие? (выберите один вариант, поставив крестик в кружок)

- Да
- Нет
- Не знаю
- Не хочу отвечать

9. Как часто вы подвергаетесь или подвергались насиллию? (выберите один вариант, поставив крестик в кружок)

- Ежедневно
- Еженедельно
- Ежемесячно

- Несколько раз в год
- Раз в год или реже
- Не знаю
- Не хочу отвечать
- Я не подвергался насилию

10. Как часто Вы наблюдаете или наблюдали насилие по отношению к другим людям? (выберите один вариант, поставив крестик в кружочек)

- Ежедневно
- Еженедельно
- Ежемесячно
- Несколько раз в год
- Раз в год или реже
- Не знаю
- Не хочу отвечать
- Я не наблюдал насилие по отношению к другим людям

11. Как вы думаете, какова была причина насилия, совершённого против вас? (напишите своими словами)

12. В каком месте или местах Вы подвергались насилию? (вы можете выбрать несколько вариантов, поставив крестики соответствующие кружки)

- В Kalkkers
- В ночлежке для бездомных (Inarintie, Nietsu, Alppikulma итд.)
- В месте временного проживания в собственной комнате (Тура, Castreninkatu, Nietsu-верхние этажи)
- В месте временного проживания в социальном жилье для бездомных (Sällikoti, Pessi, Ruusulankatu, Auroratalo итд.)
- В других местах для бездомных людей (дневные центры: Vera, Illusia, Tukikohta, D-asema итд.)
- Социальная служба, поликлиника или больница, Kela, Биржа труда.
- Полицейский участок
- На улице

- Публичные места (трамвай, автобус, метро, вокзал)
- Торговый центр, магазин, бар, ресторан
- Рабочее место
- Другое место, какое именно?

13. Кто применял против Вас насилие? (можете выбрать несколько вариантов, поставив крестики соответствующие кружки)

- Близкий человек, друг, член семьи, партнёр
- Человек, который пользуется со мной одними услугами (клиент услуг для бездомных, жилец в местах временного проживания для бездомных, жилец ночлежки)
- Чиновник (социальный работник, врач)
- Сотрудник организации (сотрудник дневного центра, равный консультант (бывший бездомный))
- Полицейский
- Охранник
- Работодатель
- Незнакомый/ посторонний человек
- Другой человек, кто?

14. Была ли оказана Вам помощь во время насилия или после? (выберите один вариант, поставив крестик в кружочек)

- Да Нет Не знаю Не хочу отвечать

15. Кто оказал Вам помощь во время насилия или после? (напишите своими словами)

16. Как, по Вашему мнению, можно предотвратить и прекратить насилие? (напишите своими словами)

17. Какую помощь Вы хотели бы получить во время насилия или после? (Напишите своими словами)

18. Знаете ли Вы, где Вы можете получить помощь после опыта или наблюдения насилия? (выберите один вариант, поставив крестик в кружочек)

- Да
- Нет
- Не знаю
- Не хочу отвечать

19. Хотели ли бы Вы, чтобы о насилии говорили больше? (Напишите своими словами)

20. Что ещё Вы хотели бы сказать или рассказать по поводу насилия? (напишите своими словами)

Спасибо за участие в моём исследовании!

Влада Петровская

Liite 5:

Teemahaastattelun kysymykset

Väkivallan muodot:

- millaista väkivaltaa asunnottomuutta kokevat ihmiset kohtaavat?
- kuka on väkivallan tekijä?
- millaisissa paikoissa väkivaltaa kohdataan?

Väkivallan syyt:

- mistä asunnottomuutta kokevien väkivaltakokemukset johtuvat?

Väkivallan ennaltaehkäisy:

- millaisilla toimenpiteillä väkivaltaa voitaisiin lopettaa?
- millaisilla toimenpiteillä väkivaltaa voitaisiin ennaltaehkäistä?